

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

SODAN SUMU JA KITKA SODANKÄYNNIN YLEISISSÄ PERIAATTEISSA

Pro gradu -tutkielma

Yliluutnantti

Simo Puumalainen

SM4

Jääkäriopintosuunta

Huhtikuu 2015

Kurssi SM4	Linja Jääkäriopintosuunta
Tekijä Yliluutnantti Simo Puumalainen	
Opinnäytetyön nimi Sodan sumu ja kitka sodankäynnin yleisissä periaatteissa	
Oppiaine, johon työ liittyy Operaatiotaito ja taktiikka	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun Kurssikirjasto
Aika Huhtikuu 2015	Tekstisivuja 62 Liitesivuja 0
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tämän Pro Gradu -tutkielman tarkoitus oli selvittää, mitä sodan sumu ja kitka käsitteinä tarkoittavat. Lisäksi haluttiin selvittää, miten sodan sumua ja kitkaa voidaan vähentää yleisten taktisten periaatteiden avulla. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole antaa yleispätevää määritelmää sodan sumusta ja kitkasta, vaan antaa käytettyjen lähteiden perusteella esimerkkejä sodan sumun ja kitkan määritelmistä.</p> <p>Tämä tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus. Tutkimus otteena käytetään hermeneuttista ajattelua. Tutkimuskeinona käytetään asiakirja tutkimusta ja sisällönanalyysiä, perehtymällä erilaisiin kirjallisiin lähteisiin ja analysoimalla sekä tekemällä johtopäätöksiä niistä. Sodan sumun ja kitkan määrittelyyn käytetään käsitteanalyysiä. Tutkimuksen pääkysymys on: Mitä sodan sumu ja kitka tarkoittavat ja miten niitä voidaan vähentää sodankäynnin yleisten periaatteiden avulla? Alakysymykset ovat: 1) Miten sodan sumu ja kitka määritellään Clausewitzin <i>Sodankäynnistä</i> teoksen mukaan? 2) Miten sodan sumu ja kitka määritellään muissa lähteissä? 3) Miten sodan sumua ja kitkaa voidaan vähentää sodankäynnin yleisten periaatteiden avulla?</p> <p>Sodan sumun ja kitkan määrittelyssä käytettiin eri lähteistä saatavia määritelmiä. Näistä määritelmistä koottiin yhteen keskeiset asiat ja luotiin viisi erilaista määritelmää sodan sumusta ja kitkasta. Näistä Clausewitzin ja Barry Wattsin mallit pohjautuvat suoraan heidän omiin teoksiinsa, koska he ovat analysoineet käsitteitä syvällisesti. Kolme muuta mallia muodostuivat useiden lähteiden synteisistä. Sodan yleisten periaatteiden osalta käsittelyyn otettiin kaksikymmentäkolme periaatetta. Näiden avulla tarkasteltiin Clausewitzin sodan yleisen kitkan vähentämistä.</p> <p>Tutkimus osoitti Clausewitzin sodan yleisen kitkan olevan käyttökelpoinen käsite nykyaikana. Suuria eroja ei ollut löydettävissä sodan sumun ja kitkan määritelmien väliltä. Sodankäynnin yleisten periaatteiden avulla voidaan vähentää sodan yleistä kitkaa, erityisesti fyysisten ja henkisten rasitusten sekä epävarmuuden osalta.</p>	
Avainsanat Sodan sumu, sodan kitka, päätöksenteko, epävarmuus, kaoottisuus, vaikeus, haasteet, epätietoisuus, Clausewitz, sodankäynnin yleiset periaatteet	

1.	JOHDANTO	1
1.1.	Yleistä.....	1
1.2.	Aikaisempi tutkimus.....	1
1.3.	Tutkimusongelma ja tutkimuksen viitekehys	2
1.4.	Rajaukset	3
1.5.	Keskeiset käsitteet	4
1.6.	Tutkimuksen rakenne	4
1.7.	Tutkimusmenetelmät	5
1.8.	Käytetyt lähteet ja lähdekritiikki	5
2.	SODAN SUMUN JA KITKAN MÄÄRITTÄMINEN CLAUSEWITZIN MUKAAN ...	6
3.	SODAN SUMUN JA KITKA MÄÄRITTÄMINEN MUISTA LÄHTEISTÄ.....	15
3.1.	Clausewitzilainen sodan sumu ja kitka muissa lähteissä.....	16
3.2.	Sodan sumu ja kitka muissa lähteissä.....	41
4.	CLAUSEWITZILAISEN SODAN KITKAN VÄHENTÄMINEN SODANKÄYNNIN YLEISTEN PERIAATTEIDEN AVULLA.....	46
4.1.	Päämäärän valinta ja sen ylläpitäminen	46
4.2.	Johtamisen yhtenäisyys ja ohjauksen periaate	47
4.3.	Tahto.....	48
4.4.	Hyökkäyksellisyys, aloitteellisuus ja aktiivisuus	49
4.5.	Voimien vaikutusten keskittäminen	49
4.6.	Voimien taloudellinen käyttö	50
4.7.	Joukkojen ja voimien jakaminen.....	50
4.8.	Yllätys	51
4.9.	Harhautus.....	51
4.10.	Taisteluliike	52
4.11.	Turvallisuus	53
4.12.	Menestyksen hyväksikäyttö.....	53
4.13.	Yksinkertaisuus.....	54
4.14.	Toiminnan vapaus.....	54
4.15.	Olosuhteiden hyväksikäyttö.....	55
4.16.	Omien voimien ja vastustajan oikea arviointi.....	56
4.17.	Jatkuvan vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnan organisointi sekä ylläpito joukkojen ja aselajien välillä	56
4.18.	Joukkojen taistelukyvyyn palauttaminen.....	57
4.19.	Henkisten ja fyysisten voimavarojen täydellinen hyödyntäminen	58
4.20.	Jatkuva taisteluvalmius	58

4.21.	Taistelun tukitoimet ja taisteluvoiman ylläpitäminen.....	59
4.22.	Tiedustelu.....	59
4.23.	Joustavuus.....	60
5.	YHDISTELMÄ	60
6.	LÄHTEET	63
6.1.	Julkaistut lähteet	63

SODAN SUMU JA KITKA SODANKÄYNNIN YLEISISSÄ PERIAATTEISSA

1. JOHDANTO

1.1. Yleistä

Sodankäyntiin vaikuttaa monia tekijöitä, joista sodan sumua ja kitkaa Suomessa ei ole tutkittu tai juurikaan käsitelty operaatiotaidon ja taktiikan saralla. Kun puhutaan sodan sumusta ja kitkasta, tarkoitetaan usein vaikeuksia ja hankaluuksia, jotka erottavat paperilla käytävät sota-toimet todellisesta sodasta¹. Sodan sumu ja kitka ovat käsitteenä jokseenkin abstrakteja. Niiden määrittäminen on mielenkiintoinen ja hyvin vähän käsitelty aihe. Lisäksi on mielenkiintoista selvittää, mitä eroa sumulla ja kitkalla on vai onko niillä eroa? Esimerkiksi Clausewitzin mukaan kitka voi olla sekä henkistä, että fyysistä. Näin ollen asiat, mitkä mielletään usein sodan sumuksi voivat olla henkistä kitkaa. Tarkoitus on kartoittaa näiden käsitteiden alkupe-
rää ja määritelmää sekä sitä, miten ne voivat käydä ilmi sodan käynnissä ja sodankäynnin yleisissä periaatteissa.

1.2. Aikaisempi tutkimus

Sodan sumusta ja kitkasta en ole löytänyt varsinaisia tutkimuksia ainakaan Suomeksi. Muutamissa kirjoituksissa mainitaan sodan sumu tai kitka, mutta niiden merkitystä ei avata tarkkaan ja nämä kirjoitukset käsittelevät varsinaisesti muita aiheita. Ulkomaalaisia kirjoituksia, missä näitä käsitellään, löytyy muutamia artikkeleita. Sodan sumu ja kitka mainitaan joissain muissakin kirjoituksissa, mutta niitä ei käsitellä sen tarkemmin tai ne eivät ole varsinaisen kirjoituksen pääkohde. Kattavin sodan kitkaa syvällisesti käsittele teos on Barry D. Wattsin

¹ Clausewitz, Carl von: *Sodankäynnistä*, Art House, Fäth & Hässler, Smedjebacken, 1998, Saksan kielestä suomentanut Heikki Eskelinen, s. 61

Clausewitzian friction and future war, joka on Clausewitzin teoksen lisäksi, yksi keskeisimmistä tämän tutkimuksen lähteistä, erityisesti yhdysvaltalaisen näkemyksen tueksi.

Termit esiintyvät usein kirjoituksissa ja keskusteluissa, mutta niitä ei avata sen tarkemmin. Muutamissa kirjoituksissa sodan sumulla tarkoitetaan aivan jotain muuta kuin esimerkiksi Clausewitzin näkemyksiä lähempänä olevat kirjoitukset. Monessa otsikossa käytetään termiä "fog of war", mutta varsinaisessa sisällössä sitä ei ole avattu tai kirjoitus käsittelee aivan muita asioita, ei edes sodan käyntiä. Osittain sodan sumu tuntuu olevan muoti-ilmaus, varsinkin amerikkalaisessa kirjoittelussa. Näin ollen oleellisen tiedon löytäminen sodan sumusta ja kitkasta on tärkeää, ettei vahingossa käsitellä termien lainauksia aivan muihin yhteyksiin ja aiheuteta lisää epäselvyyttä.

1.3. Tutkimusongelma ja tutkimuksen viitekehys

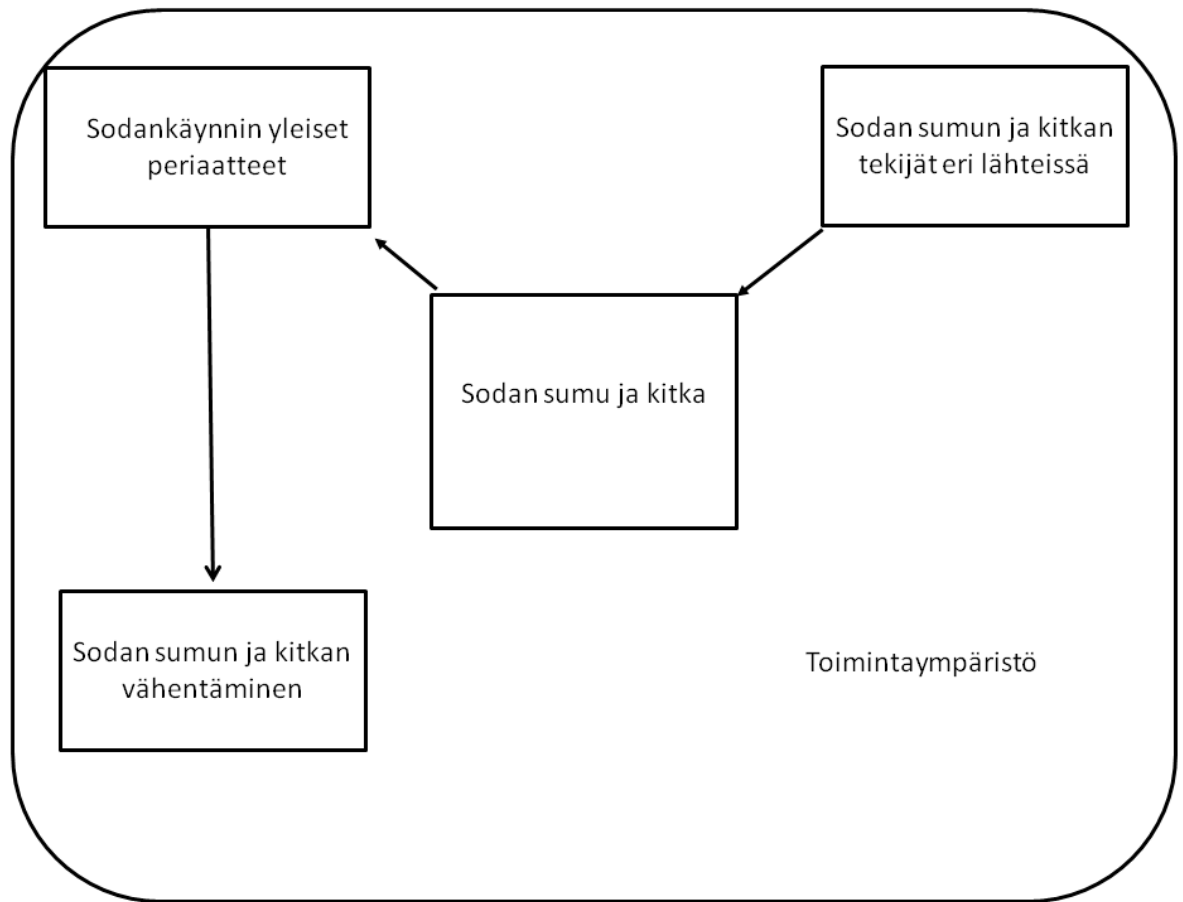
Tutkimusongelma: Sodan sumun ja kitkan -käsitteiden määrittely ja niiden näkyvyys sodankäynnin yleisissä periaatteissa.

Pääkysymys: Mitä sodan sumu ja kitka tarkoittavat ja miten niitä voidaan vähentää sodankäynnin yleisten periaatteiden avulla?

Alakysymykset:

- Miten sodan sumu ja kitka määritellään Clausewitzin *Sodankäynnistä* teoksen mukaan?
- Miten sodan sumu ja kitka määritellään muissa lähteissä?
- Miten sodan sumua ja kitkaa voidaan vähentää sodankäynnin yleisten periaatteiden avulla?

Tutkimuksen viitekehys on kuvassa 1.

Kuva 1. Viitekehys

1.4. Rajaukset

Näkökulmaksi tutkimukseen olen valinnut sodan sumun ja kitkan vähentämisen näkökulman. Sodan sumua ja kitkaa esiintyy kaikkialla sotatoimissa. Omalle kohdalle sattuesssa ne muun muassa lisäävät vaikeuksia, hidastavat päätöksen tekoa ja rajoittavat näin ollen toimintaa. Tässä tutkimuksessa pyritään tämän näkökulman kautta löytämään keinoja sodan sumun ja kitkan vähentämiseen. Kaikkea sodan sumuun ja kitkaan liittyviä ongelmakohtia on mahdotonta sisällyttää tähän sivumäärään. Eri lähteistä tulleet keskeiset kohdat sodan sumusta ja kitkasta on otettu huomioon tarkemmin.

Rajaan tutkimuksen koskemaan sodan sumua ja kitkaa yleisimmistä saatavilla olevista lähteissä, joissa on viitattu Clausewitziin tai termejä on avattu muuten tarkemmin. Sodan sumun ja kitkan vähentämistä sodankäynnin yleisten periaatteiden avulla rajaan koskemaan Mika Huttusen *Monimutkainen taktiikka* teoksen kohdan 3.6 määrittämiä periaatteita. Tässä periaatteita tarkastellaan Clausewitzin sodan yleiseen kitkaan liittyen.

1.5. Keskeiset käsitteet

Keskeisimmät käsitteet eli sodan sumu ja kitka määritellään luvassa 2 ja 3, joissa tehdään näistä käsiteanalyysi. Tämä toimii samalla teoriapohjana tutkimuksen loppuosalle.

Taktiikka on ”tehtävän toteuttamiseen asetettujen resurssien ja keinojen optimaalista suunnittelua ja sovellettua käyttöä päämäärien saavuttamiseksi taistelussa. Taktiikka edellyttää taisteluun liittyvien keinojen tuntemista ja taitoa soveltaa niitä käytännössä.”²

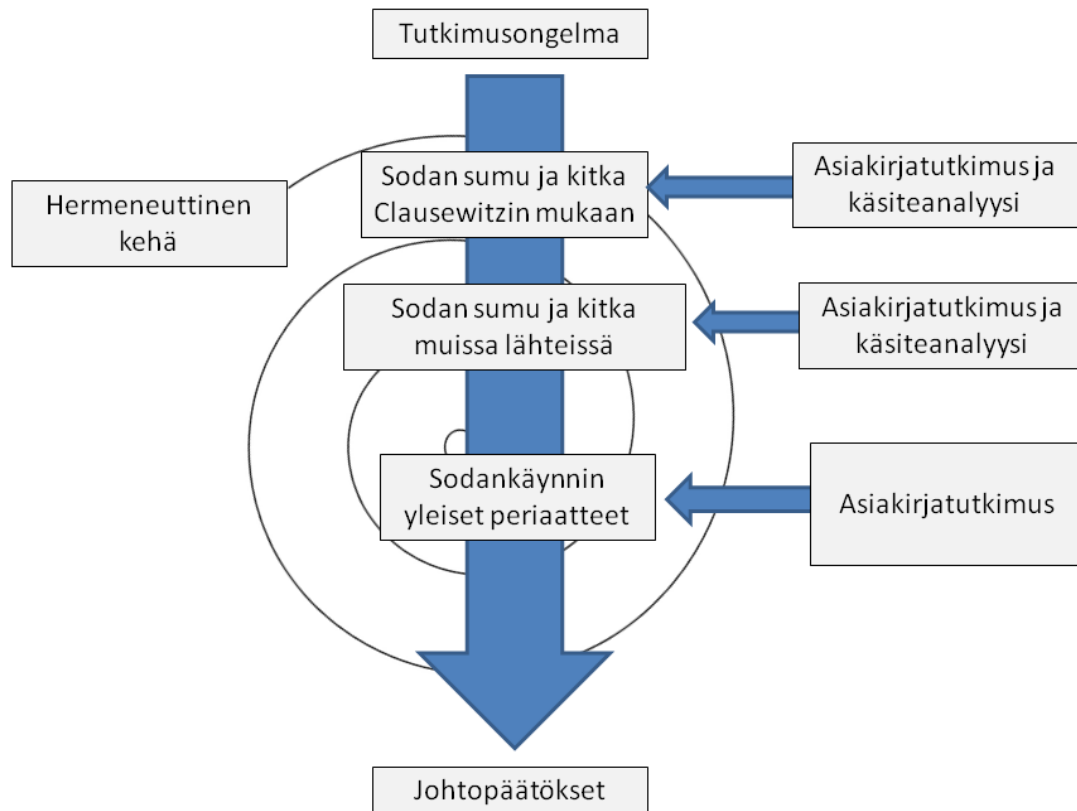
Toimintaympäristö on ”monitahoinen kokonaisuus joka koostuu: olosuhteista ja niiden vaihteluista vuodenaikojen mukaan, maastosta, infrastruktuurista, väestöstä, yhteistoimintaosa-
puolista, yhteiskunnan rakenteista ja ominaisuuksista sekä vastustajan ja omien joukkojen toimintamahdollisuuksista.”³

1.6. Tutkimuksen rakenne

Tutkimisasetelma on kuvassa 2.

² Huttunen Mika, *Monimutkainen taktiikka*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1, Taktiikan tutkimuksia n:o 2/2010, Helsinki 2010, s. 200

³ Maavoimien esikunta: Toimintaympäristöanalyysiopas (TYMPO 2011), Tampere, 2011

Kuva 2. Tutkimusasetelma

1.7. Tutkimusmenetelmät

Tämä tutkimus on ei-empiirinen laadullinen tutkimus. Tutkimus otteena käytetään hermeneuttista ajattelua. Tässä tutkimuksessa tutkimus keinona käytetään asiakirjatutkimusta ja sisällönanalyysiä, perehtymällä erilaisiin kirjallisiin lähteisiin ja analysoimalla sekä tekemällä johtopäätöksiä niistä. Apuna sodan sumun ja kitkan määrittelyssä käytetään käsiteanalyysiä siten, että eri lähteistä tuotetun analyysin avulla kootaan yhteen sodan sumun ja kitkan keskeiset kohdat. Sodankäynnin yleisiä periaatteita tarkasteltaessa käytetään sisällön analyysiä. Johtopäätökset on esitetty välittömästi niiden tultua ilmi tekstissä. Niitä ei ole koottu erillisiksi luvuiksi. Yhdistelmä luvussa on koottu aiempien lukujen johtopäätökset yhteen ja vastattu tutkimuksen pääkysymykseen.

1.8. Käytetyt lähteet ja lähdekritiikki

Lähteinä käytetään pääasiassa teorian muodostamiseen tutkimuksia, kirjoja ja artikkeleita, jotka käsittelevät suorasti tai epäsuorasti sodan sumua ja kitkaa. Päälähteenä tässä vaiheessa

käytetään Carl Von Clausewitzin teosta *"Sodankäynnistä"* ja Barry D. Wattsin *Clausewitzian friction and future war* teosta. Teorian muodostamisen jälkeen lähteenä käytetään Mika Hutusen *Monimutkainen taktiikka*. Lähteiden luotettavuutta ja sisältöä on arvioitu lähteisiin viittaessa, erityisesti niissä lähteissä, joissa ei ole kunnollisia viittauksia tai kirjoittajalla ei ole tieteellistä taustaa. Lähteiden käytön painopiste on sodan sumun ja kitkan määrittämisessä.

2. SODAN SUMUN JA KITKAN MÄÄRITTÄMINEN CLAUSEWITZIN MUKAAN

Tässä luvussa perehdytään aikaisempaan kirjallisuuteen. Sen pohjalta muovautuu käsitys sodan sumun ja kitkan käsitteestä. Sodan sumua ja kitkaa tarkastellaan ensiksi Carl von Clausewitzin näkemyksen mukaan.

Carl von Clausewitzia voidaan pitää sodan sumun ja kitkan käsitteen isänä, koska termejä on alettu käyttää laajalti hänen ajatuksiensa tultua julki. Clausewitzin teoksesta *"Sodan käynnistä"* löytyy useita eri versioita ja painoksia. Tässä luvussa käytetään Heikki Eskelisen suomentamaa teosta vuodelta 1998, Michael Howardin ja Peter Paretin editoiman ja kääntämän teoksen *"On War"* vuodelta 1984 sijaan. Tämä sen takia, että Eskelisen kääntämä teos on tärkeimmän eli ensimmäisen luvun osalta sama kuin englanninkielinen teos, vaikka muut luvut ovatkin puutteellisia. Tämä näkyy hyvin sivumääriä vertaillessa, jolloin englanninkielisessä teoksessa on yli kolmesataa viisikymmentä sivua enemmän tekstiä. Tämä ei kuitenkaan vaikuta sodan sumun ja kitkan tarkasteluun, koska näistä puhutaan tarkemmin teoksen ensimmäisen kirjassa, mikä käsittelee sodan luonnetta.

Clausewitz kirjoittaa ensimmäisen kirjan seitsemännessä luvussa sodan kitkatekijöistä. Sotaa käymätön ei voi ymmärtää, mitä ovat ne hankaluudet, joista sodankäynnissä puhutaan.⁴ Sodan käynti on hankalaa ja odottamattomia vaikeuksia tulee ilmi. Näitä hankaluuksia ei voi tietää etukäteen, ainakaan kaikkia. Vaikka hankaluudet tiedettäisiin ja otettaisiin huomioon, niin aina voi tulla sodan monimutkaisuudesta ja kaotisuudesta johtuen uusia ja odottamattomia tekijöitä, mitkä hankaloittavat tekemistä ja olemista sodassa. Kokemus sodasta on Clausewitzin mielestä keskeisin tekijä, mikä auttaa voittamaan tai vähentämään sodan kitkan vaikutuksia. Samoin sotapäällikön nerous ja häneltä vaadittavat poikkeukselliset henkiset kyvyt autta-

⁴ Clausewitz, s. 60

vat vähentämään sodan kitkan vaikutuksia.⁵ Nerous ja poikkeukselliset henkiset kyvyt kulkevat kutakuinkin käsi kädessä. Harvoja ihmisiä voidaan sanoa neroiksi. Henkisiä kykyjä, jotka auttavat ymmärtämään sodan vaikeuksia löytyy varmasti enemmän ihmisistä. Joten sotakokemukset ovat parhaita auttamaan sodan kitkan vaikutusten vähentämisessä, koska poikkeuksellisen älykkäitä ihmisiä on vähän ja he eivät välttämättä ole esimerkiksi päällikkö / komentaja tehtävissä sotaväessä.

Sotaa kokematon voi nähdä kaiken erittäin yksinkertaisena ja perin arkipäiväiseltä. Samoin kaikkien osatekijöiden yhdistely vaikuttaa merkityksettömältä, koska ne vaikuttavat niin vähäpätöisiltä asioilta. Sodan kokenut kuitenkin käsittää nämä tekijät, mutta hänenkin on äärimmäisen hankala selittää näitä muutoksia aikaan saavaa näkymätöntä ja kaikessa vaikuttavaa tekijää.⁶ Tässä korostetaan jälleen kokemuksen tuomaa etua nähdä sodan kitka, mutta silti sen ymmärtäminen ja selittäminen on haastavaa. Ei voida vain tuudittautua siihen, että sota on yksinkertaista, ainakin periaatteessa. Sotilaiden täytyy ottaa huomioon tietyllä kunnioituksella se tekijä, että sodan yksinkertaisuus voi olla hyvinkin hankalaa.

*"Kaikki sodassa on yksinkertaista, mutta yksinkertainen on vaikeaa."*⁷ Tämä on yksi Clausewitzin kuuluisista ajatuksista. Monimutkaiset operaatiot, taisteluliikkeet, taistelujatukset ja toimintatapamallit ovat siis lähtökohtaisesti vaarassa epäonnistua. Ainakaan ne eivät auta vähentämään sodan kitkaa. Joten kaiken pitää olla mahdollisimman yksinkertaista, jotta se todennäköisesti onnistuisi. Vaikeudet kasaantuvat helposti ja aiheuttavat näin kitkaa, josta sotakokemusta vailla olevalla ei todellista käsitystä ja mielikuvaa.⁸ Taas tulee esille sotakokemusten tärkeys sodan kitkan todellisten vaikutusten ymmärtämisessä ja niiden vähentämisessä sekä osaltaan myös ennaltaehkäisyssä. Tärkeintä on ymmärtää, että pienetkin haittatekijät aiheuttavat suurta kitkaa, kun nämä alkavat kasaantua. Tätä kautta ne myös helposti aiheuttavat uusia ja odottamattomia haittatekijöitä.

Paperilla suunniteltaessa ei voida ottaa huomioon kaikkea ja todellisuudessa pienet, jopa toisarvoiset, ongelmat aiheuttavat kitkaa ja vähentävät tuloksia. Voimakas tahto voi murtaa nämä ongelmat ja vähentää kitkaa, mutta samalla se rikkoo koneiston.⁹ Todellinen sota on siis aina jotain muuta kuin suunniteltu sota. Suunnitelmat on syytä laatia tietenkin huolellisesti, jolloin

⁵ Clausewitz, s. 60

⁶ Sama, s. 60-61

⁷ Sama, s. 61

⁸ Sama, s. 61

⁹ Sama, s. 61

osa kitkatekijöistä saadaan huomioitua. Kaikkea ei voida kuitenkaan huomioida ja tilanteet saattavat mennä odottamattomaan suuntaan, jolloin kaikkeen on mahdotonta varautua. Suunnitelmat kuitenkin auttavat valmistautumaan odottamattoman varalle ja varautumaan todennäköisiin kitkatekijöihin.

Liian monimutkaiset ja pikkutarkat suunnitelmat kuitenkin vievät aikaa ja muita resursseja. Näillä suunnitelmilla ei kuitenkaan välttämättä tehdä enää mitään, kun nähdään, mitä oikeasti tapahtuu. Joten suositeltavaa on pitää suunnitelmat yksinkertaisina ja käyttää resursseja esimerkiksi taistelujatuksen juurruttamiseen alaisille ja heidän ja itsensä kehittämiseen ja kouluttamiseen. Näin voidaan saada joukot toimimaan yllättävissä tilanteissa komentajan / päällikön ajatusten mukaan ilman, että menetetään toimintakykyä, koska suunnitelmat eivät toteutuneet odotetulla tavalla.

Tietyt asiat saadaan komentajan kovalla tahdolla varmasti ajettua läpi, mutta sen hinta saattaa olla henkilö ja materiaali tappioina liian suuri, että sitä olisi jatkotehtävien kannalta järkevää toteuttaa. Näin ollen se ei ole järkevä tapa vähentää sodan kitkaa. Tosin erittäin tärkeissä ratkaisutaisteluissa, jotka on pakko voittaa hinnalla millä hyvänsä, niin luja tahto ajaa asiat väkisin läpi voi olla ainoa keino.

*"Kitka on ainoa yleisluonteinen käsite, joka suurin piirtein kuvaa sitä tekijää, joka erottaa todellisen sodan paperille kirjoitetusta sodasta."*¹⁰ Mielikuvat sodassa tapahtuvista hyvin sujuvista asioista murenevat heti, kun todellinen sota alkaa. Itseään ja toisia ei kannata huijata, ja kuvitella, että sodassa asiat sujuvat hyvin. Tällainen harha käsitys murenee sodassa heti.¹¹ Jokainen sotaharjoituksessa ollut tietää, etteivät asiat suju suunnitelmien mukaan ja erilaisia haittatekijöitä ilmenee. Voidaan varmasti sanoa, että jo rauhan aikana tapahtuvat haittaavat tekijät ilmenevät myös sodassa. Näiden haittatekijöiden lisäksi ilmenee paljon muuta, mitä ei voida harjoitella ja kuvata rauhan aikana. On hyvin tärkeää, ettei sotilaille luoda väärää mielikuvaa asioiden sujuvuudesta rauhanaikana, vaan pitää yrittää tuoda mahdollisimman paljon esille myös muita haittatekijöitä. Erityisen tärkeää on kouluttaa ihmiset toimimaan sodan kitkasta huolimatta, päämäärä kirkkaana mielessä.

Sotilaskoneisto on hyvin yksinkertainen ja kaikki siihen liittyvä näyttää yksinkertaiselta ja sen käsittely helpolta. Sotakoneisto koostuu yksilöistä, joilla on oma kitkavaikutuksensa kaik-

¹⁰ Clausewitz, s. 61

¹¹ Sama, s. 61

kiin suuntaan. Joukko koostuu ihmisistä, joiden odottamaton toiminta aiheuttaa kitkaa.¹² Tosin kitkatekijät ihmisten käyttäytymisen osalta voivat olla myös odotettuja. Näihin pitää varautua esimerkiksi hyvän koulutuksen keinoin. Näin osataan paremmin toimia odottamattomissa tilanteissa. Esimerkiksi, miten toimitaan taistelustressin ennaltaehkäisyssä itsessä tai muissa sotilaissa tai miten toimitaan, kun taistelustressi on jo iskenyt.

Ihmiset saavat aikaan toiminnallaan ei toivottuja asioita tai muuta epäsäännöllisyyttä. Sodassa vaaran aiheuttama fyysinen rasitus lisää erilaisia ikävyyksiä niin paljon, että niitä on pidettävä ikävyyksien keskeisinä syinä.¹³ Tähän vaikuttaa myös henkiset rasitukset ja ongelmat omalta osaltaan. Kuitenkin molemmat aiheuttavat lisää kitkaa henkilölle itselleen ja muille. Vaara esimerkiksi omasta turvallisuudesta aiheuttaa sodassa kitkaa. Tärkeää on saada sotilaat motivoituneeksi taistelemaan oman henkensäkin uhalla. Omalla maalla taistelu hyökkääjää vastaan varmasti motivoi suurinta osaa sotilaista. Näin ollen tappiot ovat siedettävämpiä kuin hyökkääjällä, jonka sotilaat eivät välttämättä näe syytä taistella vieraalla maaperällä, jolloin heidän kitkaa aiheuttavat tekijät lisääntyvät. Ilman sotakokemusta on mahdotonta sanoa, miten vaarat vaikuttavat itse kuhunkin. Tärkeää on käsitellä näitä asioita jo etukäteen. Myös hyvä fyysinen kunto auttaa kestäämään sodan fyysisiä rasituksia ja parantaa myös henkistä kapasiteettia.

Kitkaa esiintyy mekaniikasta poiketen kaikkialla, ei vain tietyissä pisteissä. Lisäksi jokaisessa paikassa on sattumalla oma roolinsa, joten ei pystytä mitenkään ennakoimaan ilmiöitä, mitä tulee tapahtumaan. Tämä johtuu pitkälti sattumanvaraisuudesta. Näitä sattumanvaraisia asioita ovat muun muassa säätila, vihollisen havaitseminen ajoissa, tiedonkulku, joukon liikkeen hitaus, josta johtuu myöhästyminen hyökkäyksestä.¹⁴ Näitä tekijöitä löytyy joka paikasta ja asiasta, mitkä vaikuttavat sodan käyntiin. Sattumaan on hyvin vaikeaa vaikuttaa, koska se on monien asioiden summa. Yleensä tilanteet ovat vieläpä joka kerta erilaiset, joten mitään menestyksen kaavaa tai sodan kitkan aina voittavia tekijöitä ei ole olemassakaan. Tiettyjä varautumistoimenpiteitä pystytään tekemään esimerkiksi suunnitelmien ja koulutuksen kautta, mutta sodan kitkaa ei pystytä kuitenkaan poistamaan. Tärkeintä on luoda joukoille hyvän koulutuksen kautta ja riittävän varustuksen myötä mahdollisimman hyvät eväät toimia eri tilanteissa komentajan / päällikön tahdon täyttämiseksi.

¹² Clausewitz, s. 61

¹³ Sama, s. 61

¹⁴ Sama, s. 62

Clausewitz vertaa hyvin sodan haittaavia tekijöitä väliaineessa liikkumiseen, missä yksinkertaiset liikkeet ovat vaikeita ja joissa ei päästä kuin keskinkertaisiin tuloksiin. Hyvä sodan opettaja on sellainen joka on kokenut sodan. Huono taas kuin uimaopettaja, joka ei ole itse koskaan uinut.¹⁵ Tämä kuvaa hyvin sodan kokemusten tärkeyttä. Suurvalloilla (Yhdysvallat ja Venäjä) on ollut erilaisia sotia tai konflikteja tasaisin väliajoin. Näin ollen he ovat päässeet kokeilemaan erilaisten ohjesääntöjen toimivuutta, testaamaan koulutuksen tasoa ja näin saaneet tärkeää oppia ja tietoa omista toimintatavoista ja joukkojen sekä kaluston suorituskyvyistä. Sodan kitka on tullut heille esiin ja he ovat pystyneet ottamaan siitä oppia. Tärkeintä on kuitenkin se, että he ovat saaneet erittäin arvokasta sotakokemusta. Kokemuksista on myös kirjoitettu, mutta se ei ole koskaan sama kuin olla itse kokemassa sodan olosuhteet ja siinä esiintyvät kitkatekijät. Tämä auttaa opettamaan sotilaille, rajoitetussa koulutusajassa, oleellisia taitoja ja tietoja.

Sodan kitkan vähentämiseen ja sen tekijöiden välttämiseen tai niiden kohtaamisen minimointiin vaaditaan sotapäälliköltä tiettyjä ominaisuuksia. Nämä ominaisuudet ovat suuri taitavuus, harkintakyky ja suuri ponnistelukyky. Näitä taitoja tarvitaan, jotta voidaan sodassa esiintyvien ainutkertaisten ilmiöiden aiheuttamaa kitkaa vähentää tai estää ne kokonaan. Sota on kuin tuntematon meri täynnä karikkoja. Näiden olemassa olon sotapäällikkö voi aavistaa, muttei nähdä ja jotka hänen pitää osata kiertää yön pimeydessä. Lisäksi iskee vastatuuli ja jokin muu hanketta hidastava tekijä.¹⁶ Tämä kuvaa hyvin sitä, miten hankalaa sodan kitkan ennakointi on ja miten hankalaa niihin on vaikuttaa. On siis tärkeää pitää kitka jatkuvasti mielessä ja ottaa se huomioon aina, kun mahdollista. Ei pidä myöskään odottaa suorituksilta täsmällisyyttä, vaan hyväksyä se tosiasia, etteivät kaikki asiat mene täydellisesti.

Vain sotakokemuksen omaava sotilas pystyy suurten ja pienten sattumusten kohdalla ratkaisemaan asiat ja antamaan käskynsä tilanteen vaatimalla tavalla. Kokemus ja harjaantuminen auttavat häntä tekemään mahdollisimman oikean päätöksen kuin itsestään. Useat virheelliset toiminnot ja päätökset heikentävät luottamusta alaisiin ja tämä ei tietenkään ole hyvä asia.¹⁷ Sotakokemusten merkitys korostuu koko ajan Clausewitzin kirjoituksista. Kokemuksista on varmasti hyötyä kaikissa asioissa, mutta erityisesti sodan haittavaikutusten käsittelyssä. Sotaa käymättömien maiden tulisi osallistua aktiivisesti kriisinhallintaoperaatioihin, jotta mahdolli-

¹⁵ Clausewitz, s. 62

¹⁶ Sama, s. 62

¹⁷ Sama, s. 63

simman moni, etenkin ammattisotilas, saisi kokemusta edes vähän sodan kaltaisista olosuh-
teista.

*"Kitka tai se, mitä tässä sanomme kitkaksi, on siis tekijä, joka muuttaa näennäisesti helpon
vaikeaksi."*¹⁸ Tässä Clausewitz kiteyttää hänen näkemyksensä kitkakäsitteestä. Samassa kap-
paleessa hän painottaa sotapäällikön kokemuksen ja voimakkaan tahdon lisäksi muita harvi-
naisia henkisiä ominaisuuksia. Henkiset tekijät ovat siis kokemuksen lisäksi tärkeitä, jotta
sodan kitkan vaikutuksia voidaan vähentää tai niitä voidaan ymmärtää paremmin.

Sodan kitkaan vaikuttavia tekijöitä löytyy Clausewitzin teoksesta myös muualta. Seuraavaksi
tuodaan esille näitä tekijöitä. Osittain nämä tekijät tulevat ilmi sodan kitkaa käsittelevässä
luvussa, mutta eivät aina niin tarkasti. Tämän tarkastelun jälkeen Clausewitzilainen näkemys
sodan kitkasta yhdistyy käsitteeksi yleinen kitka.

Objektiivisen luonteensa takia sota on mitä suurimmassa määrin todennäköisyys laskentaa.
Lisäksi tarvitaan yksi aines, jotta tämä käsitetään peliksi. Se on sattuma ja sitä ei sodista to-
dellakaan puutu. Mikään inhimillinen toiminta ei ole yhtä pysyvästi ja yleisesti sattumien va-
rassa kuin sota. Sattuman vaikutuksen myötä sodan luonteessa saavat suuren osuuden myös
kohtalon oikut ja onni.¹⁹ Sattuma lisää kaikkien olosuhdetekijöiden epävarmuutta ja häiritsee
tapahtumien kulkua.²⁰ Toisaalta sattuma voi myös auttaa, jolloin kysymyksessä on onni. Pitää
myös muistaa, että sodan toiselle osapuolelle sama sattuma voi olla onni ja toiselle epäonni.

Sattumaa voidaan pitää tärkeänä tekijänä, kun pohditaan, miksi sotasuunnitelmat eivät toimi
tai miten kaikkea ei voida ottaa huomioon tai niihin varautua. Onnella on myös iso merkitys
sodassa. Näin ollen on entistä hankalampaa ennakoida tilanteita. Pienetkin tekijät saattavat
aiheuttaa suuren luokan asioita onnen ja sattuman myötä suuntaan tai toiseen. Monet asiat
voidaan laskelmoida ja suunnitella tarkasti, mutta kaikkeen ei voida millään vaikuttaa. Tämä
puoltaa myös sitä ajatusta, että sodassa kaikki pitää olla mahdollisimman yksinkertaista ja
pitää antaa lisäksi sattumalla ja onnelle sijaa. Pitää myös hyväksyä, että nämä tekijät ovat
olemassa ja niitä ei pidä yrittää väkisin kontrolloida.

¹⁸ Clausewitz, s. 63

¹⁹ Sama, s. 25

²⁰ Sama, s. 42

Uskallus, onneen luottaminen, uhmakkuus, seikkailumieli ovat rohkeuden ilmenemismuotoja. Nämä ominaisuudet hakeutuvat hyödyntämään sattumia, koska ne elävät sattumanvaraisuuden ilmapiirissä.²¹ Tässä tuodaan esille se, että rohkeudella ja tilaisuuteen tarttumalla oikeana hetkenä, joko vahingossa tai tarkoituksella, voidaan hyödyntää sattumaa, onnea. Onnesta on hyvä muistaa, että on olemassa myös epäonnea. Omalle kohdalle sattuesssa epäonni aiheuttaa kitkaa. Viholliselle sattunut epäonni voi poikia puolestaan tilaisuuden omalle menestykselle toiminnalle. Näin ollen oma sodan kitka vähenee jostain kohdin.

Järkemme tavoittelee aina selkeyttä ja varmuutta, mutta meitä vaivaa usein epävarmuus. Kun tämä epävarmuus suosii toista osapuolta, toisen on vastapainoksi turvauduttava rohkeuteen ja itseluottamukseen.²² Näin ollen rohkeus ja itseluottamus ovat sodassa oleellisia tekijöitä, kamppailtaessa sodan kitkaa vastaan. Pahinta on, että annetaan pelolle ja epävarmuudelle liikaa sijaa omassa mielessä. Terve pelko on tietenkin paikallaan, mutta se ei saa lamaannuttaa toimintaa ja järjen juoksua. Pitää hyväksyä ja kouluttaa alaiset hyväksymään, että sodassa tietyt kitkatekijät ovat aina tai hyvin usein läsnä. Näiden yli on kuitenkin päästävä. Pitää myös muistaa, että vihollinen kokee samalla lailla sodan kitkan vaikutuksia. Tärkeää on oppia tunnistamaan vihollisen kannalta pahimmat kitkatekijät ja pyrkiä lisäämään sille niitä. Näin saadaan todennäköisesti vähennettyä kitkaa itseltä.

Epätäydellinen tietämys voi pahimmillaan pysäyttää sotilaallisen toiminnan kokonaan. Sotapäällikkö tuntee tietyllä tarkkuudella omat joukkonsa, muutta ei välttämättä vihollista. Tällöin hän helposti arvioi vihollisen liian voimakkaaksi kuin aliarvioisi sen. Epätäydellinen tietämys on pakostakin toimintaa voimakkaasti jarruttava tekijä.²³ Epätäydellinen tietämys on hallittavissa paremmin moderneilla viestivälineillä ja johtamisjärjestelmillä, jos ne toimivat ja tieto on oikeaa. Toisaalta tiedon määrä on lisääntynyt ja sen analysointi vie nykyisin enemmän aikaa. Clausewitzin aikaan komentaja saattoi parhaillaan nähdä yhdestä paikkaa kaikki omat joukkonsa ja suurimman osan vihollisen joukoista ennen taisteluiden alkua.

Nykyajan tietojärjestelmät ja viestiyhteydet ovat haavoittuvaisia, joten tältä osin tiedon saanti on tekijä, mihin kitka vaikuttaa voimakkaasti. Ilman oikeaa ja mahdollisimman reaaliaikaista tietoa on hankalaa tehdä oikeita päätöksiä. Tämän ongelman vähentämiseen joukot pitää kouluttaa riittävän hyväksi, että he osaavat itse toimia tilanteeseen parhaiten sopivalla tavalla.

²¹ Clausewitz, s. 25-26

²² Sama, s. 26

²³ Sama, s. 24

Epätietoisuus on yksi isoimmista kitkatekijöistä, koska se voi viivästyttää tärkeiden päätösten tekemistä tai vihollisen tai omien joukkojen toimet jäävät liian pitkäksi aikaa unholaan ja joudutaan oman toiminnan kannalta epäedullisiin tilanteisiin.

Sodassa saavat tiedot ovat suureksi osaksi ristiriidassa keskenään. Vielä suurempi osa niistä on vääriä ja valtaosa epävarmoja tietoja. Huonot uutiset ovat yleensä liioiteltuja ja niihin uskotaan helpommin kuin hyviin uutisiin.²⁴ Komentajalta ja hänen esikunnaltaan vaaditaan hyvää harkintakykyä ja kokemusta arvioida tiedon luotettavuutta ja oikeudellisuutta. Kokemus auttaa tässäkin asiassa. Samoin auttaa alaisten kouluttaminen tietojen ilmoittamisessa mahdollisimman tarkasti.

"Sodassa kohdattava vaaran uhka kuuluu siinä ilmeneviin kitkatekijöihin".²⁵ Vaara vaikuttaa meihin eri lailla, mutta ilman täydellistä turtumusta kaikki kokevat vaaran sodassa. Vaarallisia tilanteita koetaan myös rauhan aikana ja ne voivat olla hyvinkin voimakkaita. Miltä vaara sitten tuntuu, kun käydään sotaa? Siltä ei ja sen aiheuttamilta haittatekijöiltä ei voi välttyä. Vaaran tunne toisaalta auttaa pysymään hengissä ja vähentää turhaa riskinottoa, mutta voi toisaalta lamaannuttaa ihmisen kokonaan. Näitä asioita on hankalaa harjoitella esimerkiksi epäsuorantulen alla olemista ja sen aiheuttaman vaaran tuntua. Johtajien on kuitenkin oltava henkisiltä kyvyiltään sellaisia, että he pystyvät yksinkertaisilla komennolla ja etukäteen paljon harjoitelluilla toimenpiteillä samaan joukon toimimaan mahdollisimman hyvin ja tehokkaasti.

Clausewitz mainitsee muuallakin teoksessaan sodan kitkaan liittyviä asioita, mutta ne ovat hyvin pitkälti samoja asioita, jotka hänen kirjoitustyylistään johtuen nousevat aika ajoin uudestaan esille. Esimerkiksi liite osiossa sivulla 318-322 puhutaan tietämättömyydestä, epäonnesta ja muista haittaavista tekijöistä. Näitä ei kuitenkaan käsitellä tässä tutkimuksessa, koska Clausewitz itsekin toteaa liite luvun alussa, että se on keskeneräinen ja ei kestä kriittistä tarkastelua. Näin ollen on keskitytty tarkastelemaan parhaiten kirjoitettua ensimmäisen kirjan sisältöä, joka on omalla tavallaan ajaton.

Ensimmäisen kirjan viimeisessä luvussa Clausewitz kirjoittaa: *"Olemme nimenneet vaaran, fyysiset rasitukset, tietojen saannin ja kitkan asioiksi, jotka yhdessä luovat sodan ilmapiirin ja koostavat sen kaikkea toimintaa haittaavaksi väliaineeksi. Haittavaikutustensa takia ne voi-*

²⁴ Clausewitz, s. 59

²⁵ Sama, s. 57

daan yhdistää yleisen kitkan käsitteeksi."²⁶ Tämän yleisen kitkan (general friction) tekijät koostuvat siis fyysistä ja henkisistä tekijöistä tai molempiin samaan aikaan vaikuttavasti tekijöistä. Voidaan siis päätellä, että Clausewitzin yleinen kitka käsittää kaikki haittaavat tekijät. Olivatpa nämä haittaavat tekijät sitten puhtaasti fyysisiä, esimerkiksi ajoneuvon rikkoutuminen tai mieleen vaikuttavia asioita, esimerkiksi epätietoisuus ja päätöksenteko.

Tässä yhteydessä on syytä mainita, ettei Clausewitz missään vaiheessa mainitse termiä sodan sumu, vaikka tämä termi usein häneen liitetäänkin. Sumu mainitaan kyllä, mutta esimerkiksi vain puhtaana meteorologisena ilmiönä, ei koskaan terminä sodan sumu. Miten muissa lähteissä on tulkittu osittain virheellisesti Clausewitzia sodan sumun käsitteen taakse, selviää tuonnempana tässä tutkimuksessa.

Ainut kerta, jolloin Clausewitz mainitsee sumuun liittyvän usva -sanana, epävarmuuteen liittyen on seuraavassa kohdassa: *"Sodassa eletään epävarmuudessa; kolme neljästä niistä asiosta, joiden perusteella sodassa toimitaan, on epävarman tietämyksen, milloin sakeamman, milloin ohuemman usvan peitossa."*²⁷ Tästä voi nopeasti lukemalla ja sen syvemmin asiaan perehtymällä saada kuvan, että tätä Clausewitz tarkoitti sodan sumuksi. Hän ei kuitenkaan näin mainitse. Tämä tietenkin kuvaa hyvin pitkälti nykyään yleisesti tunnettua käsitettä sodan sumusta. Clausewitzin esittämä kielikuva on kuitenkin hyvä kertomaan epävarmuuden ja epätietoisuuden esiintymistä kaikkialla ympärillämme ja myös itsessämme.

Clausewitz korostaa älyn merkitystä tällaisen epävarmuuden kukistamiseksi. Tarvitaan poikkeuksellisia älynlahjoja, jotta voidaan nähdä edellä mainitun sakean tai ohuemman usvan läpi. Näin ollen pystytään löytämään ja näkemään oleellinen tieto ja pääsemään selville todellisuudesta. Harjaantunut silmä ja äly toteuttavat tämän parhaiten.²⁸ Älyn merkitystä ei pidä aliarvioida selviytymisessä sodan haasteita vastaan. Clausewitzin ajoista koulutus on voimakkaasti kehittynyt. Tänä päivänä kehittyneiden yhteiskuntien armeijan sotilaat ovat huomattavasti paremmin koulutettuja ja älykkäämpiä aina rivisotilaista lähtien. Tämä parantaa varmasti asioiden hahmottamista. Toisaalta nykypäivän ihminen on erilainen ja kitkaa saattaa kertyä muita reittejä pitkin. Tämä voi tapahtua esimerkiksi tappioiden sietokyvyn tai fyysisen rasituksen kautta.

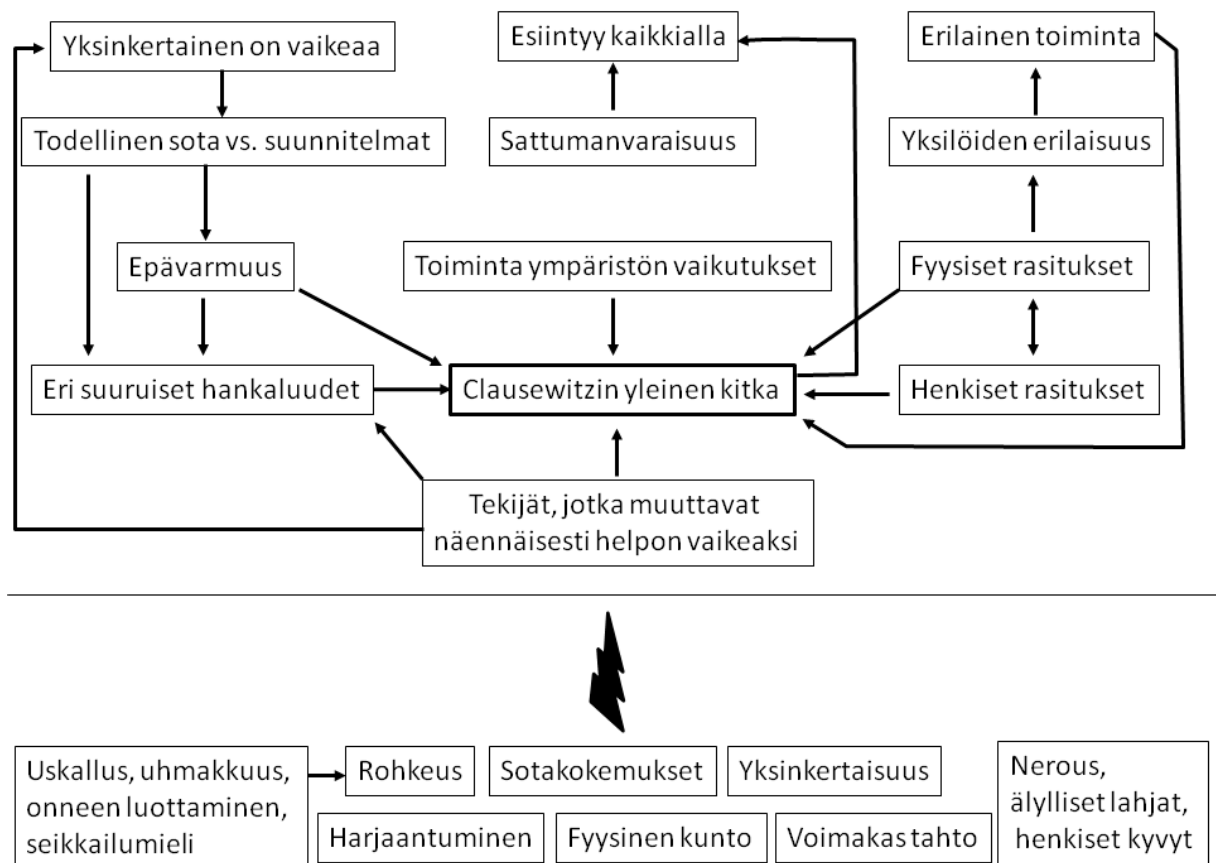
²⁶ Clausewitz, s. 63

²⁷ Sama, s. 42

²⁸ Sama, s. 42

Yleisen kitkan vähentämiseksi Clausewitz mainitsee yhden tärkeän voiteluaineen: Sotakokemuksen.²⁹ Hänen mukaansa tottumus vahvistaa ruumista jaksamaan fyysiset rasitukset ja mielen kestämaan suuria vaaroja. Tämän avulla kehittyy rauhallinen harkintakyky. Hän vertaa ilmiötä pimeään tottuneeseen silmään, joka näkee pimeydestä tiettyjä yksityiskohtia ja pystyy hahmottamaan ne kokonaisuuksiksi. Kun taas kokematon sotilas ei näe, kuin pimeyden. Sotakokemusta ei voi antaa ennakolta, mutta vähänkään sodan kaltaiset olosuhteet esimerkiksi fyysisen rasituksen ja yllättävien tilanteiden osalta auttavat sotilaita harjaantumaan varsinaista sotaa varten. Näin asiat ovat edes jollain tavalla tuttuja, eikä kaikkea tarvitse kokea sodassa ensimmäistä kertaa.

Kuvassa 3 on esitetty havainne kuvana Clausewitzin sodan yleinen kitka. Lisäksi siinä on esitetty tähän mennessä esille tulleet keinot sodan yleisen kitkan vähentämiseksi.

Kuva 3. Clausewitzin yleinen kitka ja kitkan vähentämisen keinot

3. SODAN SUMUN JA KITKA MÄÄRITTÄMINEN MUISTA LÄHTEISTÄ

²⁹ Clausewitz, s. 63

Tämän luvun tarkoitus on syventää Clausewitzin ajatuksia sodan kitkasta. Tässä luvussa on tuotu esille keskeisiä lähteitä, jotka määrittävät suorasti tai epäsuorasti, mitä sodan sumu ja kitka voi tarkoittaa. Alalukujen lopussa on havainne kuvat yhteenvetona sodan sumun ja kitkan tekijöistä ja ilmi tulleista sodan sumun ja kitkan vähentämiskeinoista.

3.1. Clausewitzilainen sodan sumu ja kitka muissa lähteissä

Clausewitzin teokseen tai hänen ajatuksiinsa viitataan useassa lähteessä. Tähän tarkasteluun on otettu mukaan keskeisimpiä saatavilla olevia lähteitä, joissa sodan sumua ja kitkaa on avattu tarkemmin tai niiden merkitys voidaan todeta lähdeä tulkitsemalla. Kuten aiemmin totesin, sodan sumua Clausewitz ei mainitse, vaan hän puhuu yleisestä kitkasta. Tässä kohden kuitenkin tuodaan esille, mitä sodan sumulla tarkoitetaan näissä lähteissä.

Donald J. Reed kirjoittaa artikkelissaan *Why strategy matters in the war on terror*, että sumulla tarkoitetaan komentajan saaman tiedon epävarmuutta ja kitkalla sitä, että kaikki sodassa on yksinkertaista, mutta yksinkertainen on vaikeaa.³⁰ Armeija on koneisto, jonka yksinkertaiset osat aiheuttavat liikettä ja itsenäisellä toiminnallaan sitä kautta myös kitkaa.³¹ Sumulla tarkoitetaan myös epävarmuutta, mikä sumentaa tai peittää näkyvistä useimpia tekijöitä, missä toiminta tapahtuu.³²

Tässä on kysymyksessä hyvin klassinen ajatusmalli sodan sumusta ja kitkasta, mikä paljastuu yleensä ensimmäisenä termejä haettaessa, etenkin sodan sumun osalta. Kitkalla viitataan suoraan Clausewitzin ajatuksiin, mutta sumun osalta Clausewitzia on tulkittu. Sumu on tässä epävarmuutta ja epätietoisuutta sekä tavallaan fyysinen / henkinen este nähdä kaikkia tärkeitä tekijöitä.

Pekka Visuri tuo esille Tiede ja Ase -lehden artikkelissa *Carl von Clausewitz ja modernin sodankäynnin teoria*, ettei Clausewitz tuonut mitään omaperäistä esille, kun hän puhui haittaavista tekijöistä sodassa. Visuri viittaa Clausewitzin ajatukseen, että kitka kuuluu perustekijänä kaikkeen sodankäyntiin. Näin ollen *erilaisia vaikeuksia ja satunnaistekijöitä esiintyy niin paljon, että niiden ennakoiminen on mahdotonta. Juuri siitä syystä jokaisen johtajan ja*

³⁰ Reed Donald J.: *Why strategy matters in the war on terror*, Homeland security affairs, volume II, NO. 3 (October 2006), s. 9

³¹ Sama, s. 9-10

³² Sama, s. 14

suunnittelijan onkin lähdeittävä tämän tosiasian tunnustamisesta.³³ Visuri kiittää Clausewitzia siitä, että hän nostaa sodan kitkan teoriassaan keskeiseen rooliin.

Sodan kitkaa ei voida siis sivuuttaa, missään vaiheessa. Kaikkien on hyväksyttävä sen olemassaolo. Kitkan hyväksyminen auttaa johtajia ja suunnittelijoita keskittymään suunnitelmissaan ja johtamistoiminnassaan oleelliseen ja välttämään toiveajattelun suunnitelmien pitävyydestä ja täydellisestä onnistumisesta. Se ikään kuin pitää sotilaan jalat tiukasti maassa, eikä päästä häntä leijailemaan harhakuviin.

*"Kenraali Carl von Clausewitzista on sanottu, että hän on yksi maailman eniten lainattuja ja vähiten luettuja filosofeja. Tähän toteamukseen voisi viime aikojen kokemuksesta lisätä, että hän on vielä vähemmän ymmärretty. Aina kun jossain alkaa sota, lehtiin ilmestyy Clausewitz -sitaatteja mitä kummallisimpiin yhteyksiin ja hänen "suuresta sotateoriastaan" haetaan varmoja perusteita tulkinnolle ja ennusteille valikoimalla mieleisiä irtoajatuksia."*³⁴ Tämä pitää paikkansa monessa lähteessä, mitkä ovat tulleet esille tätä tutkimusta tehdessä. Esimerkiksi tämän alaluvun alussa mainittu Reedin viittaus Clausewitzin "sodan sumuun" kuvaa tätä ilmiötä. Näin ollen tämän teoreettisen käsitteanalyysin tekeminen on tärkeää, että saadaan selville mitä nämä käsitteet tarkoittavat.

Professori Eugenia C. Kiesling käsittelee artikkelissaan *On war without the fog* erityisesti yleisesti harhaan käsitettyä asiaa sodan sumusta. Hän viittaa Visurin tapaan siihen, että Clausewitz on enemmän viitattu kuin luettu. Niinpä Clausewitziin ensikertaa tutustuvat törmäävät käsitteisiin totaalinen sota, sota on politiikan jatkamista, kolmiyhteys ja sodan sumun ja kitkan rooli.³⁵ Ne ovat helppoja omaksua totuudeksi, jos itsellä ei ole aikaa tai riittävästi taitoa perehtyä Clausewitzin teoksen kautta näihin käsitteisiin. Clausewitzin ensimmäisen kirjan luettuaan voi suhteellisen helposti huomata, että sodan sumua siellä ei mainita. Asioita jotka yleisesti käsitetään sodan sumuksi, ovat sieltä kyllä löydettävissä, mutta ne menevät yleisen kitka käsitteen alle. Toinen vaihtoehto on tutustua hyvin Clausewitzin teosta analysoineisiin, jolloin pystyy välttämään pahimmat karikot. Parasta on kuitenkin tutustua myös itse alkuperäiseen lähteeseen.

³³ Visuri Pekka, *Carl von Clausewitz ja modernin sodankäynnin teoria*, Tiede ja Ase, VOL 54 (1996), s. 75

³⁴ Sama, s. 64

³⁵ Kiesling Eugenia C., *On war without the fog*, Military review, September-October, 2001, s. 85

Sodan sumu on englannin kielen laajasti käytetty ja luonnollinen sanonta. Erityisesti sotakirjoittajat, jotka elivät paljon savua tuottavan mustanruudin ajoilta, käyttivät sanontaa laajasti.³⁶ Tämä varmastikin on edesauttanut Clausewitzin nimissä kulkeneen termin leviämistä ja siitä syntyvien mielikuvien muodostumista yleiseksi käsitteeksi.

Sodan kitka on fyysisiä haittavaikutukset sotilastoiminnassa ja sodan sumu on komentajan puute selvästä informaatiosta.³⁷ Näinhän asia hyvin usein mielletään. Kitka mainitaan Clausewitzin toimesta kolmetoista kertaa. Kitka myös saa oman luvun ja paljon painoarvoa analyysissä. Sumun Clausewitz mainitsee neljä kertaa, joista kaksi on sää ilmiötä, mitkä menevät sodan kitka käsitteen alle.

Kolmannen kerran Clausewitz kirjoittaa, että kaikki toiminta tapahtuu tietyssä paikassa. Tämän jälkeen mainitaan runollisessa muodossa aamunkoitto, sumu ja kuunvalo, jotka saavat asiat näyttämään suuremmilta kuin ne todellisuudessa ovat. Tämä voi johtaa helposti, nopeasti luettuna ja ilman tulkintaa, käsitykseen perinteisestä sodan sumusta.³⁸ Varsinkin, jos lukija on saanut tietyn käsityksen sodan sumusta, niin hän varmasti löytää sen halutessaan Clausewitzin osittain vaikeasti tulkittavasta tekstistä, ellei hän pysty lukemaan ja ymmärtämään tekstiä ilman suuria ennakko-odotuksia.

Yksi kohta Clausewitzin ensimmäisen kirjan kolmannessa luvussa, jossa käsitellään sotilaalista neroutta, voidaan tulkita ehkä selvimmin niin sanotuksi sodan sumuksi. Sodassa eletään epävarmuudessa ja asiat ovat usein ohuemman tai paksumman sumun peitossa.³⁹ Tästä kohtaa moni on todennäköisesti tulkinnut Clausewitzia siten, että sodan sumu termi on muodostunut.

Asiaa Clausewitz ei käsittele sen tarkemmin, vaan siirtyy nopeasti seuraavaan aiheeseen. Hän ei myöskään anna suurta painoarvoa epävarmuudelle ja epätietoisuudelle. Ei ainakaan enempää kuin muillekaan tekijöille, kuten vaaralla tai päättäväisyydelle.⁴⁰ Clausewitz olisi varmasti maininnut sodan sumun käsitteen ja käsitellyt sitä tarkemmin, jos olisi nähnyt sen tarpeellisenä. Voidaan kuitenkin lähteä siitä oletuksesta, että jos halutaan käyttää sodan sumu termiä, niin se viittaa epävarmuuteen ja epätietoisuuteen.

³⁶ Kiesling (2001), s. 85

³⁷ Sama, s. 85

³⁸ Sama, s. 85

³⁹ Sama, s. 86

⁴⁰ Sama, s. 86

Jos Clausewitz olisi halunnut käyttää sodan sumu termiä, hän olisi todennäköisesti tehnyt niin ensimmäisen kirjan luvussa kuusi: Tietojen saanti sodassa. Jos Sodan sumulla tarkoitetaan epäselvyyttä, epämääräisyyttä, epävarmuutta ja sodan kaoottisuutta, niin Clausewitz olisi varmaan maininnut tämän. Hän kuitenkin karttaa sumun käyttöä tässä luvussa.⁴¹ Näin ollen moderniin käsitykseen sodan sumusta voidaan lisätä vielä sodan kaoottisuus.

Sodan sumun asiat löytyvät hyvin pitkälti Clausewitzin yleisen kitka käsitteen alta. Näin ollen *Sodankäynnistä* ei tuomitse suoraan sodan sumun käyttöä.⁴² Sodan sumu on toisaalta hyvä asia, että se on erotettu omaksi kokonaisuudeksi. Se auttaa hahmottamaan ehkä paremmin sanan merkityksen jo mielikuvansa takia. Toisaalta miksi ei voitaisi käyttää termiä sodan yleinen kitka, joka on jakaantunut omiin alakategorioihin. Esimerkiksi fyysiseen kitkaan ja henkiseen kitkaan, josta jälkimmäisestä voidaan käyttää myös nimeä sodan sumu. Jos ajatellaan puhtaasti asiaa Clausewitzilaisittain, niin sodan sumua ei ole tarpeen nostaa esille, vaan puhua nimenomaan yleisestä kitkasta.

Vaikka Clausewitz ei mainitse sodan sumua, niin hän ei välttämättä hylkäisi tämän päivän käsitystä sodan sumun sisällöstä. Epävarmuus on kuitenkin keskeinen Clausewitzin käsittelemä termi. Sodan sumun erottaminen sodan kitkasta itse asiassa heikentäisi Clausewitzin väitteitä. Näin kitka olisi puhtaasti erilaiset fyysiset haittavaikutukset sotatoimiin ja sumu puolestaan hämmennys, mikä kumpuaa puuttuvasta, harhaanjohtavasta tai ristiriitaisesta tiedosta. Tämä on kuitenkin vastoin Clausewitzin kirjoituksia ja niiden henkeä.⁴³ Tästä saadaan jälleen hyvää käsitystä modernista sodan sumu termistä ja ymmärretään erottamaan ne Clausewitzista.

Sodan sumun ja kitkan kahtiajaon erottaminen auttaa paremmin ymmärtämään, mitä Clausewitz oikeastaan tarkoitti kitkalla. Clausewitz opasti meitä näkemään kahden tyyppistä kitkaa. Ei henkistä sumua ja fyysistä kitkaa. Toiselta puolen miekan terää Clausewitz näkee kitkan fyysisiksi vaikeuksiksi liikuttaa ja käyttää armeijaa. Toiselta puolen miekan terää taas kitka on aineettomat tai abstraktit tekijät, kuten pelko, fyysiset vaikeudet ja informaation ongelmat. Nämä kaksi puolta vaikeuttavat komentajan tekemistä.⁴⁴ Ei siis ole välttämättä tarvetta erot-

⁴¹ Kiesling (2001), s. 86

⁴² Sama, s. 86

⁴³ Sama, s. 86

⁴⁴ Sama, s. 86-87

taa sodan sumu ja kitkaa, vaan voidaan hyvin käyttää pelkkää yleisen kitkan käsitettä, jos halutaan käyttää näitä asioita Clausewitzin hengessä.

Clausewitzin käsityksen painoarvoa sodan kitkasta lisää se, että hän antaa paljon enemmän painoarvo komentajan henkisille kyvyille ja vaatimuksille kuin fyysisen kitkan aiheuttamille haitoille armeijassa. Komentajan on oltava paremmin sinut oman mielensä kanssa kuin fyysisen ominaisuuksiensa kanssa.⁴⁵ Komentajan, ja miksi ei myös muiden sotilaiden, on tärkeää harjoitella erityisesti henkistä puoltaan, jotta sodan eri kitka tekijöistä voidaan päästä yli tai niiden vaikutusta voidaan ainakin vähentää. Fyysinen kunto auttaa myös henkiseen puoleen ja toisin päin. Henkistä tai fyysistä puolta ei pidä laimin lyödä, kun puhutaan niiden kehittämisestä tai ominaisuuksien ylläpidosta.

Kaikki fyysiset kitkan ominaisuudet ovat jollain tapaa hallittavissa tai ennakoitavissa.⁴⁶ Ne ovat myös suhteellisen helposti käsitettävissä olevia asioita, kuten varusteiden hajoaminen, aseiden toimintahäiriö tai sotilaan haavoittuminen. Näitä pieniä ja suuria asioita pystyisi luettelemaan hyvinkin pitkän listan, mutta se ei ole tässä tutkimuksessa oleellista. Tärkeää on ymmärtää näiden vaikutus ja niihin varautuminen sekä hyväksymään niiden olemassa olo.

Välillä on uskottu ja varmaan osa uskoo edelleen, että sodan sumu voidaan poistaa teknologian kehityksen myötä. Jos sodan sumulla tarkoitetaan, vain tiedon puutetta tai tiedon epävarmuutta sekä sitä kautta päätöksen teon vaikeutta. Näin ollen huippu tekniikalla voitaisiin aina saada tarkka kuva tapahtumista ja sitä kautta oikeaa ja nopeasti saatavaa tietoa päätöksen tekoon. Lopulta sodan sumu voitaisiin poistaa kokonaan. Tämä kuitenkin poistaisi sodan sumun myötä muut henkiset tekijät, jos termi tulkitaan vain informaatioon liittyviin asioihin.⁴⁷

Näin ollen tärkeät asiat, mitkä sisältyvät Clausewitzin sodan yleiseen kitkaan, menetetään. Puhdas teknologia keskeinen ajattelu, joissa kirjoituksissa viitataan paljon sodan sumuun, ei ota huomioon muita henkisiä tekijöitä, kuten moraalista, stressiä, pelkoa ja epävarmuutta tai vaikkapa voimattomuutta ja ahdistusta.⁴⁸ Clausewitz korostaa komentajan henkisiä vaatimuksia, jotka eivät ole pelkästään epämääräisen tiedon puutteesta johtuvia seikkoja. Moraalinen käsitys ja ymmärrys sodasta kokonaisuutena ovat myös tärkeitä.

⁴⁵ Kiesling (2001), s. 87

⁴⁶ Sama, s. 87

⁴⁷ Sama, s. 87

⁴⁸ Sama, s. 87

George R. Farfour mainitsee artikkelissaan *The fog war: Lt Kenneth M Taylor on December 7, 1941* Clausewitzin sodan sumun ja kitkan. Hän pitää sodan sumun poistamista tärkeänä, jotta totuuden mukainen informaatio saadaan selville.⁴⁹ Tässä jälleen kerran tuodaan esille edellä mainittu sodan sumu, jota väitetään Clausewitzin määrittämäksi. Tässä artikkelissa viitataan sodan sumulla nimenomaan oikean informaation tärkeyteen, muuten puhutaan pitkälti asian vierestä ja sodan sumu ja kitka jäävät taustalle.

John J. McLain kirjoittaa artikkelissaan *Are We Winning? Coming to terms with the fog of war*, että Clausewitz käytti ilmaisua sodan sumu, kuvatessaan utuista epävarmuutta. Tämä vaikuttaa yksilöihin, erityisesti johtajiin, taistelukentillä, missä kaikki ei ole sitä miltä näyttää. Tunteet, jännitys, hämmennys, kiire ja monet muut sisäiset ja ulkoiset tekijät vaikuttavat yhdessä lamaannuttavasti ihmisiin.⁵⁰ Kuten on todettu jo aiemmin, Clausewitz ei puhu sodan sumusta niin, kuin tässä suoraan väitetään. Nämä ajatukset kuitenkin ovat hyviä modernin sodan sumun käsitteen määrittämiseen.

Sodan sumu vaikuttaa kaikkiin toimijoihin taistelukentällä ja omalla toiminnallaan he lisäävät sodan sumua.⁵¹ Sodan sumu vaikuttaa jokaiseen ja sen hyväksyminen on välttämätöntä. Tässä asiassa korostuu jälleen ihmisten henkinen vahvuus. Sodan sumu ei ole pelkästään taistelukentällä olevien joukkojen asia, vaan myös poliitikot ja kauempana taisteluista toimivat joutuvat sodan sumun käsiin.⁵² Clausewitzin mukaan sota on politiikan jatkamista toisin keinoin (tai lisäämällä siihen uusia keinoja), niin on luonnollista, että sodan sumu vaikuttaa kaikkiin päätöksen tekijöihin.

Barry D. Watts määrittää teoksessaan *The foundations of US air doctrine. The problem of friction in war* kitkan seuraavasti: Kitkaa on kaikkialla läsnä oleva epävarmuus ja ylittämättömät vaikeudet, jotka muovaavat todellisen sodan ilmapiirin.⁵³ Nämä käyvät ilmi myös Clausewitzin ajatuksista. Tässä viitataan Clausewitzin yleiseen kitkaan, mikä on omaksettava hyvin.

⁴⁹ Farfour George R., *The fog war: Lt Kenneth M Taylor on December 7, 1941*, Air power history, summer 2005, s. 44, 50

⁵⁰ McLain John J., *Are We Winning? Coming to terms with the fog of war*, America magazine, November 4, 2013, s. 26

⁵¹ Sama, s. 26

⁵² Sama, s. 27

⁵³ Watts Barry D., *The foundations of US air doctrine. The problem of friction in war*, Air university press, Maxwell air force base, Alabama, December 1984, s. XI (author's foreword)

Yleinen kitka jaetaan neljään osaan. Ensimmäinen on halvaannuttava, joka paikaan tunkeva vaaran tunne ja sen vaikutukset. Toinen on äärimmäisen suuret voiman ponnistukset, joita sodassa vaaditaan. Kolmas on pelkistämätön epävarmuus ja hämmennys, jotka ovat monitahoisessa informaatioissa, mitä sodassa esiintyy. Neljäs on vääjäämättömästi sotilastoiminnassa eteen tulevat esteet, jotka kumpuavat sattuman ja vihollisen arvaamattomuuden seurauksena.⁵⁴ Nämä ovat hyvin pitkälti Clausewitzin ajatusten mukaisia asioita.

Sodan kitkaa ei tule syrjäyttää sivuun tai yrittää hallita sitä väkisin. Sodan luonteeseen kuuluu vääjäämättömästi kitka. Jos tätä asiaa ei ota riittävän vakavasti huomioon tai ei ymmärrä sen merkitystä, joutuu todellisessa sodassa ongelmiin.⁵⁵ Sodan kitkaa ei voi päästä pakoon vip-paskonstein tai teknologisen kehityksen kautta. Tämä on näkynyt kaikissa tähänastisissa sodissa ja muissa pienemmissä konflikteissa. Sodan kitkaa kuitenkin tulisi pyrkiä käyttämään hyväksi vihollista vastaan. Näiden keinojen löytämiseen on syytä käyttää reilusti aikaa ja resursseja.

Rodger S. Pitt viittaa artikkelissaan *Realities of Space Age & the Realities of Carl von Clausewitz's Theories of "Fog and Friction"* Clausewitzin sodan sumuun ja kitkaan. Tässäkin puhutaan harhaanjohtavasti sodan sumusta Clausewitzin ideana. Pittin mukaan sodan sumua ja kitkaa lisää liiallinen informaatio tulva. Samoin kuin sitä aiheuttaa puolestaan liian vähäinen tiedon määrä.⁵⁶ Tämä on hyvä huomio. Myös liiallinen tiedon määrä aiheuttaa epäselvyyttä ja sen käsittely vie aikaa, jolloin tilanne on saattanut mennä jo ohi ennen, kuin oikea tietoa tai tiedon analysointi saadaan valmiiksi. Tiedot voivat tulla useista eri lähteistä ja ne saattavat sisältää ristiriitaista tietoa. Tätä voidaan myös käyttää hyväksi kyllästäväällä vihollisen tiedustelujärjestelmä, jolloin tiedon analysointiin menee liian kauan ja oleellinen tieto voi jäädä huomaamatta tai siihen ei enää ehditä reagoida.

Kitka voidaan määritellä Pittin mukaan informaatioteorian pohjalta, jonka mukaan järjestelmän eri mahdollisuuksien kasvaessa myös tiedon määrä kasvaa. Tämä kuvaa kitkan kasvua tiedon määrän kasvaessa. Sodan sumua voidaan vähentää löytämällä keinoja tuoda esille oleellinen tieto valtavan data määrän keskeltä. Sodan sumua ja kitkaa voidaan teknologisen kehityksen kautta vähentää esimerkiksi avaruusjärjestelmien kautta, jotka pystyvät keräämään

⁵⁴ Watts (1984), s. 48

⁵⁵ Sama, s. 53

⁵⁶ Pitt Rodger S., *Realities of Space Age & the Realities of Carl von Clausewitz's Theories of "Fog and Friction"*, Army Space Journal, 2008 Spring Edition, s. 54

paljon tietoa.⁵⁷ Herää kysymyksiä miten suuri tiedon määrä saadaan analysoitua tehokkaasti. Myös aiemmin esille tulleet sodan sumun erottaminen yleisestä kitkasta voi tuoda haasteita ajatteluun. Näin unohdetaan helposti muut henkiset tekijät kuin, vain informaation aiheuttamat ongelmat. Pelkkä teknologinen lähestymistapa ei tarjoa täydellistä voitto sodan sumusta, sodan luonteesta johtuen.

Ilman kunnollista tiedon analysointia, suodatusta, oikea aikaista jakamista ja sen hyödyntämistä komentajan päätöksen teossa, Clausewitzin sodan sumu ja kitka siirtyy informaation puutteesta, syntetisoidun informaation puutteeseen.⁵⁸ Tämä on sinänsä totta, että ilman kunnollista tiedon käsittely nopealla aikataululla ja tiedon jakamista päättäjille, teknologisesta ylivoimasta ei ole hyötyä.

Verkottuneen ja teknologiakeskeisen sodankäynnin myötä Clausewitzin sodan sumu ja kitka voidaan väistää.⁵⁹ Pitt kuitenkin toteaa, ettei tämä ole mitenkään täysin mahdollista, eikä ole todisteita sen onnistumisesta. Sodan sumu ja kitka säilyttävät edelleen paikkansa tässä maailmassa. Koska sodan sumua ja kitkaa on kaikkialla, myös väitetty ylivoimainen teknologia sisältää sitä omine haavoittuvuuksineen. Monista teknologisista kehityksistä on hyötyä informaation hankintaan ja tulkintaan, mutta koskaan sen avulla ei voida poistaa kokonaan sodan sumua ja kitkaa.

Pasi Kairenius käsittelee myös sodan kitkaa Pro Gradu -tutkielmassaan *Sodankäynnin vallankumous ja kansallisten asevoimien muutokset: Iso-Britannian sotilaallisen doktriinin kehitys kylmän sodan aikana. "Sodan kitka on suuri "tuntemattomuus", yllätyksiä, sattumia, tilanteiden nopeaa vaihtelua"* ja on näin ollen yksi keskeisiä asevoimien toimintaa vaikuttavia tekijöitä.⁶⁰

Tuntemattomuus kuvaa hyvin sodan kitkaa, koska aina voi tulla eteen, uusia ja ennalta arvaamattomia asioita, jotka aiheuttavat kitkaa tai ovat itsessään sodan kitkaa. Ikään kuin sukeltaisi pimeään luolaan ilman varusteita ja vailla valoa. Ei voi koskaan olla varma, mitä tuleman pitää. Tilanteiden nopea vaihtelu vaikuttaa merkittävästi kitkan syntyyn, koska kaikkea ei

⁵⁷ Pitt (2008), s. 55

⁵⁸ Sama, s. 57

⁵⁹ Sama, s. 58

⁶⁰ Kairenius Pasi, *Sodankäynnin vallankumous ja kansallisten asevoimien muutokset: Iso-Britannian sotilaallisen doktriinin kehitys kylmän sodan aikana*, Pro Gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, 10.5.2009, s. 12

voida ennakoida ja ottaa huomioon. Erityisesti päätöksen teko viivästyy tai voi lamaantua, jos tilanteet vaihtuvat liian nopeasti ja oma päätöksentekoprosessi on liian hidas tai jäykkä.

Doktriinin tarkoitus on vähentää sodan kitkaa ja luomalla perusteet toiminnalle. Doktriini tuo esille kaikki mahdolliset haittatekijät, jotka aiheuttavat kitkaa. Doktriini antaa ohjeita, miten sodan kitkaa voidaan vähentää.⁶¹ Doktriinin avulla luodaan pohja muun muassa koulutukselle ja joukkojen käytölle, jolloin näillä on selvä yhteys myös sodan kitkaan. Hyvällä doktriinilla tai alemman tason ohjesäännöllä voidaan pureutua jo tällä tasolla sodan kitkan aiheuttamiin ongelmiin.

Kitkan ongelmallinen puoli näkyy Clausewitzin käsityksessä sodasta muun muassa maaston vaikeuksina (liikkuminen, ryhmittäminen), organisatorisissa ongelmissa, puutteellisessa tai väärässä informaatioissa, logistisissa ongelmissa sekä muissa pienissä ja suurissa haittatekijöissä. Nämä kaikki vaikuttavat siihen, että sodassa mikään ei mene niin, kuin on suunniteltu.⁶² Erityisesti joukkojen koon kasvaessa, johtamisen ja muiden alojen vaikeudet kasvavat. Yhtenäinen kieli ja toimintatavat sotilasorganisaation sisällä ovat tärkeitä seikkoja sodan kitkan vähentämiseksi. Etenkin, kun joukkojen määrä kasvaa niin myös erilaisten kitkaa aiheuttavien haittavaikutusten määrä kasvaa.

Barry D. Watts viittaa teoksessaan *Clausewitzian friction and future war* Clausewitzin ensimmäistä kertaa käyttäneen sanaa kitka kirjeessään tulevalle vaimolleen Marielle kolme viikkoa ennen Ranskan häviämistä Preussille 14.10.1806. Siinä Clausewitz kuvaa kitkan olevan todellisuuden vaikutusta ideoihin ja olettamuksiin sodassa.⁶³ Tämä kuvaa hyvin sitä, mistä Clausewitzin kitka määritelmän kehittäminen on lähtenyt liikkeelle kohti yleisen kitkan määrittämistä. Todellisuus iskee aina totuuden mukaisesti mielikuviin, olettamuksiin ja suunnitelmiin. Niinpä kokemuksen kautta näihin voi jollain tasolla varautua. Myös terävä äly ja päätteilykyky auttavat tässä.

Yhdysvaltain upseerit mieltävät nykyisin Clausewitzin yleisen kitkan sodan sumuksi ja kitkaksi. Sodan sumu ja kitka on näytellyt merkittävää roolia kaikissa sodissa Clausewitzin ajoista lähtien, tuomalla epävarmuutta ja hankaluuksia taistelukentille. Sodan kitka vaikuttaa

⁶¹ Kairenius (2009), s. 12-13

⁶² Sama, s. 20

⁶³ Watts Barry D., *Clausewitzian friction and future war*, McNair Paper 52, October 1996, s. 1

kaikissa tasoissa aina rivisotilaasta poliitikkoon ilman poikkeuksia.⁶⁴ Tässä käy ensimmäistä kertaa ilmi, miksi sodan sumu on otettu terminä käyttöön. On tietysti hieman hämmentävää, miksi näin on pitänyt tehdä. Eikö olisi vain voitu käyttää Clausewitzin yleistä kitkaa, jos näillä tarkoitetaan samaa asiaa. Vai unohdetaanko tässä esimerkiksi moraaliset käsitykset sodan sumusta pois ja käsitellään sitä, vain informaation kautta.

Modernin ja tulevaisuuden valvonta ja tiedustelu teknologialla voidaan tulevaisuudessa nostaa sodan sumu kokonaan pois.⁶⁵ Tähän ei kuitenkaan ole päästy. Viitaten edelliseen kohtaan, sodan sumun erottaminen Clausewitzin yleisestä kitkasta vaarantaa sen alkuperäisen idean. Teknologialla yritetään puhtaasti saada kaikki mahdollinen tieto haltuun, käsitellä ja jakaa se nopeasti. Näin ollen sodan sumu on vain epäselvää tai puutteellista informaatiota, ilman moraalisia tai psykologisia tekijöitä.

Watts nostaa esille Clausewitzin kitkan kehittelyn alkua ajoilta seuraavat kitkaa sisältävät tai aiheuttavat kohdat: Puutteellinen tieto vihollisesta, huhut, omien joukkojen voimien määrä ja sijainti, epävarmuus, joka aiheuttaa omien joukkojen suurentelevan vaikeuksiaan, olettamuksen ja todellisuuden ero, omat joukot eivät ole koskaan niin vahvoja kuin paperilla, armeijan huolto vaikeudet ja taipumus muuttaa tai hylätä hyvin laaditut suunnitelmat kohdattaessa vahvat fyysiset havainnot taistelukentältä.⁶⁶ Nämä ovat hyviä kohtia sodan kitkan ilmenemis-
muotoina tai niiden aiheuttajina. Ne ovat ajattomia ja sopivat hyvin myös moderniin aikakautteen.

Niin sanotut matemaattiset tekijät eivät sovellu hyvin sotilaallisiin laskelmiin. Heti sodan alussa on olemassa todennäköisyyksien, mahdollisuuksien hyvän ja huonon onnen vuorovaikutus, mikä aaltoilee kudoksen pituus ja leveys suunnissa. Ihmisten toiminnasta sota muistuttaa lähimmin korttipeliä.⁶⁷

Sota on todella monien tekijöiden vuorovaikutusta usein hyvinkin sattumanvaraisesti. Eri toimijoita on paljon, joten kaikkea ei voida mitenkään hallita. Mitä enemmän erilaisia uusia tekijöitä, esimerkiksi teknologisen kehityksen myötä, taistelukentille ilmenee, sitä enemmän uusia muuttujia on. Näin ollen ei ole enää kysymyksessä yhden tai kahden korttipakan peli, jossa ei ole paljoa yllätyksiä ja todennäköisyys laskennalla voidaan päästä kohtalaisiin onnis-

⁶⁴ Watts (1996), s. 2

⁶⁵ Sama, s. 3

⁶⁶ Sama, s. 9-10

⁶⁷ Sama, s. 12-13

tumisprosentteihin. Useita erilaisia pakkoja sisältävä ja vieläpä hihasta ja pöydän alta esiin otettavat kortit tekevät ennustettavuudesta ja todennäköisyyksien laskennasta erittäin hankalaa ja epävarmaa.

Clausewitzin esittämä sodan kitka on kehittynyt paljon hänen ensimmäisistä ajatuksista viimeiseen kypsyään ja aikuistuneeseen hedelmään sodan yleisestä kitkasta. Hänen kitka käsityksensä tarjoaa erinomaisen työkalun sodan ilmiöiden tarkasteluun.⁶⁸ Sodan kitkan avulla voidaan tarkastella, sen määrittelyn jälkeen, erilaisia sodassa ilmeneviä ilmiöitä ja tapahtumia. Sen avulla voidaan tulkita muuten selittämättömiä vaikutuksia sotatoimiin. Sitä voidaan käyttää näkökulmana tarkasteltaessa sodan eri ilmiöitä tai siihen vaikuttavia asioita.

Watts toteaa kymmenennessä luvussa, jossa hän käsittelee modernia taksonomiaa yleiselle kitkalle, että kitka voidaan uudestaan muodostaa nykyajan termein. Hänen mukaansa yleinen kitka muodostuu kolmesta eri yleiselementti lähteestä. Nämä lähteet ovat: Ihmiset ja heidän aikomuksensa, aika-avaruudellinen pääsemättömyys avain tietoon sotilas asioissa ja kaotettujen prosessien ennalta arvaamattomuus.⁶⁹

On selvää, että eri aikakausina Clausewitzin yleiselle kitkalle voidaan löytää aina kyseiseen aikakauteen sopivat vastaavuudet. Kuitenkin Clausewitzin ajatukset hyvin pitkälti ajattomia, ainakin jos niitä tulkitsee sen mukaan, eikä ota niitä täysin kirjaimellisesti. On hyvä, että aika ajoin tarkastellaan, mitä sodan yleinen kitka voisi olla tänä päivänä. Näin saadaan selville tiettyjä kriittisiä pisteitä, joissa yleistä kitkaa voi esiintyä. Näin ollen niihin pystytään varautumaan paremmin, jos niiden olemassa olo hyväksytään ja huomioidaan riittävällä tarkkuudella.

Watts esittää näiden kolmen kohdan olevan vaihtoehto, ei siis korvaava lista, Clausewitzin sodan yleiselle kitkalle. Watts tarkentaa ensimmäistä kohtaa seuraavasti: "*Ihmisen omat fyysiset ja kognitiiviset rajoitteet, joiden suuruus tai vaikutus väistämättä kasvaa intensiivisen stressin, paineen ja vastuiden kautta, jotka ilmenevät todellisessa taistelussa.*"⁷⁰ Helpot tilanteet rauhan aikaisessa toiminnassa eivät vaadi suuria ponnisteluja ihmisiltä. Heti, kun lisätään vaikeus astetta ja sodan tuomaa kitkaa eri olomuodoissa, ihmisen rajoitteet kognitiivisella ja fyysisellä puolella tulevat väkisin vastaan. Osalla nopeammin ja osa kestää toimintakykyisenä

⁶⁸ Watts (1996), s. 13

⁶⁹ Sama, s. 120

⁷⁰ Sama, s. 120

pidempään. Erityisesti johtajilta vaaditaan suurta stressin ja paineen sietokykyä, koska he joutuvat kantamaan eniten vastuuta ja tekemään kovan luokan päätöksiä.

Toisen kohdan Watts tarkentaa seuraavasti: *"Tietoon liittyvät epävarmuustekijät ja ennalta arvaamattomat eroavaisuudet, jotka johtuvat loppujen lopuksi informaation aika-avaruudellisesta hajonnasta ulkoisessa ympäristössä, sotilasorganisaatioissa ja yksilöllisen osallistujan mielen rakenteissa."*⁷¹ Tietoa, etenkin kriittinen, siis hajoaa helposti eri tekijöiden ja tiedon käsittelijöiden toimesta. Nämä kaikki lisäävät tiedon käsittelyyn liittyviä kitkatekijöitä.

Tietoa pitää saada nopeasti erinähteistä ja se tulee kyetä kokoamaan ja analysoimaan nopeasti, jotta siitä olisi kulloiseenkin tilanteeseen mahdollisimman paljon hyötyä. Omille joukoille pitäisi saada mahdollisimman luotettavaa tietoa nopeasti. Viholliselle pitää puolestaan syöttää väärää tietoa mahdollisimman paljon. Vaikka vihollinen saisi oikeaakin tietoa, niin tiedon massiivisella määrällä todennäköisyys oikean tiedon löytämiseen kaikesta informaatiomäärästä kestää liian kauan, että siitä olisi enää hyötyä meneillä olevaan tilanteeseen ja toimintaan.

Viimeisen kohdan Watts täsmentää seuraavasti: *"Taisteluprosessien rakenteellinen epälineaarisuus, joka voi kasvattaa tuloksien pitkäaikaista ennakoimattomuutta ja kasvattaa seuraamuksia lisäämällä tuntemattomien pienten erojen ja odottamattomien tapahtumien vaikutuksia näihin (tai päinvastoin, tuottaa pieniä tuloksia tai johtopäätöksiä suurista asioista)."*⁷² Erilaiset taistelun johtamisprosessit ja suunnitteluprosessit ovat nykyaikana pitkiä ja monimutkaisia prosesseja, etenkin rauhan aikaisessa harjoittelussa. Eri toimijat käyttävät prosesseja yhtä aikaa. Lisäämällä tähän valtavan tiedon määrän, jos sitä on saatavilla, niin voidaan päätellä sen vaikeuttavan prosessin tuloksiin. Tämä voi tapahtua periaatteessa todelliseen tai väärään suuntaan tai usean toimijan vaikutuksista molempiin. Kummallakin tavalla tulos voi olla taistelukentällä käytännön tekemisessä hyvä tai huono asia. Tämä sen takia, että sodan muut luonteen piirteet, kuten sattuma, vaikuttavat aina puoleen taikka toiseen. Kuitenkin olisi hyvä, jos käsitelty tieto olisi mahdollisimman oikeaa, eikä sen merkitys turhaan kasvaisi tai vähenisi.

⁷¹ Watts (1996), s. 120

⁷² Sama, s. 120

Vaikka teknologinen kehitys ja osittain muuttuneet sodat vähentävät tiettyjä asioita Clausewitzin sodan kitkasta, niin tietyt asiat puolestaan korostuvat. Uusien sotien ja erilaisten konfliktien myötä Clausewitzin sodan kitkaan tulee esille uusia ja arvaamattomia muotoja.⁷³ Ei voida siis sanoa, että sodan kitkaa ei tarvitsisi tulevaisuudessa ottaa huomioon. Kitkaa ei saa millään nollaan, koska aina on tekijöitä, joihin ei voida itse vaikuttaa ja kitka myös muuttaa muotoaan kehityksen kautta.

Taistelutasolla vaikuttaa sodan yleisen kitkan kaksi eri puolta. Taistelukentällä ja sen ulkopuolella ei ole vain yhtä absoluuttista yleistä kitkaa, mikä vaikuttaa taistelujen kaikkiin osapuoliin. Löytyy myös suhteellinen kitka.⁷⁴ Tällä tarkoitetaan kitkan määrää suhteessa viholliseen. Kitkaa hyödyntämällä ja omalta puolelta vähentämällä sitä, pyritään saamaan aikaan tilanne, jossa vihollisella on enemmän kitkaa kuin itsellä. Näin ollen saadaan aikaan itselle edullinen tilanne, jolloin vihollisen kukistaminen esimerkiksi tietyssä tilanteessa onnistuu teoriassa helpommin. Tähän vaikuttaa oleellisesti Wattsin edellä esittämät kolme modernin kitkan kohtaa. Hän ei pidä teknologista ratkaisua kitkan voittamiseksi kokonaan mahdollisena. Hän tuo onnistuneesti esille teknologia keskeisen suurvalta armeijan kitkaan oleellisesti vaikuttavat tekijät.

Aki-Mauri Huhtinen kirjoittaa artikkelissaan *Sota on politiikan jatkamista toisin keinoin - vai päinvastoin?* Sodan kitkan olevan sodan voimaa ja energiaa hidastava asia, joka on Clausewitzin ajattelun keskeinen kohta.⁷⁵ Tämä kuvaa hyvin sitä, miten kitka vaikuttaa sodan tai taistelun lopputuloksen kannalta tärkeisiin tekijöihin eli voimaan ja energiaan. Nämä vaikuttavat oleellisesti myös ihmisen mieleen ja fyysisiin tekijöihin, joiden avulla vaikeuksien yli päästään varmemmin kohti voittoa ja sodan kitkan vähentämiseen.

Hän myös esittää, että "absoluuttinen sota oli teoriassa mahdollista, mutta käytännön elämän, politiikan ja *ihmisten rajoitukset ja toiminnan ehdot muodostavat "elämän kitkaa", joka kulminoit suurimmankin voiman ja tuhon."*⁷⁶ Poliitikko sanelee, miten sotilaallista voimaa tulee käyttää ja se antaa myös esimerkiksi voimankäyttösäännökset. Myös kansainväliset lait ja sopimukset rajoittavat ja sanelevat ehdot politiikan kautta sotilaalliseen toimintaan. Myös ihmisten moraalit ja muut henkiset ominaisuudet vaikuttavat siihen, kuinka tehokkaasti yksittäinen sotilas voi toimia osana sotilasjoukkoa sodassa. Loppujen lopuksi ihminen tekee aina

⁷³ Watts (1996),. 127-128

⁷⁴ Sama, s. 131-132

⁷⁵ Huhtinen Aki-Mauri, *Sota on politiikan jatkamista toisin keinoin - vai päinvastoin?* Niin & Näin, 1/2006, s. 105

⁷⁶ Sama, s. 106

itse päätöksen, miten toimii. Joukossa nämä päätökset vaikuttavat kaikkeen ja luovat osaltaan kitkaa tai hyvässä tapauksessa vähentävät sitä.

Lauri Greggila kirjoittaa artikkelissaan *Carl von Clausewitzin käsityksistä sodasta ja sodankäynnistä*: "...Clausewitz lanseeraa käsitteen sodan kitkasta. Kitkan käsite on eräänlainen clausewitzilainen versio Murphyn laista. Inhimilliset erehdykset ovat lähes vääjäämättömiä kun hengenvaara, väsymys ja fyysiset rasitukset ovat alituisen läsnä."⁷⁷ Murphyn laki kuvaa tämän päivän termillä, mitä kaikkea sodan kitka voi olla. Erityisesti kitka vaikuttaa inhimilliseen toimintaan, koska ihmismieltä ei voida tehdä kitkattomaksi. Tämä tukee hyvin edellä mainittuja tekijöitä, juuri ihmiseen vaikuttavasti sodan kitkan tekijöistä ja myös ihmisen mielellään ja teoillaan luomaa sodan kitkaa.

Greggila myös toteaa: "*Kitka on myös syy siihen, miksi sodat eivät etene tai laajene, ellei niille ole esimerkiksi poliittista tilausta. Jos Lenin muuten ymmärsikin Clausewitzin käsityksiä, jäi tämä käsite häneltä kuitenkin huomioimatta. Kitkan käsitteen avulla voi ymmärtää, miksi Venäjän vallankumous ei voinut laajentua maailmanlaajuisesti ilman, että sen kehitystä oli ruokkinut jokin voima, joka on suurempi kuin kitka*".⁷⁸ Tämä kuvaa hyvin sitä, miten suuri vaikutus Clausewitzin mainitsemalla kolminaisuudella (kansa, sotavoimat ja hallitus)⁷⁹ on myös sodan kitkassa. Mikään näistä kolminaisuuden tekijöistä ei oma erillinen asiansa, vaan kaikki linkittyvät yhteen. Näin ollen kaikkien tekijöiden on oltava tukemassa sotatoimia, jotta menestykseen on paremmat mahdollisuudet. Muuten näistä aiheutuvat kitkatekijät kasvavat liian suuriksi ja todennäköisyys menestyä tai päästä ylipäätään liikkeelle vähenee merkittävästi. Varsinkin, jos puhutaan suuren mittakaavan sodasta tai konfliktista, totaalista sodasta puhumattakaan.

Kitka tekijöitä ei ole syytä jättää huomiotta. Nämä vaanivat kaikkialla ja tulevat vastaan hyvinkin odottamattomista suunnista. Tämä tekijä on hyvä pitää aina mielessä suunniteltaessa ja toteutettaessa toimintaa.

Mika Kerttunen käsittelee sodan sumua ja kitkaa teoksessaan *Kuinka sota voitetaan. Sotilasstrategiasta ja sen tutkimisesta*. "*Oikein toimimisen tarkoituksena on poistaa epätietoisuutta,*

⁷⁷ Greggila Lauri, *Carl von Clausewitzin käsityksistä sodasta ja sodankäynnistä*, Paatos 1/2014, Huom. Internet lähde, ei sivuja. Viittaus löytyy kappaleesta *Sodan olemus*

⁷⁸ Sama, ei sivuja. Viittaus löytyy kappaleesta *Sodan olemus*

⁷⁹ Clausewitz, s. 29

*epäjärjestyä ja epävarmuutta, clausewitzilaisittain ilmaistuna sodan sumua ja kitkaa."*⁸⁰

Tämän tulisi tapahtua ohjesääntöjen ja oppaiden avulla, joiden kautta joukkoja koulutetaan. Hyvä keino on tutkia tarkoin, missä sodan kitkaa ja sumua ilmenee nykypäivän taistelukentillä ja tietysti myös tulevaisuuden taistelukentillä. Tätä kautta saadaan aikaan parempia ohjesääntöjä ja oppaita. Jos niiden henki vielä saadaan mukaan koulutukseen, niin voidaan välttää tiettyjä sodan sumun ja kitkan vaikutuksia tai ainakin vähentää niitä.

Erityistä tarkkuutta ja vaivannäköä tulisi käyttää sellaisten sodan sumun ja kitkan tekijöihin joita on mahdotonta poistaa kokonaan. Tällaisia ovat esimerkiksi taistelustressi ja muut henkiset tekijät, jotka voivat tulla vaikkapa fyysisien haasteiden kautta. Tärkeää on saada sotilaat valmistautumaan näihin haasteisiin mahdollisimman hyvin, laadukkaan ja riittävän koulutuksen kautta.

Nykyään ei kannata unohtaa sodan sumun ja kitkan vaikutuksia myös kriisinhallintaoperaatioihin. Monet maat saavat sodan kaltaiset kokemukset juuri kriisinhallinnasta. Kriisinhallintaoperaatioissakin pätevät samat Clausewitzin esittämät tekijät kuin varsinaisessa sodassa, toisin ei välttämättä niin suuressa mittakaavassa.⁸¹ Erityisesti päätösten tekijöiden on otettava huomioon sodan sumun ja kitkan vaikutukset, koska nopeisiin ratkaisuihin ei päästä, muun muassa näistä syistä johtuen. Samoin pitää olla valmis hyväksymään tietyt tappiot myös kriisinhallintaoperaatioissa. Tämä on kuitenkin ainut tapa monelle maalle saada kokemusta näistä asioista. Niinpä kriisinhallintaoperaatioihin osallistuminen antaa tärkeää kokemusta ja tietoa sodan sumun ja kitkan ilmenemisestä. Näin ollen niihin voidaan puuttua paremmin ja tuoda tietoa myös muuhun sotilastoimintaan.

Kerttunen toteaa lisäksi kirjoituksessaan *Clausewitz ja Vom Kriege* seuraavaa: *"Toisaalta on tiedotettava taistelujen väistämättömyys ja väkivallan käytön mahdollisuus niin omaan joukkoon kohdistuvana kuin oman joukon suorittamana. Kitka, sodan sumu ja sodan sattumanvarainen ja väkivaltainen luonne estävät sodankäynnin ja kriisinhallinnan redusoinnin objektiivisiksi lainalaisuuksiksi tai teknisesti kehittyneillä johtamis-, tiedustelu- ja asejärjestelmillä ennustettaviksi ja hallittaviksi ilmiöiksi. Epäsymmetria pikemminkin vahvistaa Clausewitzin perusteesejä sodan luonteesta kuin asettaa ne kyseenalaisiksi."*⁸² Tämä korostaa sodan su-

⁸⁰ Kerttunen Mika, *Kuinka sota voitetaan. Sotilasstrategiasta ja sen tutkimisesta*, Maanpuolustuskorkeakoulu Strategian laitos julkaisusarja 2, tutkimuslustoita No 45, 2010, s. 6

⁸¹ Sama, s. 43

⁸² Kerttunen Mika, *Clausewitz ja Vom Kriege*, Maanpuolustuskorkeakoulu Strategian laitos julkaisusarja 3, Strategian asiatietoa No 11, 2008, s. 2

mun ja kitkan tärkeyttä, pohtiessa näiden vaikutuksia menneisiin sotiin ja konflikteihin ja erityisesti tämän päivän ja tulevaisuuden sotiin ja muihin kriiseihin.

Tekniset kehitykset eivät ole poistaneet sodan sumua ja kitkaa. Näin ei todennäköisesti sodan luonteesta johtuen tule koskaan tapahtumaankaan. Hyvät tekniset järjestelmät varmastikin auttavat osaltaan vähentämään sodan sumua ja kitkaa, mutta puutteelliset järjestelmät tai hyvätkin järjestelmät voivat tuoda myös lisää kitkaa ja sumua. Etenkin tämä tulee ilmi tietomäärän lisääntyessä ja ihmisten käyttäessä näitä järjestelmiä. Ohjelmien ja järjestelmien rakenteissa tai ohjelmoinneissa voi olla puutteita.

Ihminen tekee usein viimekädessä ratkaisun erilaisten järjestelmien käytöstä, joten inhimilliset tekijät ovat aina läsnä. Täysin koneiden varassa toimiminen ilman ihmistä ei välttämättä ole realistista tai järkevää. Ihmisen on hyvä olla varmistamassa omilla aisteillaan ja älyllään koneiden ratkaisuja. Koneet ja ohjelmat voivat olla hyviä palvelijoita, mutta liikaa niiden varaan ei kannata laskea. Sodan kaottinen luonne ja nykyisin esiintyvä epäsymmetrisyys eivät ainakaan vähennä sodan sumua ja kitkaa tämän päivän taistelukentiltä. Niiden olemassa olo täytyy hyväksyä ja niiden esiintymiset on havaittava, jotta niihin voidaan ennakoita ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin.

Terence M. Holmes kirjoittaa *Planning versus Chaos in Clausewitz's On War* kirjoituksessaan, että kitka aiheuttaa suuria hankaluuksia. Mutta Clausewitzin ajatusten mukaan komentajan nerouden avulla voidaan hankaluuksia välttää ja toteuttaa suunnitelmia onnistuneestikin.⁸³ Clausewitz ei kiellä suunnitelmien tärkeyttä, vaikka kirjoittaakin todellisen sodan ja paperilla käydyn sodan eroista. Sodan kitka vaikuttaa varmasti suunnitelmiin, mutta taitava ja älykäs komentaja voi ottaa näitä asioita huomioon suunnittelussa ja näin ollen myös suunnitelmat pitävät paikkansa paremmin tai niissä on otettu huomioon erilaisia vaihtoehtoja ratkaista muuttunut tilanne.

Yksinkertaisuus on yksi sodankäynnin yleisistä periaatteista, jota voidaan sodan kitkan avulla perustella. Monimutkaiset kuviot yllättävät vihollisen ja omat joukot, jos ne onnistuvat.⁸⁴ Tämä on kuitenkin epätodennäköistä, koska kitkaa esiintyy monimutkaisissa prosesseissa ja suunnitelmissa hyvin monessa kohti ja jokin asia menee helposti vikaan, jos tuuria ei ole tar-

⁸³ Holmes M. Terence, *Planning versus Chaos in Clausewitz's On War*, The Journal of Strategic Studies Vol. 30, No. 1, February 2007 s. 129

⁸⁴ Sama, s. 137

peeksi mukana. Yksinkertaiset suunnitelmat ja käskyt on helpompi muistaa ja toteuttaa, jolloin niiden onnistumistodennäköisyys kasvaa. Tämä ei tarkoita kuitenkaan, että yksinkertainen olisi helppoa, kuten Clausewitz on todennut, mutta ainakin se on varmempi vaihtoehto kuin monimutkaiset suunnitelmat ja toteutukset.

Holmes viittaa Azar Gatlin teokseen *A History of Military Thought from the Enlightenment to the Cold War* (Oxford: OUP 2001), kirjoittaessaan, että kaikki suunnittelu ennakkoon on turhaa, koska suunnitelmat eivät kohtaa koskaan todellisuutta muun muassa kitkasta johtuen, kuten Moltke on asiasta maininnut. Clausewitz sen sijaan ei kirjoittanut näin. Tällainen ajattelu tietysti turhauttaa suunnittelijat, jos suunnitelmista ei ole todellisuudessa hyötyä. Holmes kuitenkin jatkaa, että Clausewitz yritti opettaa, että suunnitelmien täytäntöönpano vaatii kovasti työtä. Hän ei siis pitänyt suunnitelmien laatimista turhana kunhan ne ottavat sodan kitkan huomioon.⁸⁵

Edellinen kuvaa hyvin erilaisten tulkintojen vaaraa sodan kitkasta ja miten sitä käytetään. Clausewitzilaista sodan kitkaa ei tule aliarvioida, mutta ei myöskään liioitella. Tällöin itse sodan kitkasta tehdään liian suuri ja ylitsepääsemätön ongelma. Tämä taas kuvaa sitä, miten kitkastakin saadaan kitkaa eli sitä on kaikkialla. Termien määrittäminen ja viittaukset Clausewitziin vaativat tiettyä perehtyneisyyttä asiaan, ettei kirjoitusten sanoman ja sisältö oleellisesti muuttuisi.

Komentajalle Clausewitz on asettanut kirjoituksissaan suuria vaatimuksia erityisesti älyn ja moraalien suhteen. Muun muassa kitkan voittamiseksi tai sen vähentämiseksi hän on määrittänyt nämä tietyt ominaisuudet. Näin ollen pätevä komentaja pystyy suunnittelemaan ja toteuttamaan suunnitelmiaan sodan kitkasta huolimatta. Jos nämä kitka tekijät olisivat niin suuria, ettei komentaja voisi niitä jotenkin voittaa tai vähentää, Clausewitz tuskin olisi komentajalle näitä vaatimuksia asettanut. Tämän takia sodan kitkaa ei pidä nähdä puhtaasti suunnitelmat torjuvaksi tekijäksi, mutta huomioon otettavaksi merkittäväksi seikaksi.⁸⁶

Niko Hölttä viittaa Clausewitziin diplomityössään *Yhtymän esikunnan tilanneymmärryksen kehittäminen operaatioiden johtamisessa* seuraavasti: *"Tilanneymmärrys on harvoin, jos koskaan, täydellinen. Tilanneymmärrys koostuu useista, joskus ristiriitaisistakin lähteistä saaduista tiedoista. Toisinaan tarvittavaa tietoa ei ole saatavissa. Toisinaan taas tilanteessa ta-*

⁸⁵ Holmes (2007), s. 140

⁸⁶ Sama, s. 150-151

pahtuu useita muutoksia lähes samanaikaisesti ja useista eri lähteistä saatavat tiedot kilpailevat esikuntaupseereiden rajallisesta huomiosta. Kaikesta tästä seuraa Clausewitzinkin mainitsema sodan kitkan osatekijä eli oikein näkemisen vaikeus tai sodan sumu."⁸⁷ Tässä viitataan sodan sumuun, jota pidetään näkemisen vaikeutena. Tämä on tyypillinen moderni näkemys sodan sumusta, mihin Barry Wattsinkin viittasi. Nykyarmeijan esikunnissa riittää kiirettä kasvan tietomäärän alla. Lisäksi stressitekijät, väsymys ja useat tehtävät vaikeuttavat tiedon käsittelyä, joka usein saattaa olla ristiriitaistakin. Sinänsä puhuttaessa näkemisen vaikeudesta osana sodan kitkaa, on hyvin perusteltua.

Janne Ilvonen kirjoittaa diplomityössään *Vaikutusperusteiset konseptit: EBO-, EBAO-, SOD- ja CA-käsiteanalyysi* sodan sumusta ja kitkasta. Hän viittaa Milan Vegon kirjoitukseen *Effect-Based Operations, A Critique. (JFQ Issue 41, 2nd quarter)*, jossa kritisoidaan EBO -konseptia. Vegon mukaan siinä ei oteta tarpeeksi huomioon Clausewitzin esittämää sodan luonnetta, joka on monen tekijän ja toimijan aikaan saannos ja on näin ollen enemmän uhkapeliä muistuttavaa toimintaa.⁸⁸ Kitka tekijöitä ei voi unohtaa uusien konseptien myötä vaan niiden olemassa olo pohjautuu sodan luonteeseen. Näin ollen sodan luonteen itsessään tulisi muuttua, jotta voitaisiin unohtaa sodan kitka.

Myös EBOA -konsepti on kritiikin alla. Tämäkään konsepti ei pysty hälventämään sodan kitkaa. Toimintaympäristö on sen verran kompleksinen, sisältäen sodan kitkaa ja muita epävarmuus tekijöitä. Näin ollen tätä toimintaympäristöä on mahdotonta systematisoida tämän konseptin avulla.⁸⁹ Matemaattinen tai taloustieteiden puolelta otetut konseptipohjat toimivat harvoin sodassa, jossa ei ole samoja lainalaisuuksia.

Sodan kitka on sellainen kaikkialla esiintyvä tekijä, jota ei voida asettaa tiettyyn kaavaan. Havainne kuvia ja malleja voidaan yrittää luoda asian hahmottamisen helpottamiseksi, mutta kaikkia kitka tekijöitä ei voida ottaa huomioon. Myöskään uusia kitka tekijöitä on hankala ennustaa. Kitkan vaikutuksia on myös mahdotonta arvioida etukäteen. Miten suuria ne ovat ja vaikuttavatko ne omaan toimintaan positiivisesti vai negatiivisesti vai jotain siltä väliltä. "*Sodankäynnin muuttumattomat peruseriaatteet yllätyksineen, kitkoineen ja sodan sumuineen*

⁸⁷ Hölttä Niko, *Yhtymän esikunnan tilanneymmärryksen kehittäminen operaatioiden johtamisessa*, YE -diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Heinäkuu 2009, s. 49

⁸⁸ Ilvonen Janne, *Vaikutusperusteiset konseptit: EBO-, EBAO-, SOD- ja CA-käsiteanalyysi*, YE -diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Heinäkuu 2009, s. 40

⁸⁹ Sama, s. 80

asettavat reunaehdot jatkossakin.”⁹⁰ Nämä tekijät eivät tunnu katoavan sodankäynnistä, joten ne ovat aina syytä ottaa huomioon suunniteltaessa ja toimiessa sotakentällä.

Jarkko Patrikainen kirjoittaa diplomityössään *Pioneeritaktiikka sotatieteellisenä käsitteenä. Teoriaa seuraava tulkitseva käsiteanalyysi pioneeritaktiikan käsitteestä* seuraavasti: "Sodalle on ominaista kitkan, mahdollisuuksien ja epävarmuuksien elementit. Yhdysvaltalaisen opin mukaan se, miten komentaja kykenee toimimaan monipuolisesti, mukautuvasti ja oikea-aikaisesti tarttuakseen mahdollisuuksiin ja vähentääkseen vaaroja on sotataito."⁹¹ Tässä viitataan Yhdysvaltain sotilasdoktriinin määrittämään käsitteeseen sotataidosta. Kitka mainitaan olevan sodalle tyypillinen ominaisuus. Toisaalta mahdollisuudet ja epävarmuudet ovat myös kitkan aiheuttamia tai kitkaa aiheuttavia tekijöitä. Jos mahdollisuuksia ei käytetä tai niitä ei hyödynnetä oikein, voidaan joutua omalta kannalta epäedulliseen tilanteeseen. Epävarmuus on jo aiemmin tullut esille osana sodan kitkaa.

Komentajan monipuolinen toiminta ja varmasti myös avarakatseinen ajattelutapa pystyvät yhdessä vähentämään sodan kitkan vaikutuksia. Erilaisiin tilanteisiin mukautuminen on tärkeä ominaisuus, joka vaatii komentajalta ja hänen alaisiltaan syvää osaamista ja soveltamistaitoa. Näiden avulla toiminta on joustavaa, esimerkiksi sodan kitkatekijöitä välteltäessä tai niiden vaikutusten minimoimisessa. Vaarojen vähentäminen on oleellinen osa sodan kitkatekijöiden vähentämisessä, etenkin tappioita sietämättömissä moderneissa yhteiskunnissa.

Patrikainen viittaa Fullerin ajatuksiin ajan hyödyntämisestä. Oikeaan aikaan tehty sotaliike tai toimi mahdollistaa onnitueksaan hyvinkin suuren edun saavuttamisen. Oikea aikainen toiminta vaatii tietysti tietoa, milloin on edullista toimia ja mitä vastaan toiminta kannattaa suorittaa. Lisäksi tarvitaan väline, jolla esimerkiksi taisteluliike voidaan suorittaa oikeaan aikaan. Mahdollisimman vähän kitkaa sisältävä väline auttaa tämän suorittamisessa.⁹² Aika on hyvin kriittinen tekijä sodan kitkan suhteen, monen muun asian lisäksi. Oikeaan aikaan tehty toimi voi muuttaa tarkoituksella tai sattuman kautta sotatoimen omaksi eduksi. Toisaalta sattuman vaikutuksen myötä väärään aikaan ajoitettu toimi voi myös tuoda positiivisen tuloksen. Vahinkoja pääsee helposti syntymään ja niiden ennustettavuus on hankalaa.

⁹⁰ Ilvonen (2009), s. 81

⁹¹ Patrikainen Jarkko, *Pioneeritaktiikka sotatieteellisenä käsitteenä. Teoriaa seuraava tulkitseva käsiteanalyysi pioneeritaktiikan käsitteestä*, YE -diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Heinäkuu 2013, s. 22

⁹² Sama, s. 38

Milan Vegon kirjoittaa artikkelissaan *On Military Theory* Clausewitzin tarkoittaneen, mistä tahansa teoriasta kirjoittamisen helpottavan ymmärtämään ja kirkastamaan ajatuksia. Näin pitää tehdä, jos esimerkiksi jokin konsepti tai käsite on vaikeaselkoinen tai monimutkaisesti rakennettu.⁹³ Teorian tarkoitus on auttaa hahmottamaan paremmin vaikeita ja monimutkaisia asioita. Yksi tämänkin tutkimuksen tarkoituksista on parantaa ymmärrystä sodan sumusta ja kitkasta.

Vego viittaa Clausewitziin kirjoittamalla, että sodan luonteeseen kuuluu pysyvät, universaalit ja synnynnäiset ominaisuudet, jotka ovat määrittäneet sotia vuosi kausien ajan. Näitä ovat muun muassa politiikan ja strategian merkittävä rooli, psykologiset tekijät, irrationaalisuus, väkivalta, viha, epävarmuus, kitka, pelko, vaara, sattuma ja onni.⁹⁴ Tässä luettelossa on monia termejä kitkan lisäksi, mitkä voidaan Clausewitzin jaottelun mukaan laittaa sodan yleisen kitka -käsitteen sisälle. Aiemmin vihaa ei ole tullut esille, mutta se myös tekijä, mikä täytyy ottaa huomioon sodan kitkassa. Viha voi muuttaa käytöstä arvaamattomasti ja vihan seuraukset voivat näkyä hyvinkin isossa mittakaavassa. Sen takia on tärkeää, että sotilaiden moraalit on kunnossa, etenkin johtajien osalta.

Nils Marius Rekkedal toteaa teoksessaan *Nykyaikainen sotataito, Sotilaallinen voima muutoksessa*, että epävarmuus liittyy sodassa kaikkeen tietoon. Tämän epävarmuuden, "sodan sumun" läpi johtajien on nähtävä. Hän mainitsee Clausewitzin viittaavan metaforaan, eikä esitä, että tämä epätietoisuus / epävarmuus olisi sodan sumua. Johtajien kyky hahmottaa ja ymmärtää asioita, etenkin nähdä epävarmuuden ja epätietoisuuden lävitse, on synnynnäistä, mutta sitä voidaan harjoitella.⁹⁵ Johtajien täytyy hyväksyä, että sodassa saadaan rajallisesti tietoa, jonka luotettavuus pitää arvioida ja kyetä sen pohjalta tekemään johtopäätöksi. Tarvittaessa puuttuvat tiedot pitää itse pyrkiä hahmottamaan päättelemään olemassa olevan tiedon ja kokemuksen pohjalta. Tärkeintä on, ettei lamaannu, vaan hyväksyy tilanteen ja pystyy sen pohjalta toimimaan.

Rekkedal kirjoittaa *"Normaaliolosuhteissa yksinkertaisilta ja selviltä näyttävät asiat verhoutuvat sodan sumuun. Clausewitz väittää, että vain poikkeuksellisen kyvykkäät sotilaat pystyvät pitämään päänsä kylmänä eivätkä tempaudu mukaan taistelun kiihkoon."*⁹⁶ Vielä enemmän

⁹³ Vego Milan, *On Military Theory*, JFQ (Joint Force Quarterly) / issue 62, 3d quarter 2011, s. 60

⁹⁴ Sama, s. 64

⁹⁵ Rekkedal Nils Marius, *Nykyaikainen sotataito, Sotilaallinen voima muutoksessa*, Verkkooversio: Maanpuolustuskorkeakoulu Helsinki 2013, neljäs painos, s. 33

⁹⁶ Sama, s. 62

asiat ovat sodan sumun peitossa, jos ne ovat monimutkaisia. Yksinkertaisuus on siis yleensä hyvästä. Sotilaiden kylmähermoisuus on tärkeä ominaisuus, kun puhutaan sodan sumun ja kitkan vaikutusten ehkäisystä. Hermostunut tai malttinsa menettävä ihminen ei toimi järkevästi ja voi aiheuttaa toiminnallaan lisää vaaraa ja kitkaa.

*"Pystyäkseen näkemään "sodan sumun" läpi...upseereilla täytyy olla selkeä näkemys tapahtumista kyetäkseen muodostamaan järkeviä tilannearvioita sekä tekemään ja pysymään päätöksissään."*⁹⁷ Johtajien tulee kuunnella omia aistejaan ja tekemään teräviä päätelmiä tilanteesta. Vaikka sodan sumun ja kitkan tekijät nousisivat liian suuriksi, voimakkaalla tahdolla ja riittävillä joustamiskeinoilla sodan sumun ja kitkan vaikutukset voidaan osittain välttää ja toteuttaa laadittu suunnitelma.

*"Epävarmuus on taistelukentällä aina läsnä. Tästä käytetään myös nimitystä "sodan sumu", ts. suunnitteluun ja sodankäyntiin liittyvät kitkatekijät."*⁹⁸ Sodan sumu on siis yksi kitka tekijöistä. Jos halutaan käyttää termiä sodan sumu, niin sillä tarkoitetaan taistelukentällä aina olevaa epävarmuutta, joka vaikuttaa suunnitteluun ja itse käytännön toimintaan taistelukentällä ja muissa päätöksentekokoelimityksissä.

Rekkedal viittaa Inge Tjøstheim selontekoon, josta hän mainitsee seuraavasti: *"Tässä sodan luonnetta ja laatua käsittelevässä selonteossa monet jäävät kaipaamaan kuvauksia siitä, miten yksittäinen sotilas kokee sodan, tai miten kitka vaikuttaa taktisten operaatioiden toteuttamiseen."*⁹⁹ Erittäin hyvä havainto siitä, että kiinnostus sodan kitkan vaikutuksiin operaatioiden toteutukseen on. Tällä saralla tutkittavaa riittäisi ja sen avulla saataisiin tärkeää tietoa keskeisen asian, sodan kitkan vaikutuksista tulevaisuuden varalle. Myös yksittäisen sotilaan kokemukset ovat tärkeitä, koska hekin aiheuttavat sodan kitkaa ja ovat omalta osaltaan kokemassa sitä.

*"Sotaa leimaavat sattumat ja kitka -ilmiöt, joita ei pystytä ennakoimaan tietokoneavusteisten laskelmien avulla. Tavallista on ollut myös sodankäynnin (ja strategian) pitäminen (teknisenä) tuhoamisprosessina. Tähän asti on onnistuttu vain kuvaamaan sotaa ja sen kehityskulkua, mutta ei antamaan vastauksia tai selityksiä siitä."*¹⁰⁰ Juuri sodan luonteen selittäminen auttaa ymmärtämään sotaa paremmin. Teknisillä laskelmilla ja tietokoneohjelmilla pystytään

⁹⁷ Rekkedal (2013), s. 74

⁹⁸ Sama, s. 195

⁹⁹ Sama, s. 34

¹⁰⁰ Sama, s. 37

samaan aikaiseksi tiettyjä tuloksia. Nämä antavat tietynlaisen pohjan jatkaa analysointi esimerkiksi sodan kitkan tai sodan luonteen avulla. Sodan kitkan avulla saadaan parempi ymmärrys sotaan vaikuttavista asioista ja niiden taustoista.

Mitään menettely tapaa lähestyä sotaa ja sen luonnetta ei kannata heittää mäkeen, vaan ymmärtää ja hyväksyä niiden rajoitteet analysoinnissa. Hyvä on miettiä samaa asiaa useista näkökulmista, jolloin saadaan esille vastauksia, jotka muuten jäisivät ehkä huomaamatta. Sodan kitka on hyvä työkalu auttamaan ymmärtämään ja selittämään sodan vaikeuksia ja sen luonnetta. Ei kuitenkaan kannata tyytyä pelkästään toteamaan, että tämä on sodan kitkan syytä, vaan pyrkiä sen avulla kehittämään toimintaa eteenpäin.

"Kitkan käsite pitää sisällään kaikki epävarmuudet, virhearvioinnit, onnettomuudet, tekniset ongelmat ja muut ennakolta arvaamattomat tapahtumat." ¹⁰¹ Nämä ovat usein seurausta epävarmuudesta, vaaroista, riskeistä ja rasituksista, joita sota aiheuttaa. Suurimmaksi osaksi juuri nämä tekijät aiheuttavat sodan kitkaa. Esimerkkinä tästä Rekkedal antaa vaativat fyysiset suoritukset ja ongelmat, joita epäselvät ja epätäydelliset perusteet aiheuttavat johtajille. Onnettomuudet ja virhearviot ovat hyviä uusia esimerkkejä sodan kitkasta. Näitä varmasti tapahtuu useista syistä sodan aikana, koska jo rauhan aikaisessa toiminnassa ne ovat yleisiä.

"Kitkan vähentämiseksi Clausewitz ehdottaa pysymistä valitussa suunnassa, kunnes saadaan merkkejä siitä, ettei tämä ole enää mahdollista tai palvele päämäärää. Tästä voidaan tehdä päätelmä, että tahdonvoima on tärkeä sotilaallinen ominaisuus." ¹⁰² On tärkeää pitää aina päämäärä selkeästi mielessä, mihin lopputulokseen minun pitää päästä. Sillä miten lopputulokseen päästään ei ole merkitystä. Tietysti sodan lait pitää ottaa huomioon. Tavoitteeseen pääsyn ajattelu ja vanhojen, aina toistuvien kaavamaisten ratkaisujen unohtaminen, voi avata uusia hyviä ideoita toteuttaa sotilaallisia toimia. Tämän avulla voidaan pyrkiä yllättämään vihollinen ja saada, etulyönti asema tilanteeseen. Tahdon voimaa tarvitaan, kun pitää pysyä suunnitelmassa, mutta toisaalta sitä vaaditaan myös, että uskalletaan muuttaa suunnitelmaa tarpeen mukaan.

"Kitka on kokoava käsite kaikille niille tekijöille, jotka synnyttävät vastarintaa ja johtavat ennakolta arvaamattomaan tapahtumien kehittymiseen, ilman että vihollisen vastatoimintaa on edes otettu huomioon laskelmissa. Tämä johtaa päätelmään, että "puolihyvä" on hyvä

¹⁰¹ Rekkedal (2013), s. 64

¹⁰² Sama, s. 65

tulos armeijassa, jossa on monta päättäjää ja epävarmuuden vaikutukset täytyy liittää päätöksen tekemisen osaksi organisaation eri tasoilla."¹⁰³ Tämä kuvaa hyvin sitä, ettei aina kannata pyrkiä täydellisyteen. Pitää osata hyväksyä sodan kitka tekijät osaksi sotatoimia ja näin ollen hyväksyä se, ettei täydellisyteen päästä kuin erittäin hyvällä tuurilla pienessä mittakaavassa. Operaation kasvaessa myös kitka tekijät kasvavat ja niitä esiintyy runsaammin. Näin ollen jo valmis pieni todennäköisyys onnistumisesta vähenee merkittävästi.

"Puoli hyvään" ei kannata tyytyä, mutta on hyväksyttävä se tosiseikka, että siihen saatetaan joutua tyytymään. Tämän seikan perusteella ei kannata suunnitella toimintaa tähtäämään tähän lopputulokseen, vaan pyrkiä mahdollisimman hyvään, niin todennäköisesti myös päästään parempaan lopputulokseen. Suunnitteluun ei kannata tuhata kuitenkaan liikaa voimavaroja, vain suunnittelun riemun ja hyvään lopputulokseen pyrkimisen takia. Siinä heitetään usein energiaa hukkaan. Yksinkertaisilla suunnitelmissa päästään sodan kitkan voittamisen näkökulmasta parempaan lopputulokseen, eikä tuhata energiaa turhaan. Myös suunnitelmien käskyttäminen alaisille ja niiden toimeenpano on helpompaa, jos käskyt eivät ole liian pitkiä tai vaikeasti ymmärrettäviä.

*"Clausewitzin kitka on nykyäänkin erittäin tärkeä käsite... Hän puki kaikkien tuntemaan asian sanaksi ja asetti epävarmuuden osaksi sotaa ja edelleen järjestelmäksi, jonka tunteminen oli välttämätön, jotta sotaa voisi käsitellä ammattimaisesti."*¹⁰⁴ Sodan kitkan merkitys on tullut tämänkin tutkimuksen myötä useaan otteeseen esille. On ammattimaista sotilastoimintaa ottaa huomioon mahdollisimman monta tekijää, jotka vaikuttavat sodan käyntiin. Näin asioista voidaan keskustella ja ottaa ne huomioon sotilaallista toimintaa suunniteltaessa, toteutettaessa ja edelleen kehittämisessä.

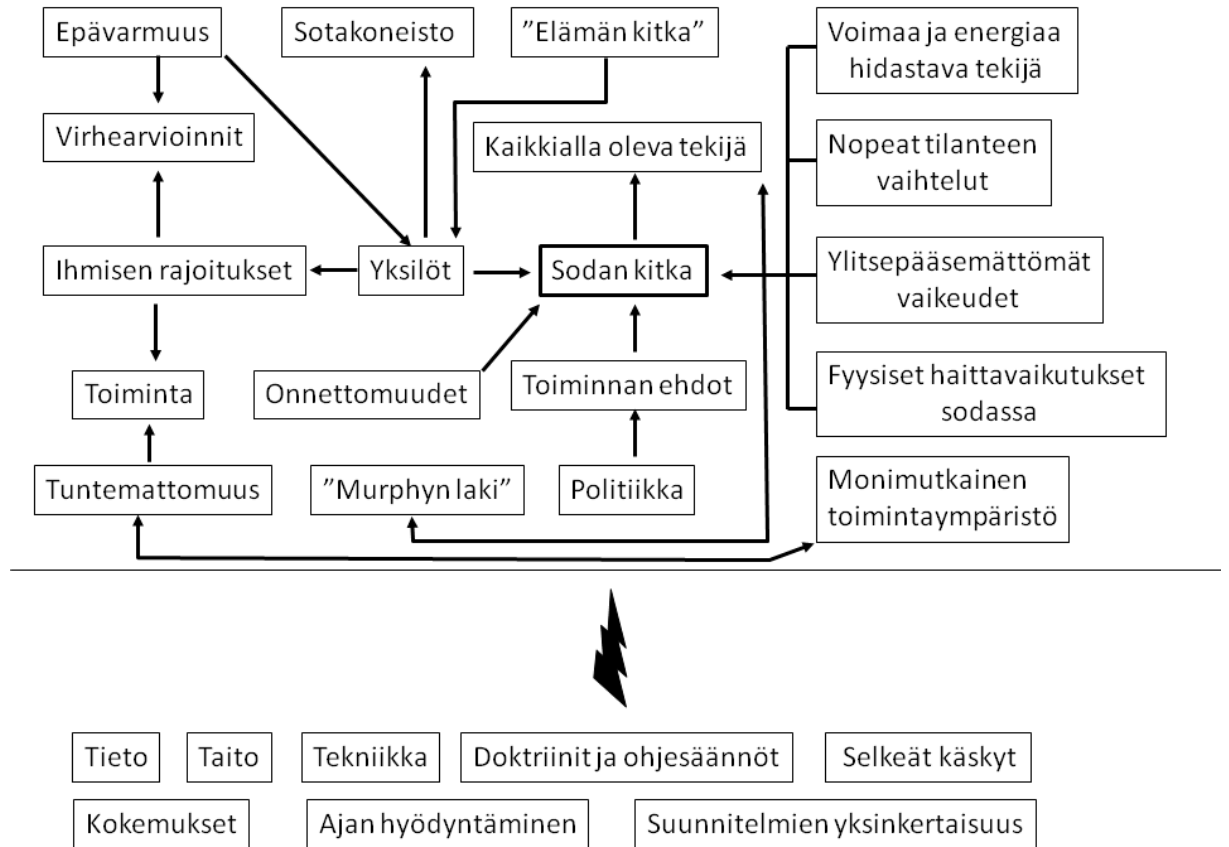
*"Epävarmuus ja kitka ovat aina läsnä – huolimatta tekniikan tasosta tai taktiikan ja taistelutekniikan muutoksista."*¹⁰⁵ Nämä asiat on syytä ottaa huomioon, varsinkin johtajien. Huomiotta jättäminen johtaa helposti jopa vaarallisiin ratkaisuihin taistelukentällä, jotka olisi voinut ottaa huomioon tutustumalla käsitteeseen sodan kitka ja ymmärtämällä sen sisältö. Tietynlainen avoin ajattelu auttaa hyväksymään sodan kitkan merkityksen sotatoimiin, jotka koskevat kaikkia sotilaita.

¹⁰³ Rekkedal (2013), s. 65

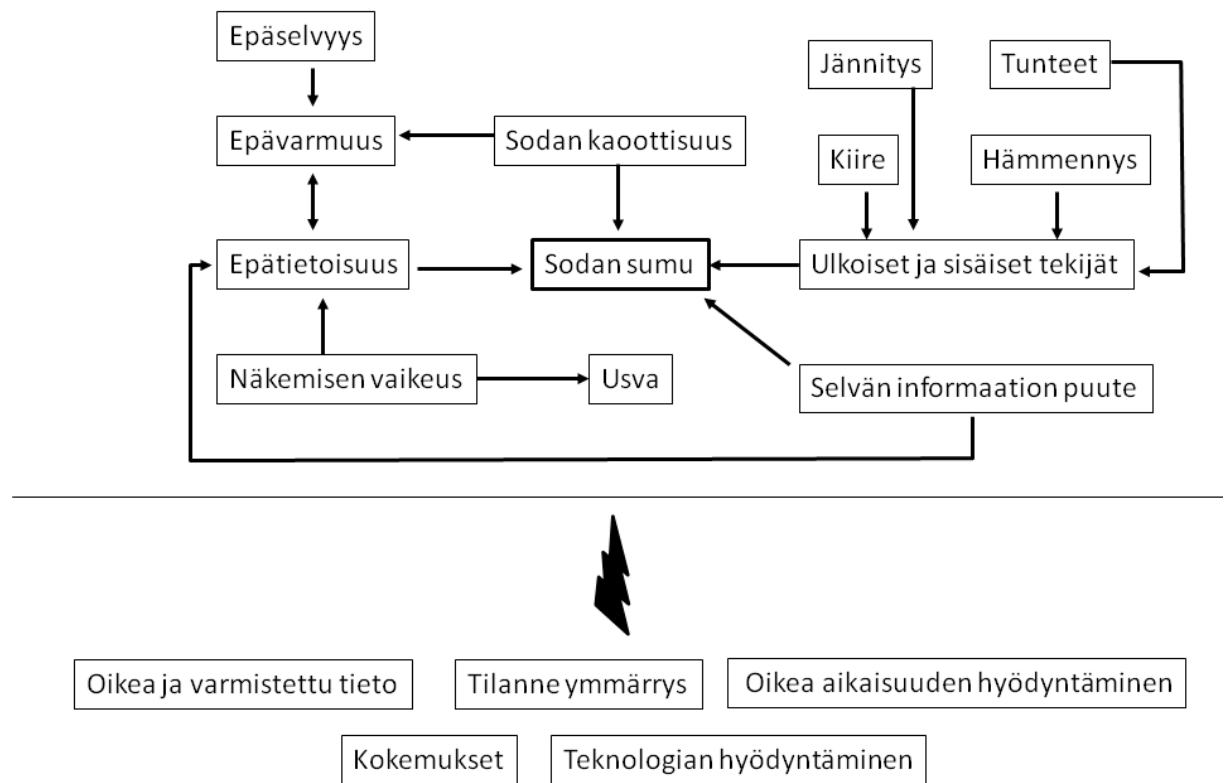
¹⁰⁴ Sama, s. 65

¹⁰⁵ Sama, s. 65

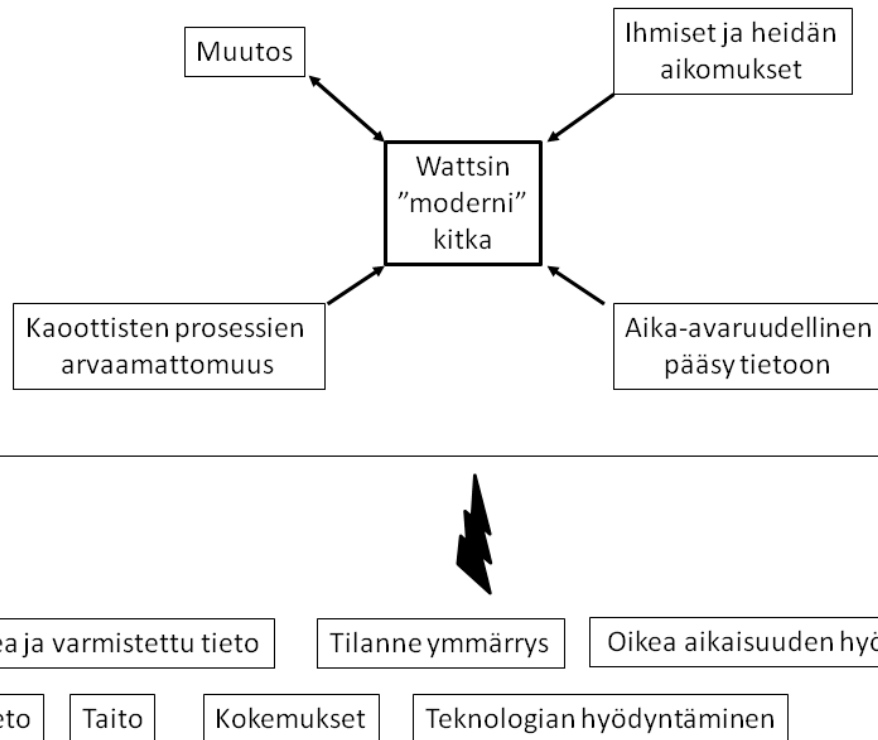
Kuvassa 4 on esitetty havainne kuvana Clausewitziin viitattuna sodan kitka. Lisäksi siinä on esitetty tässä luvussa esille tulleet keinot sodan kitkan vähentämiseksi. Kuvassa 5 on puolestaan esitetty vastaavasti Clausewitziin viitattuna sodan sumu. Kuvassa 6 on puolestaan esitetty Barry Wattsin esittämä moderni sodan yleinen kitka, edellä mainitulla tavalla.

Kuva 4. Clausewitziin viittaavien lähteiden määrittämä sodan kitka ja sen vähentämisen keinot

Kuva 5. Clausewitziin viittaavien lähteiden määrittämä sodan sumu ja sen vähentämisen keinot

Kuva 6. Barry Wattsin määrittämä moderni sodan yleinen kitka ja sen vähentämisen keinot

3.2. Sodan sumu ja kitka muissa lähteissä

Tämä alaluvun tarkoituksena on selvittää, miten sodan sumu ja kitka on määritetty muissa lähteissä (tai miten ne käyvät niistä ilmi), joissa ei viitata Clausewitzin ajatuksiin aiheesta. Tämän avulla täydennetään tietämystä sodan sumun ja kitkan määrittelystä edellisten lukujen lisäksi. Näin saadaan kattava kokonaiskuva termien sisällöstä ja voidaan paremmin hahmottaa sodan sumun ja kitkan moninaisia tulkintoja.

Edellisessä luvussa Hölttä viittasi Clausewitziin yhdessä kohdassa, mutta monissa muissa sodan sumun ja kitkan -termien käytössä häneen ei viitata, joten nämä kohdat käsitellään tässä luvussa. Hölttä toteaa seuraavaa: *"Pysyvä opetus, joka historiasta on saatavissa, on sodan sumun ja kitkan läpitunkeva vaikutus taistelukentällä. Sodan sumulla tarkoitetaan epävarmuutta, joka liittyy jatkuvaan epätietoisuuteen vallitsevasta tilanteesta kun taas sodan kitkalla tarkoitetaan haasteita, jotka liittyvät komentajan tahdon kääntämiseen taistelukentällä vaikuttavaksi toiminnaksi. Suuri osa sodan sumusta tai tietoisuuden puutteesta taistelukentän*

*tilanteesta on johtunut kyvyttömyydestä käyttää hyväksi kollektiivista tietoa tai tietoja ei osata yhdistää, eheyttää eikä yhteisen tilannekuvan kokoaminen onnistu."*¹⁰⁶

Tässä on selkeästi määritetty, mitä sodan sumulla kitkalla tarkoitetaan, mutta ei viitata siihen, mistä määritelmä on peräisin. Sumu on selkeästi, vain epätietoisuuteen vaikuttava tekijä. Sodan kitka puolestaan on suurempi kokonaisuus asioita, jotka vaikeuttavat päätösten viemistä ja toteuttamista käytännössä.

Informaatioteknologia ja verkostokeskeinen sodankäynti muuttavat sodan kitkan luonnetta ja auttaa vähentämään sitä, mutta ne eivät pysty poistamaan sodan kitkaa kokonaan.¹⁰⁷ Verkostokeskeinen sodankäynti vaikuttaa varmasti sodan kitkan luonteeseen, tuoden siihen uusia piirteitä.

Sodan kitkan ominaisuuksien myötä tuleamme varmasti kohtaamaan kitkaa odottamattomissa paikoissa, varsinkin kehittyvän ja monimutkaisen teknologian myötä. Jos teknologiaan luotetaan liikaa ja suunnitellaan ja toteutetaan asioita hyvin pitkälti sen pohjalta, törmätään uusiin haasteisiin, joita ei voida välttämättä ennakoita. Lisäksi, jos vanhat sodan kitkan tekijät aiheuttavat ongelmia, joita ei saada teknologialla parannettua, voidaan joutua suuriin vaikeuksiin.

Yksinkertaiset ratkaisut ovat tuottaneet tuloksia esimerkiksi teknologisesti ylivoimaisen Yhdysvaltain armeijaa vastaan Irakissa ja Afganistanissa viime vuosina. Vaikka Yhdysvallat eivät käy perinteistä sotaa, niin he joutuvat kapinallisia (tai terroristeja, riippuen näkökulmasta) vastaan hyvinkin perinteisten menetelmien uhreiksi. Esimerkkinä tästä ovat tienvarsipommit (vrt. miinat) ja tarkka-ampuja toiminta. Vaikka teknologia on hyvää, niin silti joudutaan kohtaamaan hyvin perinteisiä sodan kitka tekijöitä ja tämän lisäksi suuren informaatio määrän aiheuttamaa kitkaa ja sumua.

*"Kaiken oleellisen havainnoimiseen liittyvät taistelukentälle luonnollisesti kuuluvat kitkatekijät, kuten rajoitettu näkyvyys, melu ja jatkuvasti muuttuva ja sekava tilanne, jotka vaikeuttavat tarkkojen havaintojen tekemistä."*¹⁰⁸Tässä viitataan havainnointikykyyn, mikä on tarkkuuden osalta sodassa haasteellista, esimerkiksi edellä mainittujen kitka tekijöiden takia. Tietoa tulee saada omasta toiminnasta, mutta ennen kaikkea vihollisen toiminnasta ja vihollisen määrästä

¹⁰⁶ Hölttä (2009), s. 2

¹⁰⁷ Sama, s. 2 ja 53

¹⁰⁸ Sama, s. 28

sekä laadusta. Toisaalta molemmat osapuolet pyrkivät antamaan liikaa tietoa ja väärää tietoa toisilleen, jotta tilannekuvan hahmottaminen ja luominen olisi vaikeaa ja päätöksen teko tätä kautta viivästyisi.

Esikunnan sisällä kitkaa voidaan vähentää siten, että kaikilla esikunnan upseereilla on yhtenevä käsitys tilannekuvasta, suhteessa niihin yhteisesti ymmärrettäviin tekijöihin, jotka vaikuttavat tilannekuvaan. Näin saadaan luotua tilanne ymmärrys, joka auttaa yhteisessä toiminnassa ja vähentää näin ollen sodan kitkaa.¹⁰⁹

Merle L. Pribbenow kirjoittaa artikkelissaan *The Fog of War: The Vietnamese View of the Ia Drang Battle* sodan sumun, ylioptimismin ja sokean uskon vaikuttavan hyvinkin paljon taisteluiden käymiseen ja niiden lopputuloksiin.¹¹⁰ Sodan sumulla viitataan tässä artikkelissa selvästi epätietoisuuteen. Tällöin ylioptimismi ei välttämättä ole paras vaihtoehto lähteä taisteluun, koska ei välttämättä olla varauduttu pahimman varalle. Optimismi tietenkin nostaa taistelutahtoa, jolloin omat kyvyt voivat ylittyä tai epätoivon ei anneta vaikuttaa ja näin ollen saadaan parempi tulos aikaiseksi. Sodan sumu aiheuttaa havaintokyvyn laskemista tai sen menetyksiä.¹¹¹ Tässäkin viitataan puhtaasti tiedon puutteeseen, joka vaikeuttaa suunnittelua ja päätöksen tekoa.

Theodore Bially kirjoittaa artikkelissaan *Lifting the Fog of War, Exploiting Information Technology* sodan sumun olevan termi, joka kuvaa epävarmuutta ja sekaannusta. Nämä ilmenevät, kun tietoa, mikä on epätäydellistä, epä johdonmukaista, myöhässä olevaa, vaikeaselkoista tai vaikeaa käsitellä. Tällainen tieto sitten välitetään miltä tahansa tasolta komentajalle, joka joutuu tekemään päätöksensä huonon tiedon pohjalta. Tiedon heikkouden voi aiheuttaa liiallinen tietomäärä tai liian vähäinen. Vaikka tieto olisikin oikea aikaista ja tarkkaa, niin sen ollessa vaikeasti ymmärrettävissä tai huonossa formaatissa, niin silloin se paksuntaa sodan sumua entisestään.¹¹² Tässä artikkelissa on selkeästi määritetty, mitä sodan sumulla tarkoitetaan. Viittauksia määritelmän alkuperään ei löydy, joten alkuperäisten lähteiden tarkastaminen ei ole tämän artikkelin kohdalla mahdollista.

Bially kirjoittaa, että sodan sumun verhon nostamiseksi voidaan käyttää teknologisia ratkaisuja. Näiden avulla voidaan paremmin kerätä tietoa, analysoida sitä ja esittää se mahdollisim-

¹⁰⁹ Hölttä (2009), s. 37

¹¹⁰ Pribbenow Merle L., *The Fog of War: The Vietnamese View of the Ia Drang Battle*, Military Review, January-February 2001, s. 93

¹¹¹ Sama, s. 95

¹¹² Bially Theodore, *Lifting the Fog of War, Exploiting Information Technology*, Military Technology, MILTECH, 11/2005, s. 63

man ymmärrettävässä muodossa. Tärkein seikka tämän jälkeen on informaation hyödyntäminen. Informaatiota tulee kyetä käyttämään mahdollisimman paljon hyväksi, ettei sitä vain kerätä ja analysoida. Vihollisen tiedustelu järjestelmälle tulee syöttää väärää tietoa ja kuormittaa sen järjestelmiä tätä kautta. Vihollisesta ei kannata pelkästään kerätä tietoa sensoreiden avulla, vaan heidän kulttuurinsa ja elämänsä kautta voidaan saada paljon hyödyllistä tietoa ja ymmärtää ja ennakoida heidän toimiaan.¹¹³ Erityisesti kriisinhallinta operaatioissa, tulee ymmärtää ja ottaa huomioon paikallisten ihmisten kulttuuri, historia ja elämäntavat. Informaatioteknologian hyödyntäminen toimii ehkä parhaiten vihollista vastaan, jolla itsellä ei ole kykyä vastata modernin armeijan teknologiaan.

Stew Magnuson kirjoittaa sodan sumusta artikkelissaan *New Training Facilities Force Marines To Experience the Fog of War*. Siinä käsitellään taisteluharjoitus aluetta, jossa voidaan kohdata sodan sumun kaikki neljä elementtiä. Tällä pyritään samaan sotilaille mahdollisimman hyvät ja todenmukaiset kokemukset sodasta, jolloin sodan sumun vaikutukset tulevat ilmi. Yksi tärkeimmistä tekijöistä on kohdata niin sanottu Murphyn laki eli kaikki asiat voivat mennä pieleen. Muiksi tekijöiksi mainitaan tässä informaatiotulva, eri kulttuurien kohtaaminen ja taktinen ulottuvuus. Näillä viitataan todennäköisesti vaikeuksiin, mitä näissä elementeissä voi ilmetä.¹¹⁴ Myös ympäristön kaoottisuus nostetaan korostetusti esille harjoitusalueen tilanteessa ja ympäristössä.¹¹⁵

Myös Jean Grace viittaa omassa artikkelissaan *Fog of war, ArmyStrives for Training That Resembles Combat* vastaavaan tapaan kohdata sodan sumu sitä varten rakennetussa toimintaympäristössä, mutta hän ei käsittele otsikosta huolimatta varsinaisesti sodan sumu termiä.¹¹⁶ Kouluttamisen kautta sotaa kokemattomat sotilaat saadaan mahdollisimman lähelle toden tuntuja tilanteita ja ympäristöä. Hyvin aidon oloiset rakenteet, simuloituin tilantein ja näyttelijöineen, luo hyvän pohjan toiminnalle todellisessa ympäristössä. Tässä artikkelissa kuvattu harjoitusrata pohjautuu Afganistanin olosuhteisiin. Se on myös vahvasti kriisinhallinnallinen ympäristö, joten puhtaaseen sotimiseen siitä ei saa niin hyvää kokemusta. Tässä sodan sumulla siis tarkoitetaan kaoottisuutta, informaatio tulvaa ja pieleen meneviä asioita erilaisissa tilanteissa.

¹¹³ Bially (2005), s. 63-64

¹¹⁴ Magnuson Stew, *New Training Facilities Force Marines To Experience the Fog of War*, National Defense, December 2011, s. 42

¹¹⁵ Sama, s. 44

¹¹⁶ Grace Jean, *Fog of war, ArmyStrives for Training That Resembles Combat*, National Defense, May 2006, s. 43

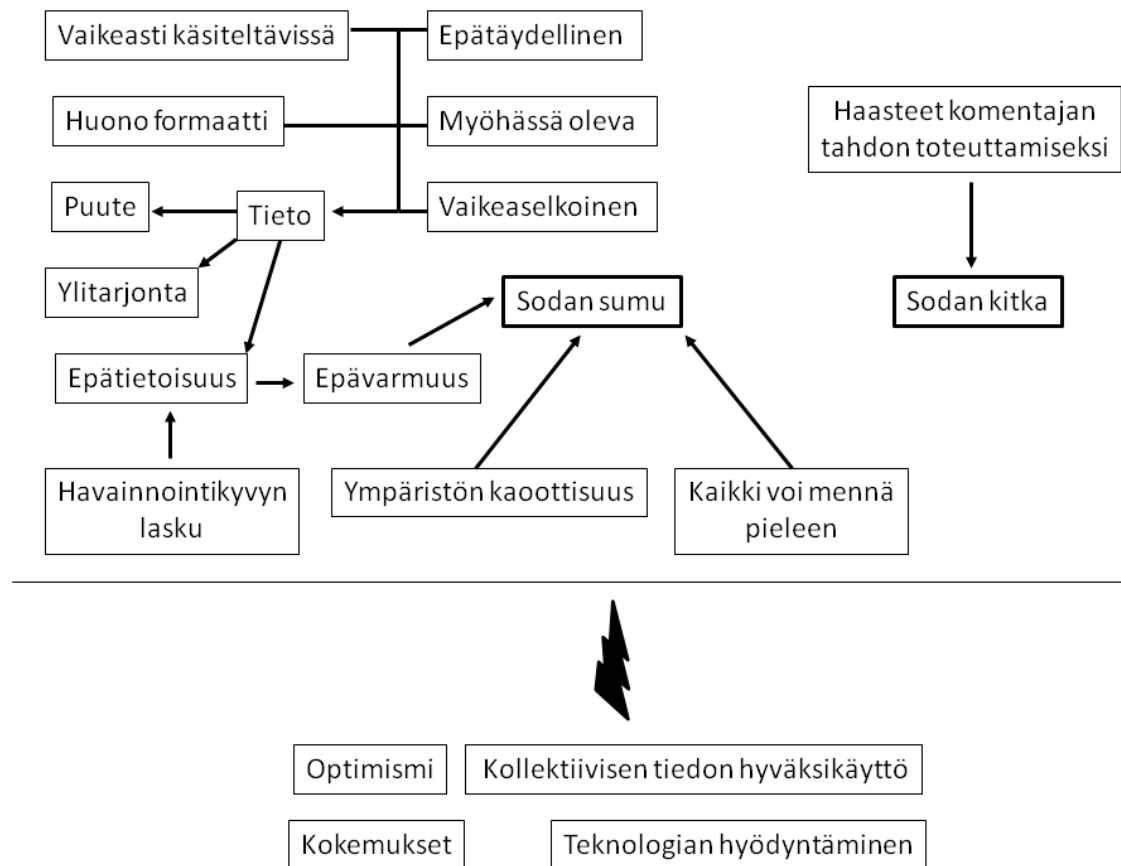
Joni North kirjoittaa Pro Gradu -tutkielmassaan *Maskirovka jäällä - Harhauttaminen Neuvostoliiton, Unkarin ja Tšekkoslovakian konflikteissa* seuraavasti: " Sodankäynnin taitoon vaikuttaa aina niin sanottu sodan kitka, joka on otettava huomioon varsinkin suunnittelussa, mutta myös taistelun aikaisissa päätöksissä. Sodan kitkalla tarkoitetaan vastoinkäymisiä, joita aina väistämättä tulee vastaan. Kitkaa lisää vastustajan toiminta, joka ei koskaan mene niin kuin on suunniteltu tai arvioitu. Vaikka sodan kitka on tärkeä asia, arvostaisin harhauttamisen vielä tärkeämmäksi. Taistelun aikainen harhauttamalla yllättäminen tuo kitkaa vastustajalle ja näin parantaa omia mahdollisuuksia." ¹¹⁷ Hyvä huomio on vastustajan toiminnan huomiointi. Se on yksistään jo suuri tekijä sodan kitkan saralla. Harhauttaminen oikein tehtynä varmasti vaikuttaa vastustajan toimiin ja luo omille joukoille mahdollisuuden hyödyntää tilanne tai välttää vaikkapa tulivalmistelun vaikutukset. Harhauttaminen on hyvä keino lisätä kitkaa vastustajalle, jos harhautus onnistuu suunnitelmallisesti ja vastustaja saadaan tekemään edes osittain harhautuksella haluttu asia. Kuitenkin tähänkin liittyy riskejä, kuten kaikkiin sotatoimiin juuri sodan kitkan takia. Niinpä näitä asioita ei tule jättää huomioimatta, mitä tahansa suunnitelmaa laadittaessa ja toteutettaessa.

Robert O'Connell kirjoittaa artikkelissaan *NGIC: Penetrating the Fog of War*, että informaation hyvällä ja kattavalla kokoamisella sekä käsittelyllä, voidaan tuottaa taisteleville joukoille ja päätöksentekijöille niin hyvää tietoa, että päätöksen teossa ollaan ylivoimaisia viholliseen nähden. ¹¹⁸ Tässäkään ei otsikosta huolimatta avata, mitä sodan sumu tarkoittaa, mutta aiemmin ilmi tulleesta amerikkalaisesta käsityksestä ja artikkelin tekstistä päätellen, tämänkin vahvistaa sodan sumun olevan nimenomaan epätietoisuuden, väärän tai riittämättömän tiedon verhoama ympäristö, josta ei nähdä kriittisiä asioita.

Kuvassa 7 on esitetty havainne kuvana muiden lähteiden määrittämä sodan sumu ja kitka. Lisäksi siinä on esitetty tässä luvussa esille tulleet keinot sodan sumun ja kitkan vähentämiseksi.

¹¹⁷ North Joni, *Maskirovka jäällä - Harhauttaminen Neuvostoliiton, Unkarin ja Tšekkoslovakian konflikteissa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Pro Gradu, SM 758, Huhtikuu 2013, s. 77

¹¹⁸ O'Connell Robert, *NGIC: Penetrating the Fog of War*, Military Intelligence, April-June 2002, s. 14

Kuva 7. Clausewitziin viittaavien lähteiden määrittämä sodan kitka ja sen vähentämisen keinot

4. CLAUSEWITZILAISEN SODAN KITKAN VÄHENTÄMINEN SODANKÄYNNIN YLEISTEN PERIAATTEIDEN AVULLA

Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella sodan käynnin yleisiä periaatteita ja löytää niistä apukeinoja Clausewitzilaisen sodan kitkan vähentämiseen. Clausewitzin sodan kitka on otettu tähän tarkasteluun, koska siinä on selkeästi ja syvällisesti määritetty, mitä hänen mielestään sodan yleinen kitka tarkoittaa. Jokaiselle sodankäynnin yleiselle periaatteelle on luotu oma alaluku helpottamaan periaatteiden löytämistä ja jäsentelemään tekstiä järkevällä tavalla. Tarkoitus on arvioida yleisellä tasolla sodan käynnin yleisten periaatteiden vaikutusta sodan kitkan vähentämiseen. Pääpaino tässä tutkimuksessa on kuitenkin edellisten lukujen sisältö, jolloin tämä luku laajan sisällön takia jää suppeaksi, mutta kartoittaa oleellisimpia kohtia.

4.1. Päämäärän valinta ja sen ylläpitäminen

Päämäärä riippuu sodan käynnin eritasoista. Strategiseen päämäärään päästään operatiivisten ja taktisten tavoitteiden kautta. Kaikilla tasoilla on oltava selkeästi määritelty päämäärä tai tavoite, mitkä ovat sidoksissa käytettävissä oleviin resursseihin. Tähän liittyy oleellisesti myös voimien taloudellinen käyttö. Strategisella tasolla puhutaan termistä tavoite ja operatiivisella ja taktisella tasolla käytetään tavoitetta.¹¹⁹ Hyvin asetetulla päämäärällä, mihin on käytettävissä riittävät resurssit voidaan vaikuttaa sodan kitkan henkisiin ja fyysisiin rasitukseen. Liian kovat tavoitteet ja vähäiset resurssit syövät joukkojen voimia, niin henkisellä, kuin fyysisellä tasollakin. Tavoitteilla ja päämäärillä voidaan muokata toimintaympäristöä omalle toiminnalle sopivaksi. Tavoitteiden tulee olla selkeitä ja suunnitelmien yksinkertaisia, jotta ne voidaan toteuttaa ilma suurempia muutoksia. Tämä vaatii erityisesti johtajilta voimakasta taitoa päästä haluttuun päämäärään tai tavoitteeseen.

Epävarmat päämäärät voivat aiheuttaa helposti hankaluuksia. Näin ollen tavoitteiden tulisi olla aina mahdollisimman selkeitä ja toteuttamiskelpoisia, jotta niihin päästäisiin varmemmin. Kaikkien tavoitteiden ja päämäärien tulee olla nivoutuneena toisiinsa, jotta ne palvelisivat mahdollisimman hyvin suurempaa päämäärää. Taktisen tason tavoitteet eivät voi olla vain omia erillisiä toimia, jolloin kokonaisuus kärsii. Yhtenevät suunnitelmat ja tavoitteet sekä päämäärät auttavat vähentämään sodan yleistä kitkaa. Kuitenkin liian paljon toisiinsa riippuvat tekijät aiheuttavat helposti tilanteen, jossa yhden tai useamman tavoitteen jäädessä saavuttamatta, päädytään tilanteeseen, että ylempiäkään tavoitteita ei saavuteta. Kriittiset tavoitteet tulee hahmottaa ja niiden saavuttamiseen tulee käyttää riittävästi resursseja ja hyvin koulutettuja ja kokeneita joukkoja.

4.2. Johtamisen yhtenäisyys ja ohjauksen periaate

Sotatoimilla on oltava yhtenäinen johto ja yksi vastuullinen komentaja / vastaava, joka koordinoi, ohjaa ja johtaa toimintaa kaikille samaa päämäärää tai pienempää tavoitetta kohti. Tämä periaate korostuu erityisesti eri puolustushaarojen yhteisoperaatioissa ja monikansallisissa kriisinhallinta / vastaavissa -operaatioissa.¹²⁰ Johtamisen yhtenäisyyden / ohjauksen periaate on yhteydessä esimerkiksi taisteluvoiman käyttöön tehtävän toteuttamiseksi taistelussa teoreettisin perustein.¹²¹ Näiden periaatteiden tärkeyttä ei voi pois sulkea, kun mietitään sodan kitkan vähentämistä. Ensinnäkin johtajan tulee olla riittävän kokenut ja älykäs, jotta hän voi

¹¹⁹ Huttunen (2010) s. 122

¹²⁰ Sama s. 123

¹²¹ Sama s. 124

hallita suuria kokonaisuuksia ja ottaa huomioon sodan kitkan vaikutukset ja hyväksyä niiden olemassa olo. Viisaalla ja päättävällä toiminnalla voidaan vähentää yksilöihin kohdistuvaa henkistä ja fyysistä kuormaa. Tämä voidaan toteuttaa muun muassa riittävällä huollolla ja joukon kykyyn nähden sopivilla tehtävillä. Erityisesti nykyaikana tappioiden sietokyvyn määrä ja muut sodasta koetut henkiset rasitteet tulee ottaa huomioon, jotta mahdollisimman moni sotilas pysyisi taistelukykyisenä.

Hyvä johtaja myös kouluttaa ja vaatii alaisiltaan laadukasta toimintaa. Oman kokemuksensa kautta hyvä johtaja pystyy yhtenäistämään hyväksi havaittuja toimintatapoja tai käyttämään näiden kouluttamiseen alan asiantuntijoita. Näin pystytään varautumaan ja vähentämään sodan kitkaa koulutuksen kautta, jos tiedetään, miten tiettyä ongelmakohtaa vastaan voidaan toimia parhaalla mahdollisella tavalla. Vihollinen oppii yleensä meidän toimintatapamalleja sodan edetessä. Näin ollen johtajalla on suuri vastuu pyrkiä kehittämään toimintaa vihollisen kannalta ennalta arvaamattomaksi. Sama asia pätee tietenkin myös toiseen suuntaan. Vihollisenkin oppii ja heidän uusiin toimintatapoihin pitää myös varautua.

4.3. Tahto

Tahto voidaan ymmärtää toimeenpanon, vastuiden delegoinnin, toiminnan ja organisaatioiden yksinkertaistamisen ilmentymänä. Tahdon avulla voidaan suunnitella ja erityisesti toimeenpanna suunnitelmia.¹²² Tahto voi olla myös päämäärä tietoisista pyrkimystä toteuttaa käsketyt tehtävät vastoinkäymisistä huolimatta. Lisäksi tahdonvoima voi olla kyky pitää kiinni pyrkimyksistä, jotta saavutettaisiin asetettu tavoite.¹²³ Clausewitz korosti tahdon merkitystä ajaa suunnitelmat läpi vaikeuksista huolimatta. Erilaisia vaikeuksia tulee sodan luonteesta johtuen väkisin vastaan. Erityisesti komentajan tahdon on oltava voimakas, jos suunnitelman toteutus on ainut vaihtoehto. Toisaalta pitää olla myös tahtoa ja uskallusta muuttaa suunnitelmia, jos se on järkevää, vaikka se aiheuttaisikin lisää työtä.

Suunnitelmien tulee toisaalta olla yksinkertaisia myös sen takia, että kaikilla johtajilla tai heidän alaisillaan ei ole riittävän lujaa tahtoa, jolloin vaikeaa tai monimutkaista suunnitelmaa on heistä vaikeaa toteuttaa. Näin ollen tavoitteet ja päämäärät voivat jäädä saavuttamatta, jos riittävää tahtoa niiden toteuttamiseen ei löydy. Tahdolla pystytään vaikuttamaan sodan kitkaan

¹²² Huttunen (2010) s. 124

¹²³ Sama s. 125

lamauttavaa vaikutusta vastaan, jos löydetään riittävän päteviä johtajia ja hyvin koulutettuja alaisia.

4.4. Hyökkäyksellisyys, aloitteellisuus ja aktiivisuus

Hyökkäyksellisyydellä voidaan temmata aloite itselle, pitää aloite ja käyttää sitä tilaisuuden tullen hyväksi. Hyökkäyksellisyys on avaintekijä, jolla saadaan vihollinen reagoivaan asemaan, omiin toimenpiteisiin nähden. Myös vihollisen heikkouksia voidaan käyttää näin paremmin hyväksi. Sillä voidaan myös pitää yllä toiminnan vapautta ja reagoida muuttuviin tai ennakoita arvaamattomiin tilanteisiin. Hyökkäystä voidaan myös pitää ratkaisevan tekijänä sodan tai yksittäisten taistelujen voittamiseen.¹²⁴ Aloitteellisuus on yksi eniten käytettyjä sodan yleisiä periaatteita. Aloitteellisuudella ja hyökkäyksellisyydellä voidaan ratkaista taistelu. Aloitteellisuudella pyritään myös vaikuttamaan vihollisen mieleen eli saada se reagoivaan tilaan ja vaikeuttaa sen päätöksentekoprosesseja.¹²⁵

Hyökkäyksellisyydellä, aloitteellisuudella ja aktiivisuudella voidaan ennen kaikkea lisätä sodan kitkaa vastustajalle, jolloin omaan toimintaan vaikuttava sodan kitka toivottavasti vähenee. Näin pitäisi käydä tilanteessa, jossa esimerkiksi hyökkäys ei tuota itselle merkittäviä tappioita ja tavoitteeseen päästään ajoissa, jotta oma toiminta jatkuisi edullisena ja vihollisen toiminta vaikeutuisi. Aloitteellinen ja hyökkäyksellinen toiminta kannattaa ajoittaa mahdollisuuksien mukaan sellaiseen hetkeen, jolloin viholliselle saadaan tuotettua mahdollisimman suuret tappiot, ilman merkittäviä omia tappioita. Lisäksi on hyvä keskittää toiminta vihollisen kriittisiä kohteita vastaan, jolloin viholliselle saadaan luotua mahdollisimman paljon sodan kitkaa.

4.5. Voimien vaikutusten keskittäminen

Voimien vaikutusten keskittämisellä voidaan tarkoittaa taisteluvoiman keskittämistä oikeaan aikaan ratkaisukohtaan. Näin voidaan saada ratkaiseva vaikutus viholliseen ja saada tilanne haltuun. Voimien vaikutusten keskittäminen voidaan toteuttaa ajallisesti yhtä tai useampaa maalia vastaan.¹²⁶ Voimien keskittämisellä voidaan myös saada ajallinen tai paikallinen painopiste haluttuun kohtaan. Tässä sodankäynnin periaatteessa korostuu ajan ja paikan lisäksi

¹²⁴ Huttunen (2010) s. 127

¹²⁵ Sama s. 128

¹²⁶ Sama s. 130

monipuolisuus. Tarkoitus on vaikuttaa ratkaisevasti taistelujen kulkuun oman toiminnan kannalta edulliseen suuntaan.¹²⁷

Voimien vaikutusten keskittämällä voidaan vaikuttaa sodan kitkaan vähentämällä epävarmuutta. Epävarmuutta voidaan vähentää saamalla ratkaisuja aikaan, jolloin tilanne voi kääntyä oman toiminnan kannalta parempaan suuntaan ja näin ollen vähentää epävarmuustekijöitä. Tosin voimien vaikutusten keskittämisessä, esimerkiksi hyökkäämällä, on paljon riskejä ja kitka tekijöitä, mutta paremman lopputuloksen saamiseksi nämä ovat hyväksyttäviä tekijöitä. Myös toimintaympäristöön voidaan vaikuttaa tämän periaatteen avulla, jota kautta tietyt sodan kitkatekijät vähenevät ja mahdollisesti lisääntyvät vihollisella.

4.6. Voimien taloudellinen käyttö

Voimien taloudellinen käyttö vaatii riskienoton hallintaa, jotta voidaan saavuttaa menestystä. Voimien taloudellinen käyttö voidaan myös ymmärtää menettelytavoiksi ja olosuhteiksi, joiden avulla tavoitteisiin ja päämääriin päästään mahdollisimman vähällä henkilöstö ja materiaali tappioilla. Se voidaan myös nähdä oikeiden resurssien ohjaamisena taisteluiden kannalta keskeisille kohteille.¹²⁸ Voimien taloudellisella käytöllä voidaan vähentää fyysisiä ja henkisiä rasituksia, jolloin ei kuluteta tarpeettomasti omia sotilaita tai materiaalia. Näin ollen tavoitteet voidaan saavuttaa mahdollisimman taloudellisesti ja sotavoimaa jää käytettäväksi reserviin.

Täytyy myös nähdä, että liian vähäiseksi arvioitu voimien tarve voi kostautua suurina tappioina. Siksi on tärkeää arvioida tarkkaan käytettävät resurssit meneillään olevaan operaatioon tai yksittäiseen pienempään tehtävään. Liian pienet voimat hupenevat helposti ja vihollinen saa tästä puolestaan etua. Reservin varaaminen on hyvä keino pienentää tätä riskiä ja samalla vähentää tai varautua sodan kitkaan.

4.7. Joukkojen ja voimien jakaminen

Sodankäynnin muutoksen ja teknisen kehityksen myötä joukkojen ja voimien jakamisen periaatteet ovat myös muuttuneet. Vaatimukset suunnittelulle ja johtamistoiminnalle ovat kasvaneet. Tämä sodankäynnin periaatteen voidaan katsoa nykyisin olevan joukkojen käytön suunnittelua ja taistelujaotuksen muodostamista. Tämä periaate ei enää esiinny ohjesäännöissä

¹²⁷ Huttunen (2010) s. 131

¹²⁸ Sama s. 132-133

vaan on osa vakioituja toimenpiteitä.¹²⁹ Tähän tarkasteluun tämä sodankäynnin periaate on otettu mukaan, jotta ymmärretään siihenkin liittyviä merkityksiä paremmin.

Voimat tulee jakaa tilanteen ja tehtävän kannalta oleellisesti. Riittävä reservi on oltava muodostettuna kaikkina aikoina. Tämä on otettava huomioon suunnittelussa. Erityisesti epävarmuuteen ja sattumanvaraisuuteen voidaan tämän avulla vaikuttaa. Vaikka kaikkea ei voida ikinä ottaa huomioon, niin riittävällä varautumisella esimerkiksi reservillä, voidaan yllättäviin tilanteisiin varautua ja toimia nopeasti. Sattuman vaikutuksia ja epävarmuutta voidaan näin vähentää, koska tiedetään, että työkaluja löytyy takataskusta niiden hoitamiseksi.

4.8. Yllätys

Yllätys voidaan käsittää voimakkaaksi, tilapäisesti taisteluvoimaa ja sen tehoa kasvattavaksi toimintaperiaatteeksi. Yllätyksen ei tarvitse olla täydellinen, jotta se onnistuisi, vaan riittää ettei vihollinen ehdi reagoida siihen, ainakaan riittävällä voimakkuudella.¹³⁰ Eli pyritään vaikuttamaan vihollisen päätöksentekoprosessiin. Tämä on tietenkin riippuvainen vihollisen päätöksentekoprosessin nopeudesta ja siitä, miten hyvin yllätyksen kaltaisiin tilanteisiin on varauduttu suunnitelmien ja harjoittelun kautta.

Yllätys vaatii onnistuakseen vihollistietoa, etenkin sen heikkouksista ja vahvuuksista, jotta osataan iskeä oikeaan kohtaan ja oikeaan aikaan. Yllätyksellä voidaan temmata aloite ja pitää se itsellä hallussa. Yllätystä voidaan korostaa käyttämällä harhautusta.¹³¹ Nopeus on myös usein avain asemassa, että yllätys onnistuu. Näin ollen viholliselle jää mahdollisimman vähän aikaa reagoida tilanteeseen. Yllätys on paljon käytetty ja siihen pyritään pääsemään, koska sen avulla voidaan saavuttaa monia itselle edullisia asioita. Näin ollen myös sodan kitkaa voidaan vähentää onnistuneen yllätyksen avulla, muokkaamalla toimintaympäristöä ja saamalla aloite itselle sekä luomalla edullinen asetelma oman toiminnan jatkamiselle. Näin epävarmuus tekijöitä saadaan poistettua ja vihollisen sodan kitkaa lisättyä, jota kautta sen toiminta vaikeutaa ja oma toimintamme voi muuttua vähemmän hankalaksi.

4.9. Harhautus

¹²⁹ Huttunen (2010) s. 134

¹³⁰ Sama s. 136

¹³¹ Sama s. 138

Harhautus voidaan ymmärtää toiminnaksi, jolla vihollinen saadaan toimimaan halutulla tavalla, joka on meille edullinen. Se voidaan toteuttaa luomalla viholliselle väärä tilannekuva.¹³² Harhautuksessa on oleellista hyödyntää vihollisen epävarmuutta, jolloin vihollinen helpommin uskoo harhautukseen. Harhautus on sitä voimakkaampi ja onnistuu todennäköisemmin, jos käytetään kaikkia mahdollisia keinoja harhautuksessa. Harhautus ja yllätys liittyvät oleellisesti toisiinsa, jolloin hyvällä harhautuksella voidaan päästä yllätykseen.¹³³

Kuten edellä tuli ilmi epävarmuus on tekijä, johon harhautuksella voidaan vaikuttaa. Tässä tapauksessa vihollisen epävarmuutta käytetään hyväksi. Oma epävarmuus taas voi laskea, jos nähdään, että harhautus toimii ja vihollinen tekee sotatoimia meidän kannalta haluttuun suuntaan. Harhautuksella voidaan myös suojata omaa toimintaa, jolloin vihollinen voi käyttää asejärjestelmiään vaikkapa valemaaleja ja -tukikohtia vastaan, jolloin omien joukkojen henkiset ja fyysiset rasitukset vähenevät. Harhautuksessa pitää olla mukana kokonaisvaltainen suunnitelma, jotta se on uskottava isossa mittakaavassakin tarkasteltuna.

4.10. Taisteluliike

Taisteluliike voidaan nähdä taisteluvoimaa jakavaksi ja keskittäväksi toiminnaksi. Tämän tarkoituksena on vihollisen saaminen altavastajaksi ja sen pitäminen siinä asemassa. Voimaa ja liikettä hyväksikäyttämällä voidaan pitää itsellä toiminnan vapaus, hyödyntää menestystä ja ylläpitää omien joukkojen taistelukykyä. Tämä vaatii taitavaa suunnittelua, joustavuutta ja voimien keskittämistä ja taloudellista käyttöä.¹³⁴ Taisteluliike on sidoksissa käytettävissä oleviin joukkoihin ja niiden kalustoon sekä muuhun materiaaliin. Taisteluliikkeitä voivat olla esimerkiksi koukkaus, saarroitus tai motitus, saartaminen, läpimurto tai maahanlasku.¹³⁵

Taisteluliikkeen ollessa sidoksissa esimerkiksi voimien keskittämiseen ja niiden taloudelliseen käyttöön, myös samoihin kitka tekijöihin voidaan vaikuttaa taisteluliikkeiden avulla. Etenkin toimintaympäristön muokkaaminen taisteluliikkeen avulla auttaa vähentämään sodan kitkaa. Tätä kautta puolestaan epävarmuus voi vähentyä, jos päästään toiminnalla omalta kantilta edulliseen asemaan. Taisteluliike on myös yksi osa taistelujen kolmesta elementistä, liikkeestä. Sitäkin kautta se on merkittävässä roolissa.

¹³² Huttunen (2010) s. 138

¹³³ Sama s. 139-140

¹³⁴ Sama s. 141

¹³⁵ Sama s. 142

4.11. Turvallisuus

Turvallisuudella voidaan tarkoittaa oman toiminnan suojaamista, jotta säilytettäisiin taistelukyky ja -voima. Se ei ole äärimmäisyyksiin vietyä varovaisuutta, vaan hallittua ja laskelmoitua riskinottoa, joka kuuluu oleellisesti sodankäyntiin. Turvallisuus on toimenpiteitä, joilla joukko suojautuu esimerkiksi yllätykseltä, uhilta ja häiriöiltä. Turvallisuus on myös yksi osa taistelun elementtejä ja kuuluu omalla tavallaan suojan alle. Näitä ei voida täysin erotella toisistaan, vaan ne ovat päällekkäinen käsite.¹³⁶

Turvallisuudella on tarkoitus torjua ennalta ja valmistautua uhkiin. Sodan kitkaa voidaan vähentää merkittävästi kaikilta osatekijöiltä turvallisuuden parantuessa. Fyysiset ja henkiset rasitukset vähenevät, kun on varauduttu todennäköisempiin sisäisiin ja ulkoisiin uhkiin. Samoin epävarmuus vähenee, kun turvallisuus lisääntyy. Ei pidä kuitenkaan tuudittautua liialliseen turvallisuuden tunteeseen, vaan tietty varovaisuus ja valppaus pitää säilyttää, jotta yllättäviin tilanteisiin voidaan reagoida mahdollisimman nopeasti.

4.12. Menestyksen hyväksikäyttö

Menestyksen hyödyntämisellä voidaan vahvistaa sekasortoa vihollisen keskellä ja aiheuttaa hämmennystä ja hankaluuksia johtamisjärjestelmissä. Menestyksen hyödyntäminen on ennen kaikkea osa hyökkäystä. Menestyksen hyväksikäyttö voi ilmetä muun muassa vihollisen takaa-ajona, jolloin vihollinen pyritään tuhoamaan, kun sen on huonossa ja sekasortoisessa asemassa. Menestystä pitää käyttää hyväksi aina kun mahdollista, jotta esimerkiksi taktinen menestys voisi muuttua operatiiviseksi menestykseksi. Menestyksen hyväksi käyttö on ennen kaikkea pienen maan ehdoton toimintatapa, koska sen avulla voidaan saada haluttu vaikutus suurempaan viholliseen.¹³⁷

Menestyksen hyväksikäyttö liittyy oleellisesti aloitteellisuuteen ja aloitteen tempaamiseen itselle. Menestyksen hyväksi käyttö voi tosin tulla tilanteesta, joka ei vaadi aloitteellisuutta, esimerkiksi puolustustaistelu. Kuitenkin menestyksen hyväksikäyttö vaatii, että toiminta aloitetaan oikeaan aikaan.¹³⁸ Menestyksen hyväksikäytöllä vaikutetaan erityisesti vihollisen kaut-

¹³⁶ Huttunen (2010) s. 145

¹³⁷ Sama s. 146

¹³⁸ Sama s. 147

ta sodan kitkaan. Menestys luo edellytykset oman toiminnan jatkamiseen halutulla tavalla ja viholliseen se vaikuttaa haittaavasti. Näin ollen pystytään kääntämään omat sodan kitka vaikutukset vihollista vastaan, jolloin se joutuu esimerkiksi epäonnistuneen hyökkäyksen jälkeen itse hyökkäyksen kohteeksi ja kokee merkittäviä tappioita. Voitot luovat hyvää henkeä ja moraalialia omiin joukkoihin, mikä vähentää rasituksen ja epävarmuuden tuntemista omien joukkojen keskuudessa.

4.13. Yksinkertaisuus

Yksinkertaisuudella voidaan tarkoittoa esimerkiksi selkeitä suunnitelmia, jotka ovat yksinkertaisia ja yksiselitteisiä. Näin ollen ne ovat helposti ymmärrettävissä ja väärin käsityksiltä välttytään todennäköisemmin. Tämän kaltaiset suunnitelmat ovat oikeaan aikaan toteutettuna parempia kuin täydelliset suunnitelmat, mutta jotka ovat myöhässä toteutettuja. Tämä korostuu erityisesti monikansallisissa operaatioissa, joissa normaalin sodan kitkan lisäksi vaikeuksia tuovat erot kielitaidossa ja muissa kulttuurisissa vaikutuksissa. Selvillä ja yksinkertaisilla ratkaisuilla johtajat saavat asiat pysymään paremmin hallussaan, toiminnan ohjaaminen ja johtaminen on helpompaa ja muutoksia on helpompi toteuttaa.¹³⁹

Yksinkertaisuus on avaintekijä, ehkä jopa tärkein sellainen, puhuttaessa sodan kitkan vähentämisestä. Koska yksinkertainenkin on vaikeaa sodassa, niin monimutkaiset suunnitelmat ja toteutukset vasta vaikeita ovat. Lisäksi monimutkaisuus tuo paljon uusia pieniä tekijöitä suunnitelmiin ja niiden toteutuksiin, joten näistä monista pienistäkin tekijöistä voi muodostua sodan kitkan myötä suuria vaikeuksia. Sodassa kaiken tulee olla mahdollisimman yksinkertaista, jolloin voidaan merkittävästi vähentää sodan kitkan vaikutuksia omaan toimintaan. Viholliselle puolestaan pitää pyrkiä antamaan kaikin tavoin lisää vaikeuksia, jolloin sen sodan kitkatekijät kasvavat ja toiminta vaikeutuu.

4.14. Toiminnan vapaus

Toiminnan vapaus voidaan nähdä taisteluiden ja muiden sotatoimien johtamiseksi, joiden tarkoitus on oman toiminnan vapauden säilyttäminen siten, ettei kaikkia käytössä olevia voimavaroja käytetä yhtä aikaa. Alaisille tulee antaa toiminnan vapaus, ottaen huomioon hänen kykynsä, jotta hän voi itse katsomallaan parhaalla mahdollisella tavalla suorittaa käsketty tehtä-

¹³⁹ Huttunen (2010) s. 147

vä. Alaiselle annetaan tehtävä ja hän itse päättää, kuinka sen toteuttaa saatujen reunaehtojen mukaan.¹⁴⁰ Tätä asiaa kutsutaan myös tehtävä taktiikaksi. Toiminnan vapaudella voidaan saada aikaan etulyönti asema viholliseen nähden ja kiistämään vihollisen joukkojen vapaa käyttö. Näin vihollinen ei kykene toteuttamaan suunnitelmiaan vapaasti, vaan on vastapuolen armoilla. Myös vihollisen päätöksenteko viivästyy, jos se joutuu olemaan reagoivassa asemassa.¹⁴¹

Erityisesti tehtävätaktiikan avulla voidaan vähentää sodan kitkan vaikutuksia. Antamalla alaisille toiminnan vapautta, he pystyvät tilanteen muuttuessa toimimaan tavoitteen ja komentajan tahdon sekä taisteluajatuksen kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Johtajilta vaaditaan tietysti tämän asian harjoittelua ja syvällistä ymmärrystä. Onnistuessaan se kuitenkin parantaa toiminnan ja päätöksenteon nopeutta, jolloin aloite voidaan helpommin temmata itselle ja pitää se hallussa. Tämä on etenkin pienten armeijoiden tai heikommin varusteltujen hyvä ja käyttökelpoinen periaate. Toiminnan vapaus voi myös luoda uusia ja omaperäisiä ideoita toteuttaa saatu tehtävä. Näin vihollinen voidaan helpommin yllättää, jos sitä vastaan käytetään uusia menetelmiä.

4.15. Olosuhteiden hyväksikäyttö

Maaston ja olosuhteiden tunteminen on jokaisen johtajan velvollisuus. Lisäksi on hyvä käyttää paikallisia ihmisiä tai paikkakunnalta kotoisin olevia sotilaita, jotka tuntevat maastot, apuna maaston tiedustelussa ja sen arvioinnissa. Taktiikka pitää kehittää ja sopeuttaa toimimaan parhaalla mahdollisella tavalla kussakin maastossa ja muissa olosuhteissa. Olosuhteiden hyväksikäyttö on ennen kaikkea alivoimaisen armeijan keino kasvattaa voimien vaikutusta viholliseen. Taistelut tulee käydä sellaisessa paikassa, ajassa tai tilassa, jossa vihollinen ei kykene käyttämään omia vahvuuksiaan tehokkaasti. Näin alivoimainen voi taistelutilan ja ajan valinnalla saavuttaa etua ylivoimaisempaan viholliseen nähden.¹⁴²

Sodan kitkaa olosuhteiden hyväksikäytöllä voidaan vaikuttaa erityisesti fyysisiin ja henkisiin rasituksiin. Tietämällä, että taistelut käydään omalle toiminnalle edullisessa maastossa, luodaan varmuuden tunnetta, joka vähentää yksilöihin ja järjestelmiin kohdistuvaa rasitetta. Myös epävarmuus vähenee, kun tiedetään, että aloite on omassa käsissä. Tämä voi tapahtua

¹⁴⁰ Huttunen (2010) s. 148

¹⁴¹ Sama s. 149

¹⁴² Sama s. 149

vaikkapa puolustustaistelussa edullisessa paikassa. Viholliselle puolestaan tuotetaan kitkaa, kun se ei voi optimaalisella tavalla käyttää asejärjestelmiään tai joukkojaan. Näin oman toiminnan edellytykset kasvavat.

4.16. Omien voimien ja vastustajan oikea arviointi

On tärkeää tuntea omat ja vihollisen joukot ja niiden käyttöperiaatteet. Näin voidaan ennustaa, miten vihollinen toimii ja vastaavasti ymmärtämällä omien joukkojen vahvuudet, heikkoudet ja niiden suorituskyky voidaan rakentaa tilanne, jossa etu on omien joukkojen puolella. Pitäisi pyrkiä aina asettumaan vihollisen saappaisiin ja näkemään asiat heidän näkökulmastaan. Näin saadaan parempi käsitys vihollisen mahdollisista toimista.¹⁴³

Vihollisen arvioinnin perustana on sen tunteminen. Vihollista pitää arvioida jatkuvasti ja ottaa saadut taistelukokemukset huomioon. Tiedot ja kokemukset eivät saa jäädä omaan mieleen, vaan ne täytyy jakaa muiden kanssa. Vihollisen toiminnan arvioimiseen tulee yhdistää omien voimavarojen ja olosuhteiden arvio. Tätä kautta saadaan arvio tilanteen todennäköisestä kehitymisestä.¹⁴⁴ Myös tiedustelu tieto täytyy ottaa huomioon vihollisen toimintaa arvioitaessa. Pitää muistaa, että vihollinen voi toimia arvaamattomasti. Vihollinenkin kerää kokemuksia ja muuttaa toimintatapojaan niiden perusteella, jos sen nykyinen toiminta ei ole tehokasta tai se kärsii liikaa tappioita. Hyvällä tiedustelulla voidaan saada ennakkovaroitus, jos vihollinen käyttää joukkojaan ennalta arvaamattomasti.

Sodan kitkaa saadaan vähennettyä, jos arviot vihollisesta menevät yksiin oman toiminnan kanssa. Näin ollen omilla toimenpiteillä saadaan viholliseen haluttu vaikutus ja se kärsii pahempia tappioita kuin omat joukot ja joutuu suurempiin vaikeuksiin. Jos oma toiminta ei onnistu ja vihollisen toiminta arvioidaan väärin, sodan kitkan vaikutukset kasvavat omille joukoille.

4.17. Jatkuvan vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnan organisointi sekä ylläpito joukkojen ja aselajien välillä

¹⁴³ Huttunen (2010) s. 150

¹⁴⁴ Sama s. 150

Yhteistoiminta korostuu, kun eri aselajit toimivat yhdessä. Jokaisella aselajilla ja on omat järjestelmänsä ja toimintatapansa. Jotta toiminta olisi mahdollisimman tehokasta ja oikea aikaista, niin joukkojen on sovittava toiminta yhteen. Näin saadaan paras mahdollinen vaikutus viholliseen. Tällä menettelyllä varmistetaan myös se, että komentajan tahto ja taisteluajatus tulevat kaikille selville. Yhteensovittaminen tulee olla hyvin suunniteltua ja jatkuvaa perustoimintaa.¹⁴⁵

Yhteistoiminnalla ja vuorovaikutuksella voidaan vähentää sodan kitkaa poistamalla epävarmuustekijöitä tai vähentämällä niitä. Myös muut toimintaa hiertävät tekijät saadaan vähennettyä, kun kaikilla on muun muassa yhteinen tilannekuva ja käsitys mitä pitää tehdä ja mikä on haluttu lopputulos. Toimintaa yhtenäistämällä voidaan yksilöiden aiheuttamaa kitkaa vähentää esimerkiksi koulutuksen kautta.

4.18. Joukkojen taistelukyvyyn palauttaminen

Taistelukyvyyn palauttamisen kesto on voimakkaasti aikariippuvainen tekijä. Riippuen esimerkiksi taisteluiden kestosta, henkilöstötappioiden ja materiaalin tuhoutumisen tai rikkoontumisen määrästä, taistelukyvyyn palauttaminen voi viedä kauankin aikaa. Nopeimmillaan joukko on huollettu muutamassa tunnissa, jos tappiot eivät ole suuria ja kalusto on suurimmaksi osaksi kunnossa, eivätkä taistelut ole kestäneet liian kauan. Pahimmillaan joukko joudutaan ottamaan sivuun taistelutoimista ja kenties perustamaan joukko kokonaan uudelleen täydennysten ja muun huollon kautta. Tärkeimpänä tekijänä taistelukyvyyn palauttamisessa mainitaan korkea moraalit. Taistelustressi ja muut psykologiset tekijät hidastavat taistelukyvyyn palauttamista ja vähentävät taistelukykyä.¹⁴⁶

Taistelukyvyyn onnistunut palauttaminen on elinehto sodan kitkan vähentämiselle. Taistelukyvyyn palauttamisen viivästyminen esimerkiksi huollon vaikeuksien tai vihollisenvaikutusten takia estää tai vaikeuttaa joukon saamista takaisin taistelukelpoiseksi. Onnistuneella huollolla voidaan vähentää fyysisiä, mutta ennen kaikkea henkisiä rasisustekijöitä, jotka voivat muuten viedä fyysisesti kykenevältä taistelijalta kyvyn jatkaa tehtävää. Taistelukyvyyn palauttaminen pitää ottaa riittävästi huomioon suunniteltaessa sotatoimia. Varsinkin pitkään aikaan sotaa kokematon armeija unohtaa harjoittelutoiminnassa tämän asian.

¹⁴⁵ Huttunen (2010) s. 150

¹⁴⁶ Sama s. 153

4.19. Henkisten ja fyysisten voimavarojen täydellinen hyödyntäminen

Useat eri lähteet näkevät henkisen taistelukestävyyden olevan yksi sodankäynnin päävoimista. Vihollisen henkisiin voimavaroihin tulee vaikuttaa ja vastaavasti omia henkisiä voimavaroja tulee pyrkiä suojelemaan kaikin keinoin. Nykyaikana sotilaat ovat koulutuksen ja sivistyksen kautta hyvinkin kehittyneitä, kiitos teknologisen ja yhteiskunnallisen kehityksen. Enää ei ole tarvetta massamaisille joukkojen käytölle, vaan on siirrytty entistä enemmän pienempien, nopeammin liikkuvien ja tuhovoimaisempien yksiköiden käyttöön. Tätä myötä myös yksilön merkitys on kasvanut, samoin tilannetietoisuus ja kognitiivinen taso fyysisessä sodankäynnissä.¹⁴⁷

Fyysiset ja henkiset voimavarat ovat tärkeitä tekijöitä, varsinkin modernissa sodankäynnissä. Sodan kitkaa näillä voidaan vähentää fyysisten ja henkisten rasitusten myötä. Toisaalta etenkin henkiseen puoleen vaikuttaa kehittyneiden maiden sotilaiden hyvät oltavat yhteiskunnassa. Näin ollen sodan kaoottisuus ja raakuus voivat aiheuttaa entistä suurempia ongelmia. Tämä asia on hyvä ottaa koulutuksessa huomioon. Fyysisesti ja henkisesti vahva sotilas pystyy toimimaan sodassa todennäköisesti paremmin kuin vastaavat ominaisuudet heikommin omaava sotilas.

4.20. Jatkuva taisteluvalmius

Jatkuvalla taisteluvalmiudella pyritään pitämään joukko mahdollisimman valmiina reagoimaan yllättäviin tilanteisiin. Tällä pyritään ehkäisemään yllätyksen tuomaa suurta etua viholliselle. Jatkuva taisteluvalmius kuitenkin syö nopeasti voimavaroja, jos lepoon ja huoltoon ei ole, vaikkapa joukkojen vähäisestä määrästä johtuen, mahdollisuutta. Taistelukentällä virheet kostautuvat, joten valmiudella ja sitä kautta myös toiminnan kehittämällä pyritään vastaamaan uusiin ja olemassa oleviin uhkiin.¹⁴⁸

Taisteluvalmiudella pyritään vähentämään sodan kitkasta vihollisen yllätyksen tai vastaavan toiminnan tuomaa haittaa ja epävarmuutta. Joukkojen tulee harjoitella taisteluvalmiutta riittäväällä vakavuudella myös rauhanaikaisissa harjoituksissa, jotta toiminta olisi mahdollisimman luontevaa sodan aikana.

¹⁴⁷ Huttunen (2010) s. 156

¹⁴⁸ Sama s. 156-157

4.21. Taistelun tukitoimet ja taisteluvoiman ylläpitäminen

Taistelun tukitoimilla ja taisteluvoiman ylläpidolla tarkoitetaan eri lähteissä hieman erilaisia asioita. Yleisesti voidaan todeta, että taistelun tukitoimilla tarkoitetaan taistelun aikaista tukemista esimerkiksi epäsuoralla tulella tai ilma-aseella. Toisaalta voidaan tarkoittaa vaikkapa varsinaisen hyökkäyksen tukemista tukemishyökkäyksellä toiseen suuntaan tai tiedustelun avulla tilannetietoisuuden kasvattamista. Taisteluvoiman ylläpidolla voidaan tarkoittaa kaluston ja henkilöstön huoltamista taisteluiden aikana ja niiden jälkeen. Nämä tietysti jakaantuvat huollollisesti vielä useisiin alakohtiin.¹⁴⁹

Taistelun tukitoimilla ja taisteluvoiman ylläpidolla on suuri merkitys joukkojen suorituskyvylle. Ilman onnistuneita tukitoimia taistelevat joukot joutuvat kohtaamaan entistä enemmän ja rajumpana sodan kitkan vaikutukset. Myös huoltavien joukkojen pitää pysyä samoin toimintakykyisinä, jotta he pystyvät suorittamaan kriittisen tukemistoiminnan. Näiden toimien onnistuttua sodan kitkan vaikutuksia voidaan vähentää fyysisten ja henkisten rasitusten osalta. Myös epävarmuus vähenee tietyllä tasolla, koska ei tarvitse miettiä, milloin huolto saadaan onnistumaan ja milloin joukko on taas taistelukykyinen.

4.22. Tiedustelu

Tiedustelua peruseriaatteina käsittelevät vain Sunzi ja Jomini. He näkevät tiedustelun niin tärkeänä asiana, että ovat nostaneet ne peruseriaatteeksi. Tiedustelun tarkoitus on selvittää erilaisia keinoja käyttäen tietoa vihollisen joukoista ja niiden toiminnasta. Tehokkaan tiedustelun avulla saadaan luotua mahdollisimman oikeanlainen tilannekuva.¹⁵⁰ Tilannekuvan avulla voidaan pysyä hyvin mukana tilanteen kehityksessä ja arvioida tilanteen tulevaa kehittymistä.

Tiedustelun avulla ja sen seurauksena luodun analyysin ja tilannekuvan pohjalta, voidaan vaikuttaa sodan kitkassa epävarmuuteen. Epävarmuus on suuri tekijä, joka vaikuttaa mieleen ja fyysiseen toimintaan. Hyvällä tiedustelutiedolla pystytään vähentämään epävarmuutta ja parantamana näin ollen suunnitelmien tekemistä ja niiden toimeenpanoa. Tärkeää on saada kuitenkin tiedustelu tietoa mahdollisimman monesta eri lähteestä, jotta tieto saadaan varmistettua ja pystytään torjumaan vihollisen harhautuksen riskit.

¹⁴⁹ Huttunen (2010) s. 159

¹⁵⁰ Sama s. 160

4.23. Joustavuus

Brittiläisen ajattelun mukaan moderni sodankäynti vaatii joustavuutta, jotta voidaan reagoida muuttuneisiin tilanteisiin mahdollisimman jouhevasti. Myös suunnitelmia pitää pystyä muuttamaan, jos tilanne sitä erityisesti vaatii. Päämäärät ja tavoitteet voivat pysyä samoina, mutta tilanteen muutokset voivat aiheuttaa sen, että suunnitelmia ja toimintaa pitää tarvittaessa muuttaa. Myös odottamattomat tilanteet, joita voidaan käyttää hyväksi, vaikkapa yllätykseen pääsemisessä, pitää joustavasti pyrkiä käyttämään hyväksi. Riittävällä reservillä voidaan mahdollistaa joustavuuden käyttäminen. Joustavuuteen liittyy oleellisesti myös henkinen puoli. Sota ei ole vain fyysistä kamppailua vaan sitä käydään myös henkisellä tasolla, erityisesti komentajien välillä.¹⁵¹

Joustavuudella on suuri rooli sodan kitkan vähentämisessä. Joustavalla toiminnalla kaikilla tasoilla, mukaan luettuna henkinen puoli, voidaan toimintaa muuttaa tilanteen mukaan omalle toiminnalle edulliseen suuntaan. Tämä vaatii tietenkin oikein koulutettuja ja kyvykkäitä johtajia, joille on annettu mahdollisuus joustaa tilanteen mukaan. Samoin kaikilta sotilailta vaaditaan tiettyä joustamista, varsinkin henkisellä tasolla, jolloin odottamattomiin tilanteisiin ei lukkiuduta, vaan voidaan hyväksyä tilanne ja ryhtyä toimimaan tilanteeseen parhaiten sopivalla tavalla.

5. YHDISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä sodan sumu ja kitka tarkoittavat ja miten niiden vaikutusta voidaan vähentää sodankäynnin yleisten periaatteiden avulla. Työn suurin anti on sodan sumun ja kitkan määrittäminen Clausewitzin *Sodankäynnistä* teoksen avulla, joka loi pohjan sodankäynnin yleisten periaatteiden tarkasteluun. Suurin osa tekstistä syntyi muiden lähteiden, joissa viitataan clausewitzilaiseen näkemykseen, osalta saatuun tietoon sodan sumusta ja kitkasta. Tämän lisäksi tarkasteltiin lähteitä, joissa ei ollut viittauksia Clausewitziin tai muualle sodan sumun ja kitkan käsitteiden alkulähteille. Näiden avulla saatiin useita eri malleja, siitä mitä sodan sumu ja kitka voivat tarkoittaa. Tässä tutkimuksessa eniten painoarvoa annettiin Clausewitzin sodan yleiselle kitkalle. Tämä tehtiin sen takia, että Clausewitz on pohtinut käsitettä syvällisesti ja onnistunut luomaan aikaa kestävästä käsitteestä.

¹⁵¹ Huttunen (2010) s. 160-161

Clausewitzin yleinen kitka käsittää vaaran, fyysiset rasitukset, tietojen saannin ja kitkan. Nämä neljä tekijää yhdessä muodostavat yleisen kitkan käsitteen. Avaamalla näitä käsitteitä tarkemmin ja soveltamalla niitä tarvittavilta osin nykyaikaan, voidaan sodan kitkan avulla tarkastella haittaavia tekijöitä uudessa valossa. Voimme ottaa myös nämä asiat paremmin huomioon ja oppia ymmärtämään näiden asioiden olemassa olon ja merkityksen.

Muista lähteistä sodan kitkalla voidaan tarkoittaa yleisesti epävarmuutta, ylitsepääsemättömiä vaikeuksia, monimutkaista toimintaympäristöä ja voimaa ja energiaa hidastavaa tekijää. Sodan sumulla muissa lähteissä voidaan yleisesti tarkoittaa sodan kaoottisuutta, epävarmuutta, ulkoisia ja sisäisiä haitta tekijöitä ja näkemisen vaikeutta. Osittain nämä asiat esiintyvät kummassakin määritelmässä, tosin välillä hieman eri nimillä. Tähän tarkasteluun otetaan vielä Barry Wattsin moderni sodan kitkan malli, johon kuuluu ihmiset ja heidän aikomuksensa, aika-avaruudellinen pääsy tietoon ja kaoottisten prosessien arvaamattomuus. Lisäksi Watts korostaa, että sodan kitkan tekijät ovat muutoksen kourissa ja ne muuttuvat aika ajoin.

Lähteet joissa ei viitata, mistä sodan sumun ja kitkan käsitteet ovat peräisin, voidaan koonnoksena todeta seuraavaa. Sodan kitkaa ovat erilaiset haasteet komentajan tahdon toteuttamiseksi. Sodan sumu voidaan taas määritellä huonon tiedon aiheuttamaksi epätietoisuudeksi, epävarmuudeksi, ympäristön kaoottisuudeksi ja pieleen meneviksi asioiksi.

Voidaan todeta, että termejä tulkitsemalla Clausewitzin sodan yleisestä kitkasta löytyvät lähes kaikki samat asiat, kuin muistakin määritelmistä. Ne ovat vain puettu eri sanoiksi, mutta merkitys on sama kuin Clausewitzin mallissa. Helpottaakseen tämän päivän lukijaa, on ymmärrettävää, että uusia termejä halutaan käyttää. Osittain nämä kuitenkin luovat sekaannusta ja termit olisi syytä määrittää mahdollisimman tarkasti, kun niistä kirjoitetaan. Kaikkien näiden eri variaatioiden avaaminen tarkemmin toisi hyvin suuren määrän erilaisia sodan kitkan ja sumun alakohtia. Tämä ei tietenkään ole mielekäästä. Vaikkapa sattuma tai erilaiset hankaluudet tuottavat todella paljon erilaisia alakohtia, niinpä on järkevää pysyä muutamassa yläkäsitteessä, joilla kuvataan sodan kitkaa ja sumua. Tämän tutkimuksen pohjalta on makuasia, mitä määritelmää käyttää, koska ne ovat sisällöltään hyvin samankaltaisia. Helpoin tapa lienee käyttää Clausewitzin sodan yleistä kitka käsitettä ja tarvittaessa avata sitä tarkemmin, niiltä osin kun on tarvis. Tämä ratkaisu helpottaa termin määrittämistä. Toisaalta on syytä kiinnittää huomiota Clausewitzin tekstin ymmärtämiseen, joka vaatii useita lukukertoja.

Sodankäynnin yleisten periaatteiden avulla olen pyrkinyt nostamaan keskeiset kohdat esille, miten niiden avulla voidaan vähentää Clausewitzin sodan yleistä kitkaa. Näiden periaatteiden avulla sodan kitkaa on vähennetty jo ennen tätä tutkimusta. Tässä tutkimuksessa oli tarkoitus nostaa esille sodan kitkan ymmärryksen merkitys. Miten se vaikuttaa meidän sotatoimiimme ja miten sen vaikutuksia voidaan oikein vähentää.

Sattumanvaraisuuteen ei ole suoranaisia keinoja sen vähentämiseksi. Sodan luonteen vuoksi se esiintyy kaikkialla. Tämä täytyy tiedostaa ja hyväksyä. Sen aiheuttamia riskejä voidaan varmaan pienentää sodan yleisten periaatteiden avulla, jos ne saadaan toteutettua hyvin. Sodassa on kuitenkin vähintään kaksi eri puolta ja usein nykyaikana vielä monia muita toimijoita. Näiden monien muuttujien seurauksena sattumaakin esiintyy yhä useammassa kohden. Parhaiten sodan yleisillä periaatteilla voidaan vaikuttaa fyysisten ja henkisten rasituksien vähentämiseen. Tähän erityisen hyviä keinoja ovat johtamisen yhtenäisyys ja ohjauksen periaate, tahto, voimien taloudellinen käyttö, harhautus, turvallisuus, joukkojen taistelukyvyn palauttaminen ja taistelun tukitoimet ja taisteluvoiman ylläpito. Epävarmuuteen pystytään parhaiten vastamaan yksinkertaisuuden, olosuhteiden hyväksikäytön, tiedustelun ja joustavuuden avulla.

Jatkotutkimustarpeita tämä tutkimus on nostanut esiin muun muassa clausewitzilaisen sodan yleisen kitkan näkymin ja sen vaikutusten huomioiminen esimerkiksi käydyissä sodissa, tietyssä operaatiossa tai taistelussa. Lisäksi, miten nämä tekijät on otettu ennakkoon huomioon ja otetaanko näistä saadut kokemukset huomioon koulutuksessa tai ohjesäännöissä.

6. LÄHTEET

6.1. Julkaistut lähteet

Bially Theodore, *Lifting the Fog of War, Exploiting Information Technology*, Military Technology, MILTECH, 11/2005, <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=cd408180-b1cb-47a0-9874-87da816197b5%40sessionmgr4002&vid=1&hid=4107>, 11.12.2013

Clausewitz, Carl von: *Sodankäynnistä*, Art House, Fälth & Hässler, Smedjebacken, 1998, Saksan kielestä suomentanut Heikki Eskelinen

Farfour George R., *The fog war: Lt Kenneth M Taylor on December 7, 1941*, Air power history, summer 2005, <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=0cea954b-1172-4180-a23c-5d96b058e7b7%40sessionmgr4004&vid=1&hid=4107>, 11.12.2013

Grace Jean, *Fog of war, ArmyStrives for Training That Resembles Combat*, National Defense, May 2006, <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=1f6312e7-d001-4dd9-b01c-b8199fec6634%40sessionmgr11&vid=2&hid=10>, 12.9.2013

Greggilä Lauri, *Carl von Clausewitzin käsityksistä sodasta ja sodankäynnistä*, Paatos 1/2014, <http://jarjestot.uta.fi/aatos/paatos/2014-01/klause.html>, 13.6.2014

Holmes M. Terence, *Planning versus Chaos in Clausewitz's On War*, The Journal of Strategic Studies Vol. 30, No. 1, February 2007, www.clausewitz.com/readings/TMHolmes.pdf, 11.12.2013

Huhtinen Aki-Mauri, *Sota on politiikan jatkamista toisin keinoin - vai päinvastoin?* Niin & Näin, 1/2006, <http://netn.fi/sites/netn.fi/files/netn061-24.pdf#page=1&zoom=auto,-150,865>, 8.8.2014

Huttunen Mika, *Monimutkainen taktiikka*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1, Taktiikan tutkimuksia n:o 2/2010, Helsinki 2010

Hölttä Niko, *Yhtymän esikunnan tilanneymmärryksen kehittäminen operaatioiden johtamisessa*, YE -diplomityö, Maanpuolustuskorkea-koulu, Heinäkuu 2009

Ilvonen Janne, *Vaikutusperusteiset konseptit: EBO-, EBAO-, SOD- ja CA-käsiteanalyysi*, YE -diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Heinäkuu 2009

Kairenius Pasi, *Sodankäynnin vallankumous ja kansallisten asevoimien muutokset: Iso-Britannian sotilaallisen doktriinin kehitys kylmän sodan aikana*, Pro Gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, 10.5.2009,
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80886/gradu03768.pdf?sequence=1>, 8.8.2014

Kerttunen Mika, *Clausewitz ja Vom Kriege*, Maanpuolustuskorkeakoulu Strategian laitos julkaisusarja 3, Strategian asiatietoa No 11, 2008

Kerttunen Mika, *Kuinka sota voitetaan. Sotilasstrategiasta ja sen tutkimisesta*, Maanpuolustuskorkeakoulu Strategian laitos julkaisusarja 2, tutkimuselosteita No 45, 2010

Kiesling Eugenia C., *On war without the fog*, Military review, September-October 2001,
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=fd7acb14-6726-4062-8aef-0d070f81e0b1%40sessionmgr14&vid=2&hid=10>, 12.9.2013

Maavoimien esikunta: *Toimintaympäristöanalyysiopas* (TYMPO 2011), Tampere, 2011

Magnuson Stew, *New Training Facilities Force Marines To Experience the Fog of War*, National Defense, December 2011,
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=c9d5acca-c010-49eb-97e3-e83dc451305c%40sessionmgr4002&vid=1&hid=4107>, 11.12.2013

McLain John J., *Are We Winning? Coming to terms with the fog of war*, America magazine, November, <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9ec784f2-edc6-48d2-81da-fdd461d737f1%40sessionmgr4001&vid=1&hid=4107>, 11.12.2013

North Joni, *Maskirovka jäillä - Harhauttaminen Neuvostoliiton, Unkarin ja Tšekkoslovakian konflikteissa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Pro Gradu, SM 758, Huhtikuu 2013

O'Connell Robert, *NGIC: Penetrating the Fog of War*, Military Intelligence, April-June 2002,
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9125cee3-aed3-4ce0-a512-dfc0f919fdcf%40sessionmgr4003&vid=1&hid=4101>, 11.12.2013

Patrikainen Jarkko, *Pioneeritaktiikka sotatieteellisenä käsitteenä. Teoriaa seuraava tulkitseva käsiteanalyysi pioneeritaktiikan käsitteestä*, YE -diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Heinäkuu 2013

Pitt Rodger S., *Realities of Space Age & the Realities of Carl von Clausewitz's Theories of "Fog and Friction"*, Army Space Journal, 2008 Spring Edition, <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA517915>, 8.8.2014

Pribbenow Merle L., *The Fog of War: The Vietnamese View of the Ia Drang Battle*, Military Review, January-February 2001, <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=655d12d8-2c3e-4943-8536-d69ee2fd46fc%40sessionmgr4004&vid=1&hid=4101>, 11.12.2013

Reed Donald J.: *Why strategy matters in the war on terror*, Homeland security affairs, volume II, NO. 3 (October 2006), <http://www.hsaj.org/?fullarticle=2.3.10>, 2.10.2013

Rekkedal Nils Marius, *Nykyaikainen sotataito, Sotilaallinen voima muutoksessa*, Verkko-versio: Maanpuolustuskorkeakoulu Helsinki 2013, neljäs painos, http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/93813/Nykyaikainen_sotataito_verkkoversio_2013.pdf?sequence=2, 8.8.2014

Vego Milan, *On Military Theory*, JFQ (Joint Force Quarterly) / issue 62, 3d quarter 2011, http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfq/vego_military_theory.pdf, 8.8.214

Visuri Pekka, *Carl von Clausewitz ja modernin sodankäynnin teoria*, Tiede ja Ase, VOL 54 (1996), s. 75 <http://ojs.tsv.fi/index.php/ta/article/download/47783/13658>, 8.8.2014

Watts Barry D., *The foundations of US air doctrine. The problem of friction in war*, Air university press, Maxwell air force base, Alabama, December 1984, <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a156061.pdf>, 13.1.2014

Watts Barry D., *Clausewitzian friction and future war*, McNair Paper 52, October 1996, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ndu/mcnair52.pdf>, 12.9.2013